

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav pedagogiky a sociálních studií

Diplomová práce

Bc. Josef Linek

Historické proměny vzdělávání na území mikroregionu Království
a nástin vývoje elementárního školství v českých zemích

Olomouc 2014

vedoucí práce: Mgr. Pavel Neumeister, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 15. dubna 2014

.....

vlastnoruční podpis

Děkuji Mgr. Pavlu Neumeisterovi, Ph.D., za odborné vedení diplomové práce a poskytování cenných rad.

Obsah

ÚVOD	6
1. POČÁTKY ŠKOLSTVÍ V ČESKÝCH ZEMÍCH	9
1.1 ZAČÁTKY VZDĚLÁVÁNÍ OD 9. STOLETÍ DO TEREZIÁNSKÝCH REFORM	9
2. ŠKOLSKÉ REFORMY POD DOHLEDEM STÁTU	13
2.1 TEREZIÁNSKÉ A JOSEFINSKÉ REFORMY	13
2.2 ZMĚNY OD ROKU 1805 DO ROKU 1848.....	16
2.3 NÁRODNÍ BUDITELÉ A VLASTENEČTÍ UČITELÉ	18
3. VÝVOJ ŠKOLSTVÍ V ČESKÝCH ZEMÍCH OD ROKU 1848 DO ROKU 1918	21
3.1 OD ROKU 1848 DO ROKU 1869.....	21
3.2 NOVÝ ŠKOLSKÝ ZÁKON Z ROKU 1869 A ZMĚNY VE SPOLEČNOSTI.....	23
3.3 HISTORIE PŘEDŠKOLNÍ VÝCHOVY V ČESKÝCH ZEMÍCH	26
3.3.1 Vývoj vzdělávání učitelek mateřských škol.....	28
4 VZNIK SAMOSTATNÉHO ČESKOSLOVENSKA A ZMĚNY VE ŠKOLSTVÍ	30
4.1 OD ROKU 1918 DO ROKU 1939.....	30
4.2 REFORMNÍ SNAHY PO VZNIKU ČESKOSLOVENSKA	32
4.3 ČESKÉ ŠKOLSTVÍ V OBDOBÍ OKUPACE	34
5 OD ROKU 1945 DO ROKU 1989	36
5.1 POVÁLEČNÉ OBDOBÍ.....	36
5.2 ROK 1948 A JEDNOTNÁ SOCIALISTICKÁ ŠKOLA.....	37
5.3 DRUHÝ ŠKOLSKÝ ZÁKON Z ROKU 1953.....	38
5.4 OD ROKU 1960 DO ROKU 1989.....	39
5.5 ZÁSADNÍ ZMĚNY VE ŠKOLSTVÍ PO ROCE 1989.....	43
6 SDRUŽENÍ OBCÍ MIKROREGIONU KRÁLOVSTVÍ	44
6.1 CHARAKTERISTIKA MIKROREGIONU KRÁLOVSTVÍ.....	44
6.2 BLATEC	45
6.2.1 Vývoj školství v Blatci	46
6.3 BRODEK U PŘEROVA.....	49
6.3.1 Vývoj školství v Brodce u Přerova.....	50
6.4 CÍSAŘOV	53
6.4.1 Vývoj školství v Císařově	54
6.4.2 Mateřská škola v Císařově.....	55
6.5 CITOV	56
6.5.1 Vývoj školství v Citově	57
6.5.2 Mateřská škola v Citově.....	60

6.6 ČELECHOVICE.....	61
6.7 DUB NAD MORAVOU	62
6.7.1 Vývoj školství v Dubu nad Moravou	63
6.7.2 Mateřská škola v Dubu nad Moravou.....	67
6.8 GRYGOV	68
6.8.1 Vývoj školství v Grygově.....	69
6.8.2 Mateřská škola v Grygově.....	72
6.9 CHARVÁTÝ	74
6.9.1 Vývoj školství v Charváttech.....	75
6.9.2 Mateřská škola v Charváttech.....	78
6.10 KOŽUŠANY-TÁŽALY.....	79
6.10.1 Vývoj školství v Kožušanech-Tážalech.....	80
6.10.2 Mateřská škola v Kožušanech-Tážalech	83
6.11 KRČMAŇ.....	84
6.11.1 Vývoj školství v Krčmami.....	84
6.12 MAJETÍN	87
6.12.1 Vývoj školství v Majetíně.....	88
6.12 SUCHONICE.....	91
6.12.1 Vývoj školství v Suchonicích	92
6.12.2 Mateřská škola v Suchonicích.....	93
6.13 VELKÝ TÝNEC	94
6.13.1 Vývoj školství ve Velkém Týnci	95
6.13.2 Mateřská škola ve Velkém Týnci.....	100
6.14 VĚROVANY	102
6.14.1 Vývoj školství ve Věřovanech.....	103
6.15 SHRNUTÍ VÝVOJE ŠKOLSTVÍ NA ÚZEMÍ MIKROREGIONU KRÁLOVSTVÍ	105
ZÁVĚR.....	108
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	111
OBRAZOVÁ PŘÍLOHA	120
SEZNAM ZKRATEK	121

Úvod

Téma diplomové práce s názvem Historické proměny vzdělávání na území mikroregionu Království a nástin elementárního vzdělávání v českých zemích navazuje na vlastní bakalářskou práci ve které byla obdobná oblast zkoumána pouze v obci Velký Týnec. Mikroregion Království je dobrovolné sdružení svazku obcí, v současnosti reprezentováno celkem 14 obcemi: Blatec, Brodek u Přerova, Císařov, Citov, Čelechovice, Dub nad Moravou, Grygov, Charváty, Kožušany-Tážaly, Krčmaň, Majetín, Suchonice, Velký Týnec a Věrovany. Historické členění tohoto území během patrimoniálního zřízení bylo zastoupeno v podobě zeměpanského vlastnictví a později jako jednotlivá panství neboli statky či dominia s členěním na politické a soudní správní celky. Po revolučním roce 1848, zrušením poddanství a tím i pádu vrchnostenské správy získaly obce samostatnou působnost. Od roku 1850 jsou již jako samostatné obce zařazeny do jednotlivých okresů. U sledovaných obcí okresu Olomouc a Přerov. Zkoumaný region byl v minulosti úzce spjat především dle zřizovaných farností a existencí kostela v obci a tím i předpoklad zřizování farních škol (přifaření a přiškolení okolních obcí). Dnešní dobrovolné sdružení svazku obcí je založeno na demokratické volnosti členství s předem danou sférou spolupráce.

Samotný výběr tématu byl ovlivněn především projevem zájmem ze stran obcí a školských institucí v uvedeném regionu o takto ucelenou práci. Motivem byl rovněž osobní vztah k této části území střední Moravy se zájmem o hlubší poznání historického vývoje a spolupráce sledovaných obcí.

Hlavním cílem diplomové práce je rekonstruovat proces historických proměn školských institucí v mikroregionu Království. Pokus o zdokumentování historického vývoje elementárního školství v uvedeném regionu nelze pojímat jen jako téma úzce zaměřené na historické proměny škol v jednotlivých obcích. Na dějiny konkrétních škol je nutné nahlížet v širších souvislostech, v kontextu obecnějších změn jako jsou dobové ekonomické, politické, kulturní a vědecké proměny. Pro pochopení širších souvislostí historických proměn ovlivňujících i regionální školství bylo nezbytně nutné analyzovat a následně demonstrovat celkový vývoj školství od tereziánských reforem po rok 1989 a okrajově uvést i samotné prvopočátky vzdělávání před rokem 1774 na území českých zemí.

Z těchto důvodů bylo zvoleno členění textu práce do chronologicky navazujících historických etap vývoje s popisem ve třech na sebe vzájemně navazujících rovinách analýzy.

Na úrovni makroanalýzy bude proveden pokus o rekonstrukci významných historických proměn společnosti, především pak hospodářské a politické předěly, které mají dle mého názoru dominantní vliv na celkovou úroveň školství. Analýzou středního dosahu bude proveden pokus o rekonstrukci dobových proměn vzdělávací politiky a tendencí vývoje vzdělávání a výchovy. Na základě uvedení obecných proměn ve státě a školství bude provedena mikroanalýza zkoumaného regionu s konkretizací příkladů vývoje elementárního školství.

V souladu s výše uvedenými teoretickými východisky je dominantním cílem diplomové práce rekonstruovat historické proměny elementárního školství v mikroregionu Království v kontextu obecných sociálních, politických a ekonomických změn a vzdělávací politiky státu. Dalším úkolem bude analýza vzájemné kontinuity sledovaných obcí v oblasti školství a další spolupráce.

Splnění dominantního cíle je podmíněno dosažením dílčích cílů, jimiž jsou:

- shromáždění a analyzování odborné literatury, školských zákonů a historických pramenů
- analýza a deskripce vztahů historických proměn společnosti a vzdělávací politiky
- analýza, komparace a deskripce vztahů dobových proměn vzdělávací politiky s vývojem regionálního školství a jejich specifik.

Výchozí tezí diplomové práce je tvrzení, že historické proměny regionálního školství vycházely nejen z regionálních specifik, ale byly podmíněny a odvozovány od obecnějšího pojetí vzdělávací politiky státu a dobových proměn společnosti, politiky a ekonomiky.

Vzhledem ke zvolenému tématickému zaměření diplomové práce byla pro zpracování použita historicko-srovnávací metoda s analýzou dokumentů a následné deskripce.

S ucelenou diplomovou prací o mikroregionu Království je spatřován přínos především pro pedagogickou praxi v komparativním odvětví a u široké veřejnosti jako kompaktní zdroj informací k danému regionu v oblasti dobových změn a vývoje školství.

Diplomová práce je rozdělena do šesti kapitol. Vzhledem k poměrně velkému počtu zkoumaných obcí regionu je pro efektivnější přehlednost zvolena strukturalizace diplomové práce s prvotním uvedením obecných vývojových etap ve společnosti a školství a samostatně pak deskripce mikroregionu Království. K vymezení jednotlivých kapitol bylo zvoleno časové členění dle podstatných politických a školských změn, které přímo souvisí s oblastí elementárního vzdělávání. První kapitola uvádí samotné počátky vzdělávání na území českých zemí do tereziánských reforem, které charakterizuje druhá kapitola až do pádu

patrimoniální správy v roce 1848 se stručným výčtem snah vlasteneckých učitelů a národních buditelů. Vývoj školství od roku 1848 až do vzniku samostatného Československa vystihuje třetí kapitola s podkapitolou o historii předškolní výchovy a vzdělávání učitelek mateřských škol. Do čtvrté kapitoly je zařazeno dění po vzniku Československa do konce druhé světové války s podkapitolou o významných reformních snahách v meziválečném období. Poválečné školské reformy až do sametové revoluce v roce 1989 obsahuje pátá kapitola s podkapitolou o zásadních změnách ve školství po roce 1989, ve které je aplikován již zpracovaný text z vlastní bakalářské práce. Nejrozsáhlejší šestá kapitola je členěna na 15 podkapitol, přičemž každé obci mikroregionu Království je věnována jedna kapitola s úvodem charakterizující obec a její historii, samotný vývoj školství a celkové shrnutí.

Pro zpracování přehledu vývoje elementárního školství od počátků až po současnost byla použita dostupná odborná literatura a školské zákony. Pro možnost dalšího rozšiřujícího studia na uvedené téma byla kompilační formou provedena deskripce jednotlivých etap s odkazy na vhodnou odbornou literaturu. Záměrně, pro pochopení širších souvislostí dané doby, byla vybrána literatura pocházející z různých časových období jako např. velmi dobře zpracovaná, dnes již historická, díla J. Šafránka z dob rakousko-uherské vlády. Z poválečného období např. přehledně zpracovaná, ale ideologicky podbarvená díla J. Váni. Stručně, ale výstižně charakterizuje vývoj školských soustav v Československu ruský autor M. N. Kuzmin. Ze současnosti podrobně zpracovaná díla o vývoji školství od Z. Veselé, V. Kovářička a I. Kovářičkové či dějiny pedagogiky od T. Kaspera a D. Kasperové. Pro možnost komparace je veškerá použitá a doporučená odborná literatura uvedena v seznamu literatury na konci diplomové práce.

Primárními zdroji při bádání o historii školských institucí a vzniku obcí ve zkoumaném regionu byly archiválie Státního okresního archivu v Olomouci a Přerově, fondy škol a fondy obcí. Jako sekundární a doplňující literatura a prameny velmi dobře zpracované paměti obcí nebo sborníků, dobových učebnic či webových stránek školských a obecních institucí.

1. Počátky školství v českých zemích

1.1 Začátky vzdělávání od 9. století do tereziánských reforem

Z hlediska vzdělanosti je velmi důležitým již rok 863, kdy kníže Rostislav povolal dva učence-věrozvěsty, Konstantina a Metoděje. Tito bratři do naší země přinášejí nejen křesťanství, ale také začínají šířit vzdělanost. V roce 860 Konstantin vytvořil novou slovanskou abecedu, tzv. hlaholici. Přepsal Bibli do staroslověnštiny, kterou byli vzdělávání i kněží v prvních školách, které oba bratři zřejmě zřizovali. Školy byly určeny jen velmi úzké skupině obyvatelstva s výukou náboženství, latiny a jiným elementárním poznatkům.¹

V roce 973 bylo v Praze zřízeno biskupství a vznikla zde katedrální škola při kostele sv. Víta na Pražském hradě. První zmínka o této škole v historických pramenech je datována až v roce 1068, lze ale předpokládat, že existovala již nějakou dobu před písemnou zmínkou. V roce 993 u nás začíná působit řád benediktinů, který rovněž zřizuje kláštery a první školy. Následují další mnišské řády jako premonstráti a dominikáni.² Školy jako církevní ústavy sloužily především potřebám církve, vzdělávaly budoucí mnichy a kněze.³

Elementární vzdělávání bylo záležitostí farských škol. V době Karla IV. bylo v Čechách asi dva tisíce far a tisíc farních škol. České země se tak řadily k nejpokročilejším v Evropě.⁴ Školy při farách byly nejdříve zřízeny v Praze a větších městech, především královských. Ve druhé polovině 14. století bylo v Praze takových škol asi dvacet. Další nejstarší farské školy byly zakládány v Kutné Hoře, Plzni, Hradci Králové, Mladé Boleslavi, Rakovníku a na Moravě v Olomouci, Brně, Jihlavě a Velkém Meziříčí.⁵

Během 13. století začaly vznikat první cechovní a kupecké školy, později školy městské. Městské školy stále podléhaly církevnímu dozoru. Finanční náklady hradily městské správy. Koncem středověku existovaly ve městech tři typy škol. Nejnižší byly školy městské (dětinské, nízké, malé, české). V mateřském jazyce se učilo abecedě, čtení a psaní dopisů. Dalším typem byly latinské školy partikulární, které přebíraly od církevních škol sedmero

¹ HÁBL, Jan a Kamil JANIŠ. *Přehled dějin pedagogiky*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010, s. 74.

² VÁŇA, Josef. *Dejiny pedagogiky*. 3. vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakl., 1971., s. 33.

³ ŠAFRÁNEK, Jan. *Školy české: obraz z jejich vývoje a osudů: 862-1848*. Sv. 1. Praha: Matice česká, 1913, s. 88.

⁴ ŠTVERÁK, Vladimír a Milada ČADSKÁ. *Stručný průvodce dějinami pedagogiky*. Praha: Karolinum, 1997, s. 30.

⁵ VÁŇA, Josef. *Dejiny pedagogiky*. 3. vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakl., 1971, s. 33.

a počátky scholastické filozofie. Trivium bylo memorováno latinsky. Ředitel školy byl ustanoven na jeden rok a věnoval se i službě v kostele a písařství. Učitelé byli zajištěni důchodem od města v penězích nebo naturáliích. Od žáků dostávali školní plat nebo různé dávky (za ořezání pera, za křídu, za štípání dříví atd.) Dozor nad školou byl zajišťován magistráty prostřednictvím inspektorátů a rovněž univerzitou, která měla právo dosazovat učitele do královských i panských škol. Učitelé byly podřízeni i místním duchovním. Mimo škol městských a partikulárních přetrvávaly školy klášterní a katedrální.^{6, 7}

Vrcholné období feudalismu charakteristické rozvojem řemesel a obchodu, růstem bohatství šlechty, měšťanů a církve je doprovázeno třídními rozpory především z důvodu stále větší nouze chudiny. Hierarchické uspořádání církve postupem času ztrácí prvotní ideály prostoty a mravní čistoty. Hovoříme o období reformace. Českých reformačních myslitelů bylo mnoho (např. Tomáš ze Štítného, Matěj z Janova, Jeroným Pražský, Petr Chelčický, Jan Milíč z Kroměříže). Nutné je připomenou především působení mistra Jana Husa (asi 1371–1415). Hus kázal v kapli Betlémské a zaváděl do bohoslužby český zpěv, stal se prvním voleným rektorem pražské univerzity, napsal několik spisů. Z pedagogického hlediska je třeba připomenou alespoň dílo *Dcerka čili o poznání cesty pravé ku spáse*, kde rozebíral zásady křesťanské výchovy dívek. Přepočoval český spřežkový pravopis, který nahradil diakritickým pravopisem. Mistr Jan Hus byl za své filozofické a věroučné názory odsouzen koncilem v Kostnici a dne 6. července 1415 upálen⁸.

Husitské hnutí se projevovalo ve výchově a tím i ve školství. Rušily se klášterní školy, v prvních letech byla pozastavena i činnost univerzity.⁹

Česká reformace vrcholí učením Petra Chelčického, zakladatele českobratrské nauky. Jednota bratrská ve svých počátcích považovala vyšší vzdělání za zbytečné, neboť samotné vyšší vzdělání nezajišťuje zbožnost. K rozhodujícímu obratu ve vzdělávání dochází v polovině 16. století zásluhou Jana Blahoslava (1523–1571). Jednota nakonec shledává vzdělání prospěšným a začíná jej systematicky rozvíjet.¹⁰

Bratrské školy se dělily na tři typy: elementární školy sídlící u bratrských sborů s výukou čtení, psaní, náboženství a duchovního zpěvu. Mezi další druh se řadila nižší

⁶ ŠTVERÁK, Vladimír a Milada ČADSKÁ. *Stručný průvodce dějinami pedagogiky*. Praha: Karolinum, 1997, s. 34.

⁷ VÁŇA, Josef. *Dějiny pedagogiky*. 3. vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakl., 1971, s. 40-44.

⁸ SOMR, Miroslav a kol. *Dějiny školství a pedagogiky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987, s. 35-36.

⁹ ŠTVERÁK, Vladimír a Milada ČADSKÁ. *Stručný průvodce dějinami pedagogiky*. Praha: Karolinum, 1997, s. 33.

¹⁰ VÁŇA, Josef. *Dějiny pedagogiky*. 3. vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakl., 1971, s.52.

bratrská škola se stejnou výukou jako škola elementární s doplňující naukou latiny. Nejvyšším typem byla vyšší bratrská škola (*gymnasia illustria*) s rozšířenou výukou latiny, hebrejštiny, řečtiny a částečně i sedmera svobodných umění. Vyšší škola byla určena jako příprava pro studium na univerzitě nebo pro kněžskou službu. Bratrské školy byly specifické důrazem na výuku mateřského jazyka, vykazovaly znaky demokratičnosti, pracovitosti, smysl pro řád a laskavou atmosféru.¹¹

Před rokem 1620 lze český stát charakterizovat z pohledu politického zřízení jako stát stavovský, z náboženského hlediska státem protestantským, co do jazyka státem českým. Prohraná bitva na Bílé hoře, následující třicetiletá válka a vestfálský mír z roku 1648 mění definitivně státní zřízení, náboženský život, hospodářský rozvoj a v neposlední řadě školství.¹²

Vydání Obnovení zřízení zemského (1627–1628)¹³ povolovalo jako jediné náboženství katolictví a potvrzovalo dědičný nárok Habsburků na český trůn. Následuje rekatolizace a významná úloha jezuitského řádu. Protestantké školství zásluhou jezuitů v českých zemích zaniká. Elementární školství pak upadá do hluboké krize pro nezáměr řádu, zejména venkov ovládá negramotnost. Ze zakázané Jednoty bratrské povstal rovněž jeden z nejvýznamnějších pedagogů všech dob, Jan Amos Komenský (1592-1670).¹⁴ Jeho význam pro pedagogiku, není nutné pro všeobecnou znalost podrobně připomínat. Rozsáhlá díla a názory, které v mnohých směrech přetrvávají dodnes, jsou tomu důkazem.

Období od druhé poloviny 16. století do konce 17. století bývá nazýváno katolickou protireformací. V roce 1540 založil Ignác z Loyoly jezuitský řád.¹⁵ Jezuité byli přesvědčení zastánci o neomezené moci výchovy. Ve školství se řád věnoval bohužel jen školám středním a vyšším, elementární školství zcela zanedbával. Náboženská výchova byla velmi intenzivní, vedla k pokrytectví a nesnášenlivosti. Přesto však měli jezuité poměrně dobře propracovaný systém vzdělávání se zaměřením na estetickou a společenskou výchovu, studenty vychovávali

¹¹ HÁBL, Jan a Kamil JANIŠ. *Přehled dějin pedagogiky*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010, s. 77.

¹² ŠAFRÁNEK, Jan. *Školy české: obraz z jejich vývoje a osudů: 862-1848*. Sv. 1. Praha: Matice česká, 1913, s. 89.

¹³ Po bělohorském vítězství zavedl Ferdinand II. v českých zemích mimořádné formy správy v důsledku stálého neklidu a válečných událostí. Mocenské poměry petrifikoval ve zmíněném zřízení pro České království v roce 1627 a pro Moravu v roce 1628. České země měly tímto povahu závislých provincií. (Schelle, K., 2011, s. 11-12)

¹⁴ ŠAFRÁNEK, Jan. *Školy české: obraz z jejich vývoje a osudů: 862-1848*. Sv. 1. Praha: Matice česká, 1913, s. 97.-99.

¹⁵ Na pozvání Ferdinanda I. přišli jezuité do Prahy roku 1556 (více viz Štverák, Čadská, 1997)

k přesvědčeným zastáncům církve.¹⁶ Organizaci, obsah a metody vyučování vymezoval školský pořádek z roku 1599, který byl bezpodmínečně závazný pro všechny členy řádu.¹⁷

Postupným zakládáním biskupství a tvorby církevní správy byly obnovovány, byť velmi pozvolna, fary a s tím také nové školy. Církevní řády opět zcela ovládaly vzdělanost. Za nejvýznamnější v elementárním vzdělávání je možno považovat řád piaristů. Na Moravě vznikla první kolej piaristů již v roce 1631. Všechny ústavy piaristů byly spravovány jednotným řádem. Vrchní správce (provinciál) dohlížel na koleje, školy, knihy, zápisy. Představeným koleje byl rektor, jenž vykonával přímý dozor nad školou a vyučováním. Jemu byl podřízen správce školy (prefekt) a ostatní členové koleje. Nejstarší školní řád je datován k roku 1662. Elementární školní soustava byla rozdělena na tři třídy: čtenáře, písaře a počtáře. Zásadně se vyučovalo v mateřském jazyce a základům latiny. Dále následovaly latinské školy o pěti nebo šesti třídách s výukou mateřského jazyka, latiny, náboženství, řečtině, zeměpisu, dějepisu, matematice a fyzice. Rozsah učiva byl téměř stejný jako u jezuitů.¹⁸

Shrnutí

Ve sledovaném období od 9. století do tereziánských reforem je zcela zřejmá závislost vzdělanosti téměř výhradně na církvi. Za elementární vzdělávání v prvopočátcích je možné považovat pouze předávání tradic, zkušeností, učení řemesel apod. jen v rodinném zázemí, napodobování a učením se dovedností od dospělých. Ve feudální společnosti byl prostý člověk po celý svůj život pod nesmírným útlakem a vykořisťováním vrchností světskou i církevní. V určitém smyslu lze chápat jako výchovné působení na prostý lid účast na mších, zpovědích nebo vyučování katechismu na farách. Ve 14. století má v českých zemích nezastupitelnou roli založení univerzity v Praze. Vynález knihtisku (Gutenberg) v 15. století sehrál neocenitelný přínos pro vzdělanost a kulturu. V 17. a 18. století, kdy docházelo k postupné manufakturní výrobě, přechodu od feudalismu ke kapitalismu, ekonomickým, politickým i náboženským změnám, byla stále více zřejmá nutnost vzdělanějšího lidu. Elementární vzdělávání je ale stále na velmi špatné úrovni.

¹⁶ KRÁLÍKOVÁ, Marie, Josef NEČESANÝ a Václav SPĚVÁČEK. *Nástin vývoje všeobecného vzdělání v českých zemích*. Praha: SPN, 1977, s. 19-20.

¹⁷ VÁŇA, Josef. *Dejiny pedagogiky*. 3. vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakl., 1971, s. 54-55.

¹⁸ ŠAFRÁNEK, Jan. *Školy české: obraz z jejich vývoje a osudů: 862-1848*. Sv. 1. Praha: Matice česká, 1913, s. 109-114.

2. Školské reformy pod dohledem státu

2.1 Tereziánské a josefinské reformy

Teprve až reformy Marie Terezie (vládla 1740–1780, královnou českou od roku 1743) a Josefa II. (1780–1790) zavádí skutečnou institucionální formu vzdělávání s dohledem státu.

Především hospodářská a politická situace státu vedla Marii Terezii a následně Josefa II. k rozsáhlým reformám nejen ve školství. Na přelomu 17. a 18. století, jsou v českých zemích zakládány první manufaktury a vznikají kapitalistické výrobní vztahy. Oporou feudalismu je katolická církev, od doby pobělohorské ovládající školství. Existují sice školy městské, na vesnicích školy farní a školy pokoutní, ale forma výuky je velmi žalostná, bez učebnic a potřebných pomůcek. Výuku zajišťují kostelníci, řemeslníci a bývalí vojáci.¹⁹

Reformy Marie Terezie a Josefa II. byly nutné především pro upevnění centralizované a absolutistické moci monarchie. Vládcí si velmi dobře uvědomovali, že bez zásadních změn v oblasti správní, politické a soudní nelze upevnění moci dosáhnout. Bylo ale nutné přistupovat moderním způsobem, někdy hovoříme o osvícenských reformách a také o osvíceneckém absolutismu.

Nedílnou součástí změn byly školské reformy. Pokusy o změny ve školství měly několik etap. Od roku 1759 připravovala Studijní dvorská komise ve Vídni rozsáhlé školské reformy. 28. září 1770 vydala císařovna závazné rozhodnutí, že školství je a provždy zůstane záležitostí politickou.²⁰ Marie Terezie si uvědomovala souvislost mezi vzděláním a prosperitou státu. Školu vnímala jako záležitost státu, nikoliv církve (politikum).²¹

Pozitivní situace pro rozvoj elementárního školství nastala se zrušením jezuitského řádu v roce 1773²². Byly získány značné prostředky z majetku řádu, nutné k rozvoji školství. Za prioritní považovala Marie Terezie povznesení elementárního vzdělávání a odstranění negramotnosti, bránící hospodářskému rozvoji státu.

¹⁹ VÁŇA, Josef. *Dejiny pedagogiky*. 3. vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakl., 1971, s. 118.

²⁰ ŠTVERÁK, Vladimír a Milada ČADSKÁ. *Stručný průvodce dějinami pedagogiky*. Praha: Karolinum, 1997, s. 59.

²¹ HÁBL, Jan a Kamil JANIŠ. *Přehled dějin pedagogiky*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010, s. 94.

²² Jezuitský řád zrušil dne 21. července 1773 papež Kliment XIV. Jméno řádu bylo určeno ve prospěch školství.

Návrhy změn v rakouském elementárním vzdělávání byly svěřeny zaháňskému opatu Johanu Ignazi von Felbigerovi (1724–1788), kterého císařovna Marie Terezie povolala do Vídně jako uznávaného oprávněného pruského a slezského školství. Felbiger vypracoval návrh, který byl uznán jako zákon a 6. prosince 1774 vydán pod názvem Všeobecný školní řád pro německé normální, hlavní a triviální školy ve všech císařsko-královských dědičných zemích. (Allgemeiner Schulplan für die deutschen Normal – , Haupt – und Trivialschulen in sämmlichen k. k. Erbländen).²³

Úvodní slova císařského nařízení zněly: „*Vychování mládeže jest nejdůležitějším základem pravé blaženosti lidské.*“²⁴ Z čehož vyplývá pochopení nutnosti a důležitosti elementárního vzdělávání. Felbigerovým školním řádem byly zavedeny tři druhy škol: triviální, hlavní a normální. Řád obsahoval 79 paragrafů a hovořil o výchově chlapců i dívek.

Triviální školy měly být zřízeny na vesnicích i městech jako jednotřídní nebo dvojtřídní v sídlech far nebo filiálních kostelíků. Vyučovalo se třem základním předmětům – počtům, psaní a čtení. Hlavním předmětem bylo náboženství. Děvčata se měla navíc učit plést a číst. Řád předepisoval pouze „vzdělávací povinnost“ a docházka nebyla zákonem přesně vymezena v dnešním slova smyslu. Řád pouze doporučoval, že by rodiče měli děti posílat do školy alespoň 6 roků. Pro venkovské děti byly stanoveny úlevy z důvodu prací na polnostech.²⁵ Teprve za Josefa II. byly uplatňovány i sankce proti rodičům, kteří nedbali na docházku dětí do školy. Vyučovacím jazykem byl jazyk mateřský, v některých oblastech se však zaváděla němčina i do českých škol.

Hlavní školy měly být zakládány v každém krajském městě jako trojtřídní, později čtyřtřídní. V hlavní škole byl ustanoven ředitel, katecha a tři nebo čtyři další učitelé. Kromě předmětů vyučovaných na triviální škole se také učilo základům latiny, zeměpisu, dějepisu, přírodopisu, slohu, kreslení, geometrii, základům hospodářství a průmyslového vzdělání. Hlavní školy připravovaly žáky k zaměstnání v hospodářství, řemeslech, případně ke službě ve vojsku.²⁶

²³ ŠAFRÁNEK, Jan. *Vývoj soustavy obecného školství v království českém od roku 1769-1895*. Praha: F. Kytka, 1897, s. 2.

²⁴ Tamtéž.

²⁵ SOMR, Miroslav a kol. *Dějiny školství a pedagogiky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987, s. 153.

²⁶ Tamtéž, s. 153-154.

Vyučovacím jazykem byl v 1. ročníku mateřský jazyk dětí, ve 2. ročníku částečně němčina, ve vyšších ročnících se vyučovalo už jen německy. Hlavní školy vedly ke germanizaci českého obyvatelstva.²⁷

Normální školy byly zřizovány v zemských městech (v každé zemi jedna). Vyučovalo se stejným předmětům jako ve škole hlavní v rozšířené osnově. Normální školy zpravidla připravovaly pro studium na gymnáziu.²⁸ Vyučovacím jazykem byla pouze němčina.²⁹

Felbiger se nezasloužil jen tvorbou školského zákona, nutno zmínit jeho Knihu metodní, ve které jsou prvky návrhů Komenského. Tato metodická příručka určená pro učitele triviálních a hlavních škol pojednává o učebních metodách, o učitelích a o školském zákoně z roku 1774. Ve vyučování zavádí pospolné vyučování, pospolné čtení, písmenkový způsob, tabelární metodu a katechetickou metodu.³⁰

Ke vzdělávání budoucích učitelů byla školskou komisí zřízena při normální škole pražské v roce 1775 preparandie (učitelský kurz). Od roku 1777 byly preparandie zřízeny i při některých hlavních školách. Po tříměsíčním kurzu, mohl být zájemce ustanoven jako pomocník na venkovské škole. Po šestiměsíčním kurzu jako pomocník na městské škole. Učební plán kurzů byl ale velmi jednoduchý. Učitelský kandidát získal kurzem základy o pedagogice a didaktice, dále absolvoval hospitace ve třídách a prováděl vlastní praxi a výstupy. Samostatným učitelem se mohl pomocník stát až po roční praxi a složení zkoušky způsobilosti.³¹

Je nutné podotknout, že elementární triviální, hlavní a normální školy na sebe nijak systémově nenavazovaly. Měly poskytnout pouze základy vzdělání. Možnost výběru vzdělávání na určitém typu školy byl ovlivněn především sociálním původem dětí.

V roce 1775 byla zřízena zemská školská komise pro království České, jejím členem byl mj. i Ferdinand Kindermann (1740–1801). Komise plnila úlohu dozoru nad školstvím.³²

Je tedy možno pozorovat zavádění vertikálního dozoru a správy škol se stanovenou pravomocí: říšská školská komise – zemské školské komise – školské komise – krajský

²⁷ VÁŇOVÁ, Růžena. *Vývoj počátečního školství v českých zemích*. Praha: SPN, 1986, s. 33.

²⁸ Tamtéž.

²⁹ VESELÁ, Zdenka. *Vývoj české školy a učitelského vzdělání*. Brno: Masarykova univerzita, 1992, s. 10.

³⁰ ŠAFRÁNEK, Jan. *Vývoj soustavy obecného školství v království českém od roku 1769-1895*. Praha: F. Kytka, 1897, s. 11-21.

³¹ ŠAFRÁNEK, Jan. *Školy české: obraz z jejich vývoje a osudů: 862-1848*. Sv. 1. Praha: Matice česká, 1913, s. 159-160.

³² ŠAFRÁNEK, Jan. *Vývoj soustavy obecného školství v království českém od roku 1769-1895*. Praha: F. Kytka, 1897, s. 4.

dozorce – ředitel.³³ Vrchního dozoru nad školami, při zemské vládě v Praze, se ujal Ferdinand Kindermann, jemuž bylo podřízeno šestnáct krajských školních komisařů.³⁴

Kindermanna lze rovněž považovat za předního propagátora tereziánské reformy elementárního školství, nástupce Felbigera. Velký ohlas vzbudilo Kindermannovo praktické působení v Kaplici u Českých Budějovic, kde sloužil jako kněz a dozorce nad triviální školou. V Kaplici zavádí tzv. industriální vyučování, jenž mimo čtení, psaní a počítání zahrnovalo učení se předení, tkaní, štěpařství, včelařství, pěstování bource morušového apod. Smyslem industriálního vyučování bylo vytvoření pracovních dovedností vedoucí ke zlepšení ekonomické i sociální stránky jedinců i státu.³⁵

Financování triviálních škol bylo zajištěno trojím způsobem: obcí, vrchností a statkáři. Učitelé nedostávali plat ze státní pokladny, byli placeni obcí. Příjem učitelů byl natolik nedostačující, že byli nuceni si přivydělávat, především službou v kostele, hraním na tanečních zábavách, koledováním apod.³⁶

Tereziánské školské reformy přinesly kvantitativní růst triviálních škol, v roce 1795 bylo podle úředního výkazu již 2461 venkovských škol. Do škol ale chodilo pravidelně pouze asi 70 % dětí.³⁷

2.2 Změny od roku 1805 do roku 1848

Pozitivní vývoj obecného školství v českých zemích negativně ovlivnila francouzská revoluce (1789–1794). Revoluce znamenala pro Rakousko konec vlády osvícenského absolutismu a nástup domácí reakce, především z obav sociální radikalizace obyvatelstva. Situace se o to více vyhrotila, když Francie vyhlásila roku 1792 Rakousku a Prusku válku. Prohrané války znamenaly v Rakousku a tím i v českých zemích konec reformních snah

³³ HÁBL, Jan a Kamil JANIŠ. *Přehled dějin pedagogiky*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010, s. 95.

³⁴ ŠAFRÁNEK, Jan. *Rozvoj českého školství: Vědecký a umělecký rozvoj v národě českém 1848-1898*. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1898, s. 7.

³⁵ VÁŇOVÁ, Růžena. *Vývoj počátečního školství v českých zemích*. Praha: SPN, 1986, s. 35-36.

³⁶ KUZMIN, Michail Nikolajevič. *Vývoj školství a vzdělání v Československu*. Praha, 1981, s. 56.

³⁷ ŠAFRÁNEK, Jan. *Školy české: obraz z jejich vývoje a osudů: 862-1848*. Sv. 1. Praha: Maticе česká, 1913, s. 168.

a nástup policejního absolutismu. Pravomoc duchovenstva byla opět posílena a školství znovu zcela podřízeno katolické hierarchii.³⁸

Za vlády Leopolda II. (1790–1792) byla z důvody sjednocení správy veřejného školství zřízena od 1. ledna 1792 obnovená Studijní dvorní komise se sídlem ve Vídni jako nejvyšší instance a tím nadřazená zemské školské komisi.

Na podnět vyššího duchovenstva byla za vlády císaře Františka I. (1792–1835) zřízena v roce 1795 komise pro revizi všech studijních řádů. Dne 11. srpna 1805 František I. nejvyšším nařízením nový zákon o obecném školství potvrdil.³⁹ Zákon nazývaný Politické zřízení škol neboli Schulkodex byl v Čechách platný až do roku 1869.⁴⁰

Hlavní zásadou nového plánu bylo, že Rakousko nepotřebuje vzdělaný lid, ale dobré poddané. Učitelé se museli zdržet jakékoli výuky, která není uvedena v učební knize nebo v knize metodní. Učební metody zdůrazňovaly především učení nazpaměť.⁴¹

Obecné školství bylo i po roce 1805 zastoupeno třemi druhy škol: triviální, hlavní a normální. Na triviálních školách byl ustanoven jeden učitel na 80 až 100 dětí. Povinnost chodit do školy byla stanovena od 6 do 12 let s všeobecnou platností.⁴²

Přímý dozor nad každou triviální a hlavní školou byl svěřen místnímu duchovnímu úřadu. Nadřízeným úřadem byl zpravidla vikář stanovený pro určitý okres. Ten plnil zároveň úlohu okresního školního dozorce s povinností dozírat na službu duchovních i učitelů, docházku dětí do škol, zda jsou placeny stanovené dávky a poplatky, zkoumat stav školních budov. Každou svěřenou školu musel vikář alespoň jednou za rok navštívit a o zjištěném stavu sepsat vizitační protokol, který se předkládal konzistoři.⁴³

Dle politického zřízení měla být při každé faře triviální škola (farní). V ocích bez fary byla povolena škola obecní, jestliže se v půlhodinovém obvodu nacházelo alespoň 100 dětí

³⁸ VESELÁ, Zdenka. *Vývoj české školy a učitelského vzdělání*. Brno: Masarykova univ., 1992, s. 12.

³⁹ ŠAFRÁNEK, Jan. *Vývoj soustavy obecného školství v království českém od roku 1769-1895*. Praha: F. Kytka, 1897, s. 45.

⁴⁰ VÁŇA, Josef. *Dejiny pedagogiky*. 3. vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakl., 1971, s. 122.

⁴¹ ŠAFRÁNEK, Jan. *Školy české: obraz z jejich vývoje a osudů: 862-1848*. Sv. 1. Praha: Matice česká, 1913, s. 217.

⁴² Tamtéž, s. 218-223.

⁴³ ŠAFRÁNEK, Jan. *Školy české: obraz z jejich vývoje a osudů: 862-1848*. Sv. 1. Praha: Matice česká, 1913, s. 223-225.

školy povinných. O přiškolení a odškolení obcí rozhodoval okresní školský dozorce a krajský komisař.⁴⁴

Stavbu nové triviální školní budovy hradila společně vrchnost, církve a obec. Pozemek na novou školní budovu musela dát obec i vrchnost zdarma. Vnitřní vybavení hradila společně vrchnost a církve.⁴⁵

Za vlády císaře Ferdinanda I. (1835–1848) k žádným zásadním změnám ve školské soustavě nedošlo. Významné je toto období z jiného hlediska – vrcholícím prosazováním změn ve školství vlasteneckými učiteli, národním obrozením a silícím odporem ke germanizaci českého národa.

2.3 Národní buditelé a vlastenečtí učitelé

Třicátá léta 19. století jsou z pohledu vývoje školství a pedagogiky velmi důležitým obdobím. V roce 1832 se úředně jednalo o uplatnění práva jazyka českého na školách. K jednání sloužilo vlastní zázemí Muzeum a při něm Matice česká, založená v roce 1831. Byl vypracován Pamětní spis o stavu vyučování v českém jazyce, jehož autorem byl Karel Vinařický a Josef Jungmann. Bylo požadováno, aby se na nižších školách učilo pouze česky. Na gymnáziích alespoň částečně a na univerzitě se prosazovala česká literatura. Již v roce 1832 byl tento spis předán hraběti Karlu Chotkovi, tehdy nejvyššímu zemskému správcí. Požadavky na uplatnění práva českého jazyka na školách nebyly ze strany příslušných vládních míst akceptovány. Zemské gubernium odpovědělo na spis až v roce 1835 a to zcela zamítavě.⁴⁶

Do období národních buditelů a vlasteneckých učitelů lze začlenit představitele generace z let 1774–1848. Velmi úzce je provázána činnost vlasteneckých učitelů s národním obrozením. Do první třetiny 19. století je možno zařadit jako vlastenecké učitele zejména: Josefa Liboslava Zieglera (1782–1846) jako iniciátora a dlouholetého redaktora prvního česky psaného časopisu o výchově (*Přítel mládeže*). Typickým představitelem generace vlasteneckých učitelů byl Jan Nepomuk Josef Filčík (1785–1837), usiloval o český jazyk jako

⁴⁴ ŠAFRÁNEK, Jan. *Vývoj soustavy obecného školství v království českém od roku 1769-1895*. F. Kytka, 1897, s. 57-58.

⁴⁵ Tamtéž, s. 58-59.

⁴⁶ ŠAFRÁNEK, Jan. *Školy české: obraz z jejich vývoje a osudů: 862-1848*. Sv. 1. Praha: Matice česká, 1913, s. 279-283.

jazyk vyučovací, rozšířil obsah vzdělávání na triviální škole, zavedl reálie a celý život bojoval o lepší společenské a hmotné postavení učitele. Jako představitel zastánců nových metod lze uvést Jana Čechomila Formánka (1809–1878), který sestavil ucelenou a teoreticky zdůvodněnou metodiku elementární školy. Tvrdil, že učitel má vzdělávat člověka tak, aby ho dovedl ke schopnosti vykonávat všechny lidské a občanské povinnosti. Rovněž doporučoval zavedení reálií, mravní a sexuální výchovy již na triviálních školách.⁴⁷

Jméno Jana Jakuba Ryby (1765–1815) je spojováno nejvíce s jeho hudebním působením, autor slavných mší, v nichž používal staré lidové koledy. Výchovný cíl spatřoval Ryba v ušlechtilosti mravů a občanských ctností. Osvětu a vzdělání považoval za hlavní prostředek zlepšení blaha lidu.⁴⁸ Josef Jungmann (1773–1847), jedna z nejvýraznějších osob národního obrození, se zasloužil zvláště požadavkem, aby byla čeština zavedena nejen do škol, ale také na úřady. Na sklonku svého života požadoval zřízení české univerzity.⁴⁹ Jan Vlastimír Svoboda (1800–1844), učitel opatrovny Na hrádku. Opatrovna zřízená v roce 1832 jako první instituce pro výchovu předškolních dětí u nás sehrála nezastupitelnou roli v dějinách předškolní výchovy. Svobodův spis Školka z roku 1839, byl propracovanou metodikou elementárního vyučování. Vydal rovněž metodiky čtení, psaní a jazykového vyučování.⁵⁰

Vlasteneckých učitelů a národních buditelů bylo v českých zemích mnoho, uvedme alespoň jménem ještě některé: Karel Alois Vinařický, Josef a Štěpán Bačkora, Josef Franta Šumavský.⁵¹ Jan Evangelista Purkyně, Jan Svatopluk Presl⁵² a další.

Významnou osobností českého školství před i po revoluci je bezesporu Karel Slavomir Amerling (1807–1884), lékař, přírodovědec, vzdělavatel učitelů, matek a řemeslníků. V roce 1839 založil v Praze lidovýchovný vzdělávací ústav Budeč, ve kterém hodlal vzdělávat dílenské mistry, řemeslníky, zahradníky, zemědělce, umělce, vědce, podnikatele, průmyslníky a také matky a dívky. Záměr nebyl zcela realizován a v roce 1846, kdy byl přijat návrh Jednoty na zřízení české průmyslové školy, byla činnost omezena na výchovu dívek a vzdělávání učitelů. Poté Amerling stanul v čele tzv. učitelských porad. Účelem Porad bylo šířit vychovatelské vědomosti se záměrem zlepšit stav ve školství, hájily

⁴⁷ SOMR, Miroslav a kol. *Dějiny školství a pedagogiky*. Praha: SPN, 1987, s. 158-160.

⁴⁸ VÁŇOVÁ, Růžena. *Vývoj počátečního školství v českých zemích*. Praha: SPN, 1986, s. 41-42.

⁴⁹ HÁBL, Jan a Kamil JANIŠ. *Přehled dějin pedagogiky*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010, s. 93-94.

⁵⁰ SOMR, Miroslav a kol. *Dějiny školství a pedagogiky*. Praha: SPN, 1987, s. 161-162.

⁵¹ Tamtéž.

⁵² VESELÁ, Zdenka. *Vývoj české školy a učitelského vzdělání*. Brno: Masarykova univ., 1992, s. 21.

se také učitelské zájmy. Činnost byla založena na diskuzích o pedagogických otázkách, prosazovalo se zakládání knihoven, studium pedagogických děl, podněty k publikační činnosti. Tiskovým orgánem Porad se stal Posel z Budče založený v roce 1848.⁵³

Shrnutí

Skutečnou institucionální formu vzdělávání s dohledem státu je možno sledovat až s tereziánskými a josefínskými reformami. Postupné zavádění povinné školní docházky a laicizace školství byla obrovským přínosem pro elementární vzdělávání. Nutno si ale uvědomit, že úroveň vzdělávání za feudalizmu postupovala jen velmi pomalu. Na vesnicích byly položeny jen nesmělé základy k vymanění českého lidu z nízké gramotnosti. Samotné přežití venkovského lidu bylo závislé na úmorné práci v zemědělství a službě vojsku. Prostý lid získával určité minimum vzdělanosti z počátku pouze prostřednictvím náboženství. Venkovská škola dávala svým žákům jen nejnutnější základy. Rozšířené vzdělání bylo určeno výhradně šlechtickým a zámožnějším vrstvám ve školách normálních a hlavních zřizovaných ve městech. Přes všechny tyto velké nedostatky byly prvopočátky institucionální výchovy podstatné, na sklonku feudalizmu a po roce 1848, k národnímu probuzení a odstranění přežitých pořádků.

⁵³ VÁŇOVÁ, Růžena. *Vývoj počátečního školství v českých zemích*. Praha: SPN, 1986, s. 46-48.

3. Vývoj školství v českých zemích od roku 1848 do roku 1918

3.1 Od roku 1848 do roku 1869

Revoluční atmosféra v celé Evropě a březnové události v Praze a Vídní v roce 1848 vzbuzovaly obrovské naděje na svobodnější život. Došlo ke zrušení poddanství a uvolnění celkové společenské situace. Revoluce přinesla konec feudalismu a nástup kapitalistického rozvoje. Naděje českého národa byly ale záhy potlačeny porážkou revoluce a vnitropolitická situace Rakouska směřovala k upevnění pozice monarchie a tvrdému absolutistickému režimu.

Revoluční snahy nepřinesly do výchovně vzdělávacího systému žádné podstatné organizační změny. Bylo ale prosazováno mnoho návrhů ke změnám ve společnosti i ve školství.

Již před revolucí patřil k předním reformátorům školství především K. S. Amerling. Hlavním Amerlingovým návrhem byl návrh pro národní školy s cílem ujednotit soustavu povinné všeobecně vzdělávací školy. Požadavkem byla výuka všestrannosti, soustavnosti a encyklopedičnosti, vycházející již z návrhů Komenského.⁵⁴ Amerling rozdělil elementární vzdělávání na tři stupně. V prvním stupni byly školy *mateřské* pro děti ve věku 2 až 3 roky a *opatrovny* pro děti ve věku 4 až 5 let. Ve druhém stupni, rozděleném na dvě třídy pro děti ve věku 6 let nazvané *názorna* a pro děti o rok starší *odlikovna*. Třetím stupněm byla *věcnice* rozdělená na šest tříd. Objevila se tak myšlenka povinné předškolní výchovy a povinné osmileté školní docházky. Politický vývoj v Rakousku těmto reformním snahám nedovolil prosazení a elementární školství nadále zůstalo prakticky na úrovni z dob Marie Terezie.⁵⁵

Na počátku roku 1848 byla zrušena Dvorská studijní komise a nejvyšším rozhodnutím č. LXXI/34 Sb. ze dne 23. března 1848 nahrazena Ministerstvem veřejného vyučování. V červenci 1848, kdy ministerstvo převzalo i náboženské a církevní záležitosti, byl jeho název změněn na Ministerstvo kultu a vyučování.⁵⁶

⁵⁴ HÁBL, Jan a Kamil JANIŠ. *Přehled dějin pedagogiky*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010, s. 98.

⁵⁵ VESELÁ, Zdenka. *Vývoj české školy a učitelského vzdělání*. Brno: Masarykova univ., 1992, s. 25-26.

⁵⁶ KLOČKOVÁ, Lenka. 165 let Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy: Ministerstvo školství v habsburské monarchii. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. © 2013-2014 [cit. 2014-03-05]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/ministerstvo/165-let-ministerstva-skolstvi-mladeze-a-telovychovy>

Velice zajímavá je skutečnost, že prvním ministrem školství v habsburské monarchii se mohl stát František Palacký, kterému tehdejší ministr vnitra Pillersdorf, pověřený sestavením vlády, křeslo ministra školství nabídl. Byl přesvědčen, že Palacký funkci přijme a měl dokonce již připraven jmenovací dekret podepsaný císařem. Palacký však nabídku odmítl a novým ministrem školství se stal Franz von Sommaruga.⁵⁷

Prosazeny byly alespoň změny na úrovni středního školství a zejména ožehavá otázka vzdělávání učitelů elementárních škol.

Nové ministerstvo požadavkům na vzdělávání učitelů vyhovělo a 17. srpna 1848 vydalo nařízení, které se týkalo zkvalitnění přípravy učitelů. Kurz byl prodloužen na jeden rok a o rok později na dva roky.⁵⁸

Ministr školství Sommaruga, ovlivněn také významným nejvyšším rozhodnutím ze dne 8. dubna 1848, kterým byla uznána úplná rovnost české národnosti a českého jazyka s jazykem německým ve všech oborech státní správy a veřejného vyučování v Čechách, sestavil z řad odborníků pracovní skupinu s úkolem vytvořit reformu školství. Veškeré snahy ale záhy končí z důvodu neklidného revolučního období a Pillersdorfovo ministerstvo s donucením odstupuje a sním i ministr veřejného vyučování.⁵⁹

Dne 2. prosince 1848 se císař Ferdinand I. vzdal trůnu ve prospěch svého synovce Františka Josefa I. (1848–1916). Změnou na trůnu a ve vládě měla být obnovena autorita koruny a upevněna moc monarchie ohrožená revolucí.⁶⁰

Tvůrcem politické správy z doznívajícího revolučního období 1848–1849, byl tehdejší ministr vnitra a autor ústavy hrabě František Stadion. V květnu 1849 je ale nově do funkce ministra vnitra dosazen Alexandr Bach a sním dochází k definitivní likvidaci revolučních snah.⁶¹

⁵⁷ KLOČKOVÁ, Lenka. 165 let Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy: Ministerstvo školství v habsburské monarchii. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. © 2013-2014 [cit. 2014-03-05]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/ministerstvo/165-let-ministerstva-skolstvi-mladeze-a-telovychovy>

⁵⁸ VESELÁ, Zdenka. *Vývoj české školy a učitelského vzdělání*. Brno: Masarykova univ., 1992, s. 28.

⁵⁹ ŠAFRÁNEK, Jan. *Školy české: obraz z jejich vývoje a osudů: 1848-1913*. Sv. 2. Praha: Matice česká, 1913, s. 10-13.

⁶⁰ PEKAŘ, Josef. *Dějiny československé*. 2. vyd. Praha: Akropolis, 1991, s. 168.

⁶¹ SCHELLE, Karel. *Vývoj veřejné správy na území českých zemí a Slovenska: monografie*. Bratislava: Východoeurópska agentúra pre rozvoj, 2011, s. 18.

S nastupujícím ministrem školství Lva Thuna dochází k opětovnému posílení vlivu církve nad elementárním školstvím a veškerý dozor přenechává v rukou farářů, vikářů a konzistoří.⁶²

V dalším vývoji již nebylo překvapením, že pod nátlakem vídeňského kardinála Rauschera a podle přání biskupských porad, byl dne 18. srpna 1855 sjednán konkordát. Papež Pius IX. dne 3. listopadu konkordát bulou stvrdil a u nás byl pak patentem č. 195 ř. z. uzákoněn.⁶³

Konkordát jasně určoval moc katolické církve nad školstvím. Majetek studijního fondu byl prohlášen za majetek církevní a dozor k němu za právo biskupské. Náboženství ve školách mohli vyučovat jen schválení duchovní na povolení biskupa. Určen byl i církevní dozor nad učiteli na obecných školách. Vrchní školdozorce v diecézích byl jmenován císařem rovněž na návrh biskupů. Stát vykonával dozor ke školství prostřednictvím instancí. Na místní úrovni zodpovídal za školy starosta spolu se školním dozorcem, pečovali zejména o vnitřní vybavení a sledovali docházku dětí do školy. Druhou instancí byl okresní úřad s povinností starat se o školní budovy, fondy a dozíral na chování učitelů. Třetí nejvyšší správní instanci v zemi zastupovala zemská školní rada jako zvláštní a výkonný odbor zemské vlády. V pravomoci měla správu školního fondu, učitelských ústavů, schvalování školních staveb a zřizování nových triviálních škol. Pro pedagogické a didaktické záležitosti byli jmenováni školní radové coby inspektoři školství. Dualistický směr školské správy podle církevních a státních zájmů, jinak směr klerikální a úřednický, zůstal beze změn až do roku 1867, kdy byly vydány nové školské zákony.⁶⁴

3.2 Nový školský zákon z roku 1869 a změny ve společnosti

Po prohraných válkách s Pruskem a Itálií uzákonila nová ústava z roku 1867 v habsburské říši dualizmus se společným panovníkem, společnými ministerstvy zahraničních věcí, vojenství a financí. Pro českou politiku značný neúspěch pro postavení českých zemí, zařazených do centralizovaného Předlitavska. Současně však nová ústava povolovala základní demokratické svobody a občanská práva. Oddělila justici od správy, rozšířila práva

⁶² ŠAFRÁNEK, Jan. *Školy české: obraz z jejich vývoje a osudů: 1848-1913*. Sv. 2. Praha: Matice česká, 1913, s. 73-74.

⁶³ Tamtéž, s. 74.

⁶⁴ Tamtéž, s. 74-77.

parlamentu a jako součást občanských práv vyhlásila rovné právo na vzdělání ve vlastním jazyce, aniž by se musel někdo učit druhému zemskému jazyku, jak tomu bylo po roce 1848. Nová ústava také upravovala právo nejvyššího řízení a dozoru nad veškerým vyučováním a výchovou. Napříště náležela veškerá pravomoc výhradně státu.⁶⁵

Zásadní ústavní změny vyvolané pádem neoabsolutizmu a zejména rakousko-uherským vyrovnáním v roce 1867 se promítly do státní správy a tím i do školství.⁶⁶

V souvislosti takzvané prosincové ústavy z 21. prosince 1867 byl v Předlitavsku vyhlášen 14. května 1869 říšský základní zákon o právu na svobodu víry a svědomí, kterému 25. května 1868 předcházelo vydání zákona o úpravě interkonfesionálních poměrů, jenž povolovalo vystoupení z církve. V občanském kabinetu jmenovaném císařem se ministrem věcí církevních a vyučování stal Leopold von Hasner. Zrušením konkordátu uvedenými zákony byl vliv církve ve škole omezen pouze na vyučování náboženství.⁶⁷

Nadále pokračovala úprava soustav rakouské školské státní správy na úrovni místních, okresních a krajských školních rad. V čele stálo ministerstvo kultury a vyučování, obnovené již v roce 1867.⁶⁸

Dne 14. května 1869 byl vyhlášen říšský (Hasnerův) zákon č. 62 ř. z., kterým byla vytvořena soustava národního školství (obecných a měšťanských škol). Rovněž byla prodloužena povinnost školní docházky na 8 let pro děti ve věku 6 až 14 let.⁶⁹

Hasnerův zákon prohlašoval všechny jazyky za rovnoprávné (v případě českých zemí jazyk český a německý), deklaroval zásadu svobodného učení a vědy. Náboženské vyučování zajišťovala církev, státu příslušel vrchní dozor.⁷⁰

Dozor ke školám se dělil na tři instance: místní, okresní a zemské školské rady. Ve věci zřízení škol a školních budov zákon stanovil zřízení školy všude, kde je alespoň 40 dětí školou povinných v obvodu jedné míle v pětiletém průměru. Kde bylo po tři roky alespoň 80 dětí školou povinných, zřídila se škola dvojtřídní, nad 160 dětí již škola trojtřídní. Školní

⁶⁵ VESELÁ, Zdenka. *Vývoj české školy a učitelského vzdělání*. Brno: Masarykova univ., 1992, s. 40.

⁶⁶ SCHELLE, Karel. *Vývoj veřejné správy na území českých zemí a Slovenska: monografie*. Bratislava: Východoeurópska agentúra pre rozvoj, 2011, s. 25-26.

⁶⁷ ŠTVERÁK, Vladimír. *Stručné dějiny pedagogiky*. Praha: SPN, 1983, s. 216.

⁶⁸ Tamtéž.

⁶⁹ Tamtéž.

⁷⁰ KASPER, Tomáš a Dana KASPEROVÁ. *Dějiny pedagogiky*. Praha: Grada, 2008, s. 97.

obec pečovala o stav a provoz budov, školní okres spravoval učitelé platy a vybíral školné.⁷¹

Místo šestiletých triviálních škol nově vznikaly osmileté obecné školy, ze kterých bylo možné přestoupit jako na vyšší stupeň do tříletých měšťanských škol, později čtyřletých. Kvantitativním i kvalitativním rozvojem školství byl do konce 19. století téměř odstraněn analfabetismus.⁷²

Hasnerův zákon znamenal výrazný pokrok i v obsahu vyučování. Zaváděl výuku přírodopisu, zeměpisu, dějepisu, měřičství, tělocvik a další předměty. Pro dívky nově ruční práce a výuku domácího hospodářství.⁷³

Pro vzdělávání učitelů byly školským zákonem zřízeny čtyřleté učitelé ústavy (místo původních dvouletých preparand), bylo tedy zavedeno jednotné vzdělávání budoucích učitelů. Také bylo zlepšeno sociální postavení učitelů. Plat zabezpečoval školní úřad s následným zaručením penze. Jednou za tři roky měly být svolávány zemské konference učitelů. Učitelství se mohly věnovat i ženy, jenž se vzdělávaly na ženských učitelých ústavech. Po provdání však již učit nesměly.⁷⁴

Proti školskému zákonu z roku 1869 protestovala velká část šlechty, církve a konzervativní české buržoazie, především z hospodářských a ideologických důvodů. Vláda nakonec požadavkům ustoupila a vydala školskou novelu (Taafova, podle ministerského předsedy hraběte Eduarda Taafa).⁷⁵

Novela školského zákona a následné ústupky znamenaly opět krok zpět a pozastavení vývoje elementárního vzdělávání.

Školská novela č. 53 říšského zákoníku z 2. května 1883 měnila některá ustanovení o povinnosti školní docházky. Především na venkovských školách bylo zavedeno polodenní vyučování a umožněny úlevy ve školní docházce, kdy na požádání rodičů děti od dvanácti let nemusely od dubna do listopadu navštěvovat školu. Učitelé byli nuceni vykonávat dozor při náboženských cvičeních. Počet žáků na jednoho učitele byl zvýšen z osmdesáti na sto. Klesla i kvalita vzdělávání učitelů na učitelých ústavech, kde bylo omezeno vyučování pedagogiky

⁷¹ ŠAFRÁNEK, Jan. *Vývoj soustavy obecného školství v království českém od roku 1769-1895*. Praha: F. Kytka, 1897., s. 176-178.

⁷² ŠTVERÁK, Vladimír a Milada ČADSKÁ. *Stručný průvodce dějinami pedagogiky*. Praha: Karolinum, 1997, s. 67.

⁷³ ŠTVERÁK, Vladimír. *Stručné dějiny pedagogiky*. Praha: SPN, 1983, s. 216.

⁷⁴ VÁŇA, Josef. *Dějiny pedagogiky*. 4. upravené vyd. Praha: SPN, 1963, s. 157.

⁷⁵ ŠTVERÁK, Vladimír. *Stručné dějiny pedagogiky*. Praha: SPN, 1983, s. 218.

a všeobecně vzdělávacích předmětů na úkor náboženství a hry na varhany. Církevní hierarchie se i přes tyto ústupky v novele domáhala dřívějšího absolutního vlivu na obecnou školu.⁷⁶

Shrnutí

Po revolučním období roku 1848 docházelo k upevnění pozice monarchie a k absolutistickému řízení státu. Ve školství je možno pozorovat opětovné posílení vlivu církve. Po roce 1869 je církevní nadvláda potlačena a s Hasnerovým zákonem přišla nově vytvořená soustava národního školství s prodlouženou povinnou docházkou na 8 let a rozšířeným obsahem vyučování. Novelou školského zákona z roku 1883 došlo k negativním ústupkům na nátlak šlechty a církve, které vedly k pozastavení elementárního vývoje vzdělávání. Centralistické řízení školství celého bývalého Rakouska mělo stále silné germanizační tendence. Zrovnoprávnění jazyků na českých školách po roce 1866 a vlastenecké cítění mnohých českých učitelů posilovalo tendenci prosazení české národní školy.

3.3 Historie předškolní výchovy v českých zemích

Vznik institucí zaměřených na předškolní výchovu a péči o malé děti byl ovlivněn postupnými změnami a vývojem společnosti. Politické působení, ekonomický a sociální charakter, nastupující industrializace, přechod na kapitalistické tržní principy podněcovali stále větší potřebu institucionálního zaopatření předškolních dětí. Rychlý rozvoj průmyslové výroby a stále častější zaměstnávání žen v továrnách, především ve městech, vyvolával potřebu budování a provozování výchovných a pečovatelských zařízení pro malé děti. První opatrovny vznikly v Praze, podpořené i úředně prezidiálním dekretem ze dne 30. září 1830.⁷⁷

První opatrovna zřízená v Praze, byla otevřena 1. března 1832 v Karlíně, hlavní zásluhou továrníka Leopolda Jerusalema. Téhož roku, dne 8. října zřídil první českou vzornou opatrovnu nejvyšší purkrabí hrabě Karel Chotek v Praze Na Hrádku. Prvním učitelem byl ustanoven Jan Svoboda, jenž měl již zkušenosti za zahraničí a vypracoval koncepci

⁷⁶ ŠTVERÁK, Vladimír. *Stručné dějiny pedagogiky*. Praha: SPN, 1983, s. 218.

⁷⁷ RÝDL, Karel a Eva ŠMELOVÁ. *Vývoj institucí pro předškolní výchovu (1869–2011)*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012, s. 20.

výchovného obsahu a organizace opatrovny. Jeho koncepce byla využita i v Dánsku a Polsku.⁷⁸

Svobodův spis „Školka čili prvopočáteční, praktické, názorné, všestranné vyučování malých dětí k věcnému vybroušenému rozumu a ušlechťení srdce s navedením ke čtení, počítání a rejsování pro učitele, pěstouny a rodiče“ lze pokládat po Komenského Informatoriu školy mateřské za další systémově ucelený obsah výchovných a vzdělávacích aktivit pro předškolní děti. Výchovu pojímá jako všestrannou, zaměřující se na rozumovou, tělesnou, mravní i estetickou výchovu. Součástí obsahu byla i výuka trivia. Předškolní výchova byla zaměřena především na rozumový rozvoj. Na úkor trivia postupně přibývala morálně náboženská výuka a ministerským výnosem v roce 1872 bylo trivium v předškolním zařízení zcela zakázáno.⁷⁹

Dne 1. ledna 1869 byla otevřena opatrovna u sv. Jakuba v Praze, která vešla ve známost již s názvem mateřská škola a to zásluhou Marie Riegrové, velké zastánkyně a bojovnice za podporu českých mateřských škol.⁸⁰

Prvním legislativním dokumentem rakouské monarchie, vymezující existenci předškolní výchovy v českých zemích byl již Hasnerův zákon z roku 1869. Zákon vymezil organizační a správní pravidla. Ministerským výnosem č. 4711 ze dne 22. června 1872 byly definovány tři typy pro předškolní výchovu: mateřské školy, opatrovny a jesle. Po roce 1872 dochází ke kvantitativnímu rozvoji mateřských škol i jeslí zejména v průmyslových oblastech.⁸¹

Ústavy, které byly zřizovány obcemi, okresními nebo zemskými úřady byly veřejné a tím i bezplatné. Dalším typem byly opatrovny soukromé, zřizované jednotlivcem, spolkem nebo společností.⁸² K založení kteréhokoliv typu instituce pro předškolní děti musel zřizovatel předložit zemské školní radě tyto dokumenty: doporučení místní školní rady, stanovy předškolního zařízení, pracovní plán, jméno správce a opatrovnic.⁸³

⁷⁸ ŠAFRÁNEK, Jan. *Školy české: obraz z jejich vývoje a osudů: 862-1848*. Sv. 1. Praha: Matice česká, 1913, s. 260-261.

⁷⁹ RÝDL, Karel a Eva ŠMELOVÁ. *Vývoj institucí pro předškolní výchovu (1869–2011)*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012, s. 22-23.

⁸⁰ Tamtéž.

⁸¹ Tamtéž, s. 27-28.

⁸² ŠAFRÁNEK, Jan. *Školy české: obraz z jejich vývoje a osudů: 1848-1913*. Sv. 2. Praha: Matice česká, 1913, s. 260-261.

⁸³ RÝDL, Karel a Eva ŠMELOVÁ. *Vývoj institucí pro předškolní výchovu (1869–2011)*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012, s. 28.

Dohled nad mateřskými školami byl upraven Zemským zákonem č. 17 z roku 1873. Dozor vykonávala místní a okresní školní rada. Okresní školní inspektor měl navíc doporučeno podporovat vznik nových předškolních institucí mapováním vhodných míst a budov. Finanční hlediska provozu předškolních institucí, včetně platů pěstounek, byl v kompetenci zřizovatele. Z centrálního říšského rozpočtu bylo hrazeno zřízení institucí a vzdělávání pěstounek.⁸⁴

V soustavě institucí předškolního charakteru byly i jesle vznikající zpočátku v Praze, později i v jiných městech. Velký zájem o jesle dokládají dochované statistiky. Například denní návštěvnost v jeslích v roce 1884 byla 4 081 dětí, zatímco v roce 1890 to bylo již 37 032 dětí.⁸⁵

V meziválečném období navštěvovalo mateřské školy asi 20 % předškolních dětí. Vydáním zákona č. 95/1948 Sb.⁸⁶ se staly mateřské školy prvním článkem školské soustavy, byť nepovinným. Veškerou práci v mateřských školách upravovala jednotná osnova, několikrát upravována a měněna. Po roce 1948 počet nově zřízených mateřských škol prudce rostl.⁸⁷

Zákon č. 186/1960 Sb.⁸⁸ zavádí do předškolní výchovy i jesle pro děti do tří let. Zákon stanovil, že jesle a mateřské školy mohou být zřizovány jako zdravotní a výchovná zařízení ve společných budovách.⁸⁹

3.3.1 Vývoj vzdělávání učitelek mateřských škol

V době průmyslového rozvoje a stále větší potřeby začleňování žen do výrobního procesu se zvýšil počet opatroven i mateřských škol a tím i požadavek na větší počet výchovných pracovníků. Hasnerovým zákonem byly dány předpoklady pro vznik prvních vzdělávacích institucí, legalizováno bylo však až nařízením ministerstva kultu a vyučování ze dne 22. června 1872 č. 4711, v kterém bylo stanoveno i vzdělávání vychovatelek mateřských

⁸⁴ RÝDL, Karel a Eva ŠMELOVÁ. *Vývoj institucí pro předškolní výchovu (1869–2011)*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012, s. 29.

⁸⁵ Tamtéž, s. 29-30.

⁸⁶ Zákon č. 95/1948 Sb. o základní úpravě jednotného školství.

⁸⁷ KUCHAROVÁ, Věra a Kamila SVOBODOVÁ. *Sít' zařízení denní péče o děti předškolního věku v ČR*. Praha: VÚPSV, 2006, s. 8.

⁸⁸ Zákon č. 186/1960 Sb. o školské soustavě a vzdělávání učitelů.

⁸⁹ KOVÁŘÍČEK, Václav a Iva KOVÁŘÍČKOVÁ. *Vývoj školských soustav v českých zemích*. Olomouc: rektorát Univerzity Palackého v Olomouci, 1989, s. 74.

škol. V roce 1873 byl v Praze otevřen první jednoroční kurz. Zákon byl několikrát upravován a po roce 1886 bylo možné získat kvalifikaci pěstunek v podstatě čtyřmi způsoby: a) čtyřletým studiem na ústavech ke vzdělávání učitelek současně se získáním kvalifikace pro obecné školy, b) na ústavech ke vzdělávání učitelek po tříměsíční hospitaci na mateřské škole, c) v jednoročních zvláštních kurzech, d) v kurzech při mateřských školách veřejných i soukromých.⁹⁰

Novým výnosem ministerstva kultu a vyučování ze dne 3. července 1914, č. 3032 byly zřízeny dvouleté ústavy pro přípravu učitelek mateřských škol. Po vzniku Československé republiky k žádným podstatným změnám nedošlo a v období okupace došlo k úplné stagnaci vývoje vzdělávání budoucích učitelů.⁹¹

Poválečné období vyvolalo potřebu kvantitativního růstu mateřských škol a tím požadavek na přípravu vychovatelek. Instituce vzdělávající pedagogické pracovníky mateřských škol v poválečném období: Pedagogické fakulty (1947–1950) dvousemestrové studium, Pedagogická gymnázia (1950–1953) čtyřleté studium, Pedagogické školy (1953–1960) tříleté studium a rok praxe, od roku 1960 čtyřleté studium, Pedagogické fakulty (1970 až doposud v různých formách a studijních oborech), od roku 1995 Vyšší odborné školy pedagogické s tříletým studiem.⁹²

Shrnutí

Institucionální výchova předškolních dětí a vzdělávání učitelů pro předškolní výchovu má v našich zemích více než 150 let starou tradici. Prošla ohromným pokrokem, v některých obdobích i s nepochopením podstatného – zájmu na všestranném vývoji těch nejmenších členů naší společnosti. Plně organizovaným a státem garantovaným je možné charakterizovat až poválečné období, byť silně ovlivněno ideologickým rázem dané doby. Po roce 1989 již nastupuje zcela nové období transformace školství s prvky humanizace a demokratizace.

⁹⁰ KOVÁŘÍČEK, Václav a Iva KOVÁŘÍČKOVÁ. *Prameny k dějinám školství III*. Olomouc: rektorát Univerzity Palackého v Olomouci, 1987, 23-24.

⁹¹ Tamtéž.

⁹² RÝDL, Karel a Eva ŠMELOVÁ. *Vývoj institucí pro předškolní výchovu (1869–2011)*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012, s. 143.

4 Vznik samostatného Československa a změny ve školství

4.1 Od roku 1918 do roku 1939

Samostatnému vzniku Československa předcházela první světová válka, která stav školství v našich zemích zhoršila. Mnoho učitelů odešlo na vojnu, některé školy byly obsazeny vojskem, školy trpěly nedostatkem učebnic a veškerých školních pomůcek. Politická a hospodářská situace vyvolaná válkou měla negativní dopady i na sociální úroveň, ve školách nebylo uhlí, podvýživa a nemocnost dětí se projevovала nepravidelnou školní docházkou i několik let po válce.⁹³

Převratem dne 28. října 1918 získal český národ znovu po třistaletém útlaku svou národní nezávislost. Vznik samostatné demokratické republiky otevíral nové možnosti ve všech sférách tehdejší společnosti, ať už v oblasti hospodářské, politické, sociální a v neposlední řadě i ve školství.

Nově vzniklá Československá republika převzala tzv. recepčním zákonem, první právní normu, kterou přijal celý právní řád a správní systém rakousko-uherské monarchie pro české země. Zákonem Národního výboru československého č. 2/1918 Sb. ze dne 2. listopadu 1918 byl zřízen Úřad pro správu vyučování a národní osvětu, později přejmenován na Ministerstvo školství a národní osvěty.⁹⁴

V záležitostech školství se stát prioritně zabýval s vyrovnáním stavu školství na celém území republiky a zvýšením počtu škol, posílením úlohy státu nad školstvím a omezením vlivu církve, modernizací školství v obsahové stránce a odbornou vysokoškolskou přípravou pedagogických pracovníků.⁹⁵

Kromě těchto snah bylo v organizační oblasti usilováno o sjednocení školské správy. Centralizace byla jednou z možností, jak urychlit řešení poválečných problémů. Již v listopadu 1918 byl vydán ministerský výnos, který zemským školním radám uložil povinnost oznámit na všech školách a učitelských ústavech, že náboženské úkony nejsou součástí výuky. Vyučování náboženství se tak stalo nepovinným. Od roku 1919 docházelo

⁹³ KRÁLÍKOVÁ, Marie, Josef NEČESANÝ a Václav SPĚVÁČEK. *Nástin vývoje všeobecného vzdělání v českých zemích*. Praha: SPN, 1977, s. 43.

⁹⁴ KLOČKOVÁ, Lenka. 165 let Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy: Ministerstvo školství v období samostatné Čs. republiky. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. © 2013-2014 [cit. 2014-03-05]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/ministerstvo/165-let-ministerstva-skolstvi-mladeze-a-telovychovy>

⁹⁵ VESELÁ, Zdenka. *Vývoj české školy a učitelského vzdělání*. Brno: Masarykova univ., 1992, s. 71.

k postupnému postátňování škol, k čemuž napomohl nový zákon č. 292/1920 Sb.⁹⁶ ze dne 9. dubna 1920, kde se v § 1 pravilo že: „*Státu přísluší nejvyšší správa veškerého vychování a vyučování a dozor k němu. Správu tu vykonává stát ministerstvem školství a národní osvěty*“.⁹⁷ Rok 1919 byl také významný zrušením celibátu učitelek, došlo tak k faktickému zrovnoprávnění učitelek s učiteli. Do čela ministerstva školství byl postaven Gustav Habrman.

Kompetence ministerstva školství byly značně rozsáhlé. V legislativní oblasti připravovalo vládní osnovy zákonů a vládních nařízení, vydávalo všeobecné směrnice vztahující se ke školství, rozhodovalo o rozpočtu v resortu a systemizaci míst ve školách, rovněž vydávalo zkušební řády a ustanovovalo ministerské inspektory. Pravomoc ministerstva nad národním školstvím byla realizována prostřednictvím trojstupňovitého systému školních rad: zemských školních rad, okresních školních výborů a místních školních rad. Místní školní rady působily v každé obci, ve které byla škola.⁹⁸

Poválečné období bylo doprovázeno úsilím vytvořit moderní československé školství a překonáním diskriminace českého školství z období rakousko-uherské vlády. Obecné školy vycházely ze zákonů z šedesátých let a zásadním reformám ve školství bránila neutěšená hospodářská situace poválečného období. Politická roztříštěnost národa a historické hledisko postavení Slovenska a Podkarpatské Rusi brzdily pronikavější změny.⁹⁹

Částečné obsahové změny byly kodifikovány tzv. Malým školským zákonem z roku 1922.¹⁰⁰ Zákon zavedl některé nové učební předměty v souvislosti se změnou společenských poměrů. Nově se vyučovalo občanské nauce, dějepisu s vlasteneckou výukou, ručním pracím, hospodářství a tělocviku. Školní docházka byla stanovena na 8 let a veškeré úlevy byly zcela zakázány. Při obecných školách zákon stanovil zřízení pokračovacích škol s povinnou docházkou pro mládež ve věku od 14 do 16 let pokud se nevzdělává na jiném typu pokračovací školy. Mezi lety 1922 až 1933 bylo nařízeno postupné snižování počtů žáků

⁹⁶ Zákon č. 292/1920 Sb. zákonů a nařízení, jímž se upravuje správa školství.

⁹⁷ VESELÁ, Zdenka. *Vývoj české školy a učitelského vzdělání*. Brno: Masarykova univ., 1992, s. 73-74.

⁹⁸ KLOČKOVÁ, Lenka. 165 let Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy: Ministerstvo školství v období samostatné Čs. republiky. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. © 2013-2014 [cit. 2014-03-05]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/ministerstvo/165-let-ministerstva-skolstvi-mladeze-a-telovychovy>

⁹⁹ VESELÁ, Zdenka. *Vývoj české školy a učitelského vzdělání*. Brno: Masarykova univ., 1992, s. 75-76.

¹⁰⁰ Zákon č. 226/1922 Sb. zákonů a nařízení, jímž se doplňují a mění zákony o školách obecných a občanských.

ve třídě z 80 na 60. Označení školy měšťanské bylo změněno na školu občanskou.¹⁰¹ Nadále se ale používalo označení měšťanská.

Zákon z roku 1935 o újezdních měšťanských školách¹⁰² byl opět jen dílčí úpravou základního školství. Přesto však významnou, především pro menší obce. Zákon umožňoval zřizovat újezdní měšťanské školy v obvodech tak, aby byla umožněna docházka všem dětem v okruhu nejvíce 5 km.¹⁰³

Na území Československa docházelo k významnému kvantitativnímu rozvoji škol. V roce 1918 bylo evidováno 9845 škol, z toho 934 měšťanských a v roce 1936 to bylo již 12 137 škol, z toho měšťanských 1765.¹⁰⁴

4.2 Reformní snahy po vzniku Československa

Souběžně s úředními změnami se celá pedagogická veřejnost snažila vyřešit novou koncepci obecné školy. Stále častěji se proklamovalo, že školská soustava stojící na základech z dob monarchie neodpovídá demokratickému pojetí školy pro svobodného občana a nesplňuje své základní poslání – všestranné a plnohodnotné vzdělávání.

Reformních návrhů vznikalo desítky. Jednu z prvních reforem předložil Josef Úlehla (1852–1933), který vypracoval ucelený návrh na novou strukturu obecného a středního školství. Úlehla chtěl vytvořit pro děti v 1. a 2. roce školní docházky volnou školu, bez rozvrhu, učebnic a stálých osnov. Vývoj dítěte měl být založen na individuálních zkušenostech a poznávání. Jistou volnost měl mít také jednotný tříletý vyšší stupeň, který měl být vytvořen z nižší střední školy a z měšťanky. Žáci si dle nadání měli vybírat předměty. Povinná docházka do této školy měla trvat do 15 let, v posledním roce se zaměřením na určité řemeslo. Návrh byl ale po posouzení na učitelské poradě v Brně zamítnut.¹⁰⁵

Teoretické koncepce zazněly také na prvním sjezdu československého učitelstva a přátel školy, který se konal v Praze ve dnech 1. až 3. července 1920. Ve školské a právní

¹⁰¹ KOVÁŘÍČEK, Václav a Iva KOVÁŘÍČKOVÁ. *Vývoj školských soustav v českých zemích*. Olomouc: rektorát Univerzity Palackého v Olomouci, 1989, s. 43-45.

¹⁰² Zákon č. 233/1935 Sb., kterým se mění a doplňují zákony o zřizování a udržování veřejných měšťanských škol, o docházce do nich a o jejich správě.

¹⁰³ KRÁLÍKOVÁ, Marie, Josef NEČESANÝ a Václav SPĚVÁČEK. *Nástin vývoje všeobecného vzdělání v českých zemích*. Praha: SPN, 1977, s. 61-62.

¹⁰⁴ Tamtéž.

¹⁰⁵ VESELÁ, Zdenka. *Vývoj české školy a učitelského vzdělání*. Brno: Masarykova univ., 1992, s. 76-77.

sekcí vystoupil František Čálek se zaměřením na problém jednotné školy a doporučením zřídit čtyřtřídní občanské (měšťanské) školy pro všechny děti od 11 do 15 let. Ale ani návrh sjezdu se neprosadil. Ani žádné další mnohé návrhy a plány se v období prvního desetiletí republiky neuskutečnily.¹⁰⁶

Prosazovaly se i praktické pokusy, jenž měly přispět k novému pojetí výchovy a vzdělání. Objevili se jednotliví školští pracovníci, zakládající z vlastní iniciativy pokusné třídy nebo školy. Jako jeden z prvních byl František Bakule (1877–1952), z počátku ve spolupráci s Jedličkovým ústavem, později samostatně, organizoval školu pro tělesně handicapované děti na zásadě spojení školy se životem. Hlavním výchovným prostředkem byla práce. Mimo toho se věnoval estetické výchově. Dalším představitelem pokusného proudu byl Antonín Kavka se zaměřením na pracovní školu, v níž se děti učily pracovat v dílnách z různými materiály a vyrábět pomůcky k vyučování, hračky apod. V roce 1919 založil František Náprstek a Čeněk Janout „*Volnou socialistickou školu práce v Kladně*.“ Mládež se na této škole seznamovala se všemi obory lidské práce a připravovala se pro budoucí socialistickou republiku. Největší důraz byl kladen na pracovní výchovu a vlastní aktivitu. Škola neměla stálý rozvrh a byla respektována zásada volnosti a svobody. Zrušena byla v roce 1933.¹⁰⁷

Pokusných škol bylo mnoho a vždy měly společnou ideu pracovní výchovy a podporu individuality jedince. Pokusné školy, bohužel, žádný výsledek do praxe nepřinesly. Školské úřady k těmto reformním snahám nedávaly podnět a celkový pasivní přístup zamezil další přípravě reformem.

Nově vzbudil pozornost reformním snažením v roce 1928 Václav Příhoda (1889–1979), kritik vnější i vnitřní podoby prvorepublikového školství, ovlivněn studijními pobyty na amerických univerzitách, rozpracoval plán školské reformy.¹⁰⁸

Příhoda publikoval návrh na jednotnou vnitřně diferencovanou devítiletou základní školu, jenž měla spojovat nižší střední školu se školou měšťanskou. Na základě jeho návrhu svolalo ministerstvo školství v dubnu 1929 anketu o školské reformě. Anketa vzbudila obrovský zájem ve veřejnosti i mezi odborníky. Následně ministerstvo školství pod tlakem pedagogických odborníků přistoupilo ke zřízení pokusné jednotné školy v Praze a následovaly další v Humpolci a Zlíně, kde ji podporoval Tomáš Baťa. S nástupem nového

¹⁰⁶ VESELÁ, Zdenka. *Vývoj české školy a učitelského vzdělání*. Brno: Masarykova univ., 1992, s. 76-77.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 77-78.

¹⁰⁸ KASPER, Tomáš a Dana KASPEROVÁ. *Dějiny pedagogiky*. Praha: Grada, 2008, s. 203.

ministra Ivana Dérera v roce 1930 ministerstvo ustanovilo stálou komisi pro reformu obecného i středního školství.¹⁰⁹

Do veškerých reformních snah zasáhla celosvětová krize třicátých let a následně i II. světová válka. Žádná z reformních koncepcí tak v praxi zavedena nebyla.

4.3 České školství v období okupace

Úsilí o rozvoj československého školství s demokraticky zaměřenými tendencemi ukončila na dlouhých šest let nacistická okupace. 15. března 1939 začal postupný proces degradace celého školského systému. Ze škol muselo zmizet vše co připomínalo národní identitu. Od března 1939 bylo z 279 učebnic třicet zakázáno, padesát jich bylo upraveno a ve vyřazování se dále pokračovalo. Počátkem roku 1941 bylo zakázáno na českých školách již 283 učebnic. Prováděly se i zásadní změny v obsahu a rozsahu učiva. Od roku 1939 byla povinná výuka němčiny na měšťanských školách a o rok později i na obecných. Od roku 1941 byla zastavena výuka dějepisu a dějin literatury.¹¹⁰

Dle zákona č. 300/1941 Sb.¹¹¹ byla měšťanská škola změněna na školu hlavní se značným omezením počtu žáků. Vládní nařízení omezovalo počet přijatých žáků na pouhých 35 % a školu označilo jako výběrovou. Na hlavní školu bylo možné postoupit ze čtvrtého ročníku obecné školy.¹¹²

Pro většinu mládeže se stala obecná škola základem vzdělání, bez možnosti postupu. Počet dětí v jejich třídách stoupl na 60.

Od roku 1942 až do konce války stál v čele protektorátního ministerstva školství představitel kolaborace s nacistickým režimem Emanuel Moravec. Podstatným zásahem do struktury řízení školství bylo zrušení zemských školních rad v roce 1942. Dozor vykonávalo

¹⁰⁹ VESELÁ, Zdenka. *Vývoj české školy a učitelského vzdělání*. Brno: Masarykova univ., 1992, s. 79-80.

¹¹⁰ SOMR, Miroslav a kol. *Dějiny školství a pedagogiky*. Praha: SPN, 1987, s. 250-251.

¹¹¹ Zákon č. 300/1941 Sb., Vládní nařízení o nové úpravě obecných a měšťanských škol s českým vyučovacím jazykem.

¹¹² KOVÁŘÍČEK, Václav a Iva KOVÁŘÍČKOVÁ. *Vývoj školských soustav v českých zemích*. Olomouc: rektorát Univerzity Palackého v Olomouci, 1989, s. 50-51.

přímo ministerstvo. V roce 1943 došlo ke zrušení i okresních školních výborů, místních školních rad a místních výborů, jejichž pravomoc přešla na starosty obcí.¹¹³

Poslední roky nacistické nadvlády, doprovázeny mobilizacemi, poznamenaly školství především materiálně. Byly zabírány další školské objekty a nedostávalo se základních pomůcek, v zimě nebylo dodáváno topivo. Stále více učitelů a studentů bylo zařazováno na nucené práce. Velmi žalostný stav školství v roce 1945 bylo nutné po květnovém osvobození co nejdříve změnit.¹¹⁴

Shrnutí

Po vytvoření samostatného československého státu v roce 1918 nebyla uskutečněna žádná zásadní školská reforma. Obecné školství vycházelo ze zákonů z šedesátých let 19. století. Došlo k postátnění škol, zrušení celibátu učitelek, výuka náboženství byla již nepovinná a úlevy ze školní docházky zcela zakázány. Částečné obsahové změny byly kodifikovány tzv. Malým školským zákonem z roku 1922. Významným byl postupný kvantitativní nárůst škol pro elementární vzdělávání. V meziválečném období vznikaly mnohé reformní návrhy, které ale zcela zastavila II. světová válka. V období okupace začal postupný proces degradace celého školského systému.

¹¹³ KLOČKOVÁ, Lenka. 165 let Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy: Ministerstvo školství v letech nacistické okupace 1939–1945. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. © 2013-2014 [cit. 2014-03-05]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/ministerstvo/165-let-ministerstva-skolstvi-mladeze-a-telovychovy>

¹¹⁴ VESELÁ, Zdenka. *Vývoj české školy a učitelského vzdělání*. Brno: Masarykova univ., 1992, s. 130-131.

5 Od roku 1945 do roku 1989

5.1 Poválečné období

Konec II. světové války s katastrofálními dopady na lidské životy, hospodářskou oblast a politická rozhodnutí znamenala nutnost začít s obnovou celého společenského života. Porážka fašismu a osvobození naší vlasti dával předpoklad pro rozvoj všech sfér Československé republiky.

Obnova byla umožněna na základě vyhlášení tzv. Košického vládního programu. Dne 5. dubna 1945 byl v Košicích vyhlášen první poválečný program určující hlavní úkoly nejbližšího období. Jednalo se o jeden z nejvýznamnějších politických dokumentů v novodobé historii českého a slovenského národa. V kapitolách týkajících se charakteru osvobozené republiky bylo určeno, že náš stát bude lidovou demokracií, zabezpečující základní politické, hospodářské a sociální změny. Byly vytvářeny nové orgány státní moci a veřejné správy. Vláda měla uskutečňovat svou politiku přes lidem volené národní výbory.¹¹⁵

Osvobozené Československo se mělo budovat na zcela nových principech, umožňující občanům uplatnění na správě a řízení státu. Součástí těchto snah bylo rovněž úsilí o rozvoj školství, navazující na předcházející demokratické období s tvorbou nové školské soustavy.¹¹⁶

Výnosem ministerstva školství a národní osvěty z 21. května 1945 bylo určeno zahájení vyučování, po dohodě s místním národním výborem, ihned jak to místní poměry dovolí. Na obecných a měšťanských školách se s okamžitou platností zastavila výuka němčiny a všech německých vyučovacích hodin. Výnos také stanovil, do doby než bude stanoveno nové opatření, pokračovat ve výuce v duchu učebních osnov z roku 1933. Byla zdůrazněna výuka českého jazyka, vlastivědy, zeměpisu a dějepisu¹¹⁷

Další důležitou součástí poválečného období bylo rozšiřování sítě škol. Ministr školství a osvěty, Zdeněk Nejedlý, uváděl k 10. lednu 1946 následující údaje: od osvobození bylo nově zřízeno 1 082 mateřských škol (celkem v provozu 2 003), obecných škol 1 758 (v roce 1939 jich bylo 1 591), měšťanských škol bylo 321 (před válkou 220). Znovu také

¹¹⁵ SCHELLE, Karel. *Vývoj veřejné správy na území českých zemí a Slovenska: monografie*. Bratislava: Východoeurópska agentúra pre rozvoj, 2011, s. 321.

¹¹⁶ VESELÁ, Zdenka. *Vývoj české školy a učitelského vzdělání*. Brno: Masarykova univ., 1992, s. 132.

¹¹⁷ KOVÁŘÍČEK, Václav a Iva KOVÁŘÍČKOVÁ. *Vývoj školských soustav v českých zemích*. Olomouc: rektorát Univerzity Palackého v Olomouci, 1989, s. 50-51.

ožila idea jednotné školské soustavy a prodloužení povinné školní docházky. Představy o konkrétní podobě jednotné školy se ale rozcházely. Hlavní rozdíly spočívaly v různorodosti pojetí diferenciacie jednotné školy. Převládalo všeobecné mínění, že úsilí o jednotnou školu, navazující na reformní snahy z předmnichovské republiky (Příhodova základní devítiletá škola vnitřně diferencovaná), bude co nejdříve uzákoněna. Návrh zákona byl, po volbách v květnu 1946, odvolán a konečná verze byla předložena až 20. března 1948. Zvítězila předloha jednotné uniformní školy, schválena dne 21. dubna 1948 Národním shromážděním.¹¹⁸

5.2 Rok 1948 a jednotná socialistická škola

Únorové události v Československu předurčily jakým směrem se bude celá naše společnost, včetně školství, ubírat. Vítězstvím komunismu a v souladu s jeho ideologií je zavedena jednotná socialistická škola.

Zákon o jednotné škole¹¹⁹ vešel v platnost 1. září 1948 a stanovil jednotnou povinnou devítiletou docházku. Školy byly pouze státní a dělily se na 1. a 2. stupeň. Národní škola byla určena dětem ve věku od 6 do 11 let a střední škola pro děti od 11 do 15 let. Zdůrazňovalo se zejména vzdělávat mládež v duchu pokrokových národních tradic a ideálů humanity, vychovávat k samostatnému myšlení, cílevědomému jednání, činnorodé práci, vést k činné účasti na životě školy a na budovatelském díle republiky, smysl pro společenství v rodině, národu, Slovanstvu a lidstvu, vychovávat národně a politicky uvědomělé občany lidově demokratického státu, ochránce vlasti, zastánce lidu a socialismu. Základy obecného vzdělání byly poskytnu na národní škole prostřednictvím těchto předmětů: mateřský jazyk, ruský jazyk, prvouka, vlastivěda, počty a měřičství, psaní, kreslení, ruční práce, tělesná a hudební výchova.¹²⁰

Na národní školu bezprostředně navazovala škola střední se čtyřmi ročníky. Byla vytvořena jako jediný typ školy 2. stupně a určena dětem všech společenských vrstev a jako organický článek jednotné školské soustavy umožňovala vstup na 3. stupeň vzdělávací soustavy. Vzdělávacími předměty měly být český a ruský jazyk, matematika, přírodní vědy,

¹¹⁸ VESELÁ, Zdenka. *Vývoj české školy a učitelského vzdělání*. Brno: Masarykova univ., 1992, s. 134-136.

¹¹⁹ Zákon č. 95/1948 Sb., Zákon o základní úpravě jednotného školství.

¹²⁰ VÁŇOVÁ, Růžena. *Vývoj počátečního školství v českých zemích*. Praha, 1986, s. 132-133.

technické obory, estetické, zdravotní a tělovýchovné. Ve vyučování zeměpisu, dějepisu a občanské nauce měl být posílen zřetel k vlastenecké výchově, k výchově k proletářskému internacionalismu a v souvislosti s tím i k výraznějšímu poučení o Sovětském svazu socialistických republik. Zákon stanovil u obou stupňů maximální počet dětí ve třídě na 40.¹²¹

Zcela nově zákon do jednotné školské soustavy zakomponoval mateřské školy, určeny pro děti od 3 do 6 let s nepovinnou docházkou.

Škola měla nadále povinnost se starat o náboženskou výchovu, docházka však byla již dobrovolná.

Svobodné poválečné období a následný únorový převrat vyústil mimo jiné i v novodobou éru československého školství. Po dlouholetých reformních snahách došlo definitivně k první ucelené školské soustavě, která zaručovala všem bez rozdílu základní všeobecné vzdělání.

5.3 Druhý školský zákon z roku 1953

Postupný přechod na jednotný školský systém po roce 1948 byl záhy nepříznivě přerušena požadavky na zrychlení tempa industrializace našeho hospodářství a potřeby zařadit mládež co nejrychleji do pracovního procesu.

Dne 24. dubna 1953 přijalo Národní shromáždění v pořadí druhý školský zákon o školské soustavě a vzdělávání učitelů.¹²² Tehdejšími ministrem školství byl Ernest Sýkora. Uzákoněna byla osmiletá škola a jedenáctiletá střední škola. K doplnění školní výchovy byly zřízeny také družiny mládeže.

Školská soustava zahrnovala mateřskou školu s nepovinnou docházkou. Osmiletou střední školu, povinnou pro děti od 6 do 14 let a jedenáctiletou střední školu, jejíž poslední tři ročníky byly výběrové. Další variantou byly odborné školy základní a výběrové nebo učňovské školy do kterých bylo možné postoupit po absolvování osmileté střední školy.

¹²¹ VÁŇOVÁ, Růžena. *Vývoj počátečního školství v českých zemích*. Praha, 1986, s. 134-135.

¹²² Zákon č. 31/1953 Sb., Zákon o školské soustavě a vzdělávání učitelů (školský zákon).

První ročník osmileté střední školy byl koncipován jako přípravný.¹²³ Zavedením jedenáctileté střední školy byla ve školské soustavě zrušena gymnázia.

Tato nová školská reforma nebyla přijata příznivě a podrobila se velké kritice. Přinesla celou řadu vážných potíží. Zkrácená školní docházka nekorespondovala s velkým množstvím učiva a možnostmi žáků. Východiskem z vyvolaných problémů měla být redukce učiva. Ta následně způsobila další potíže, protože redukce učební látky zasáhla oblast estetických a humanitních předmětů.¹²⁴ Například z učebního plánu odpadla jako samostatný předmět prvouka a vlastivěda, které byly včleněny do mateřského jazyka. Občanskou nauku nahradil předmět ústava ČSR a SSSR.¹²⁵ Zrušeno bylo také psaní, ruční práce, náboženství a zájmové kroužky.¹²⁶ Za pozitivum zákona lze považovat lepší dosažitelnost úplného středoškolského vzdělání, které bylo zajištěno zřizováním jedenáctiletých středních škol v rozsáhlejší síti, než byla gymnázia.

Po nesčetných kritikách takto nastavené koncepce školského vzdělávacího systému, bylo uloženo zejména pracovníkům pedagogické vědy, aby byl podstatně změněn charakter vzdělání a do roku 1960 připravena základní úprava obsahu a metod práce ve všeobecně vzdělávacím systému. Veškeré analýzy a doporučení změn určoval orgán ÚV KSČ.¹²⁷ Na svízelnou situaci reagoval i Otokar Chlup (1875–1965), který kritizoval především nevhodně nastavenou obsahovou koncepci učiva.

5.4 Od roku 1960 do roku 1989

Završením rozkolísané, nestejnorodé a pokulhávající školské soustavy z roku 1953 byl další, již třetí, školský zákon. Byly tak naplněny úvahy o polytechnizaci školy, které podpořilo usnesení ÚV KSČ z 23. dubna 1959 „*O těsném spojení školy se životem a o dalším rozvoji výchovy a vzdělání v Československu.*“

¹²³ KOVÁŘÍČEK, Václav a Iva KOVÁŘÍČKOVÁ. *Vývoj školských soustav v českých zemích*. Olomouc: rektorát Univerzity Palackého v Olomouci, 1989, s. 67-69.

¹²⁴ JÚVA, Vladimír a Zdenka VESELÁ. *Dějiny výchovy, školy a pedagogiky*. Praha: SPN, 1988, s. 181.

¹²⁵ ČSR a SSSR – Československá republika a Svaz sovětských socialistických republik.

¹²⁶ KRÁLÍKOVÁ, Marie, Josef NEČESANÝ a Václav SPĚVÁČEK. *Nástin vývoje všeobecného vzdělání v českých zemích*. Praha: SPN, 1977, s. 80-81.

¹²⁷ ÚV KSČ – Ústřední výbor Komunistické strany Československa, nejvyšší orgán KSČ.

Zákon o soustavě výchovy a vzdělávání z 15. prosince 1960¹²⁸ stanovil novou organizační podobu. Neupravoval jen vzdělávání mládeže, ale také pracujících. Následovala postupná přeměna jedenáctiletých na základní devítileté školy (dále jen ZDŠ) a samostatné střední všeobecné vzdělávací školy. Předpokladem polytechnizace vyučování na ZDŠ bylo zlepšení práce školy. Brzká praxe však ukázala, že ani tento způsob nebude efektivně řešit potřebné vzdělání v souvislosti s nástupem vědeckotechnické revoluce.¹²⁹

Zákon nově vymezil význam školy a stanovil, že školy a výchovná zařízení tvoří jednotnou školskou soustavu, v níž jednotlivé stupně a druhy škol na sebe organicky navazují a umožňují získat i nejvyšší vzdělání. V úvodu zákona se také uvádí, že: „*Budování vyspělé socialistické společnosti a přechod ke komunismu vyžaduje všestranně rozvinutého a vzdělaného člověka. Jeho výchova je věcí celé společnosti a uskutečňuje se pod vedením Komunistické strany Československa*“¹³⁰ Výchova a vyučování měla být těsně spojena se životem lidu, založená na vědeckém světovém názoru a marxismu-leninismu.

Nově byly zákonem stanoveny jesle pro děti neútlejšího věku do tří let. Dále navazovala mateřská škola pro děti od 3 do 6 let, základní devítiletá škola pro mládež od 6 do 15 let na kterou navazovala soustava škol tzv. II. cyklu: odborná učiliště, učňovské školy, střední školy pro pracující, odborné školy, střední odborné školy, střední všeobecně vzdělávací školy, podnikové technické školy, konzervatoře a školy pro mládež vyžadující zvláštní péči.¹³¹

Další etapu změn ve školství zahájilo v říjnu 1964 usnesení ÚV KSČ, které stanovilo úkolem do pěti let vypracovat a postupně uskutečnit novou koncepci výchovy a vzdělání v souvislosti s lepší připraveností pro další studium a rovněž tak pro povolání. Ministerstvu školství bylo uloženo provést opatření k dokonalejší přípravě pro vysokoškolské studium a vhodně diferencovat učební plán, přepracovat obsah přírodovědných předmětů a cizích jazyků. Vypracování nové koncepce vedlo také ke změnám v organizaci střední všeobecně vzdělávací školy. V roce 1968 byl přijat zákon o čtyřletých gymnáziích a od školního roku

¹²⁸ Zákon č. 186/1960 Sb., o soustavě výchovy a vzdělávání (školský zákon).

¹²⁹ JÚVA, Vladimír a Zdenka VESELÁ. *Dějiny výchovy, školy a pedagogiky*. Praha: SPN, 1988, s. 182.

¹³⁰ ČESKOSLOVENSKO. Zákon č. 186/1960 Sb. ze dne 15.12.1960 o soustavě výchovy a vzdělávání (školský zákon). In: *Sbírka zákonů Československé socialistické republiky*. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1960, č. 186, částka 82, s. 645-651.

¹³¹ Tamtéž.

1969/1970 již gymnázia s diferencovaným učebním plánem nahradila všechny střední všeobecně vzdělávací školy.¹³²

Další změny ve školství pokračovaly zejména z hospodářko-politických důvodů (vědeckotechnická revoluce). Začátkem sedmdesátých let vytýčila Komunistická strana Československa směry pro další rozvoj školství s požadavkem vychovat nové pokolení a připravit je pro život a práci v rozvinuté socialistické společnosti. V druhé polovině sedmdesátých let se pak na základě projektu „*Další rozvoj československé výchovně vzdělávací soustavy*“ začala postupně ověřovat a uskutečňovat nová školská soustava.¹³³

Zákonným podkladem byl zákon č. 63/1978 Sb., o opatřeních v soustavě základních a středních škol.¹³⁴ Zároveň vešel v platnost zákon České národní rady č. 76/1978 Sb.,¹³⁵ o školských zařízeních. Celé přechodné období s postupným zaváděním změn ve školské soustavě je zakončeno v roce 1984, kdy vešel v platnost zákon č. 29/1984 Sb.,¹³⁶ o soustavě základních a středních škol v ČSSR.¹³⁷

Uvedená zákonná opatření vycházela z principu jednotnosti a začlenění do školské soustavy všechny vzdělávací instituce od předškolní výchovy až po výchovu a vzdělávání dospělých. Opatřením mělo dojít k plynulejšímu navazování jednotlivých typů škol na jednotnou základní školu. Na základě těchto požadavků bylo hlavním cílem zavést místo povinné osmileté školní docházky postupně povinné desetileté všeobecné střední vzdělání.

Od roku 1984 probíhal vzdělávací proces v jednotné školské soustavě od předškolních zařízení, které zahrnovaly jesle a mateřské školy, na osmileté základní škole, dělící se na čtyřletý první stupeň a navazující čtyřletý druhý stupeň. Ze základní školy byla povinnost pokračovat minimálně další dva roky ve vzdělávání na některém typu střední školy, které tvořily svými cíly i obsahem jednotný celek se základní školou. Střední školy se členily na tři typy v podobě dvou až čtyřletých středních odborných učilišť, střední odborné školy, konzervatoře a gymnázia. Studium na čtyřletých středních školách bylo ukončeno maturitní

¹³² JŮVA, Vladimír a Zdenka VESELÁ. *Dějiny výchovy, školy a pedagogiky*. Praha: SPN, 1988, s. 182-183.

¹³³ Tamtéž.

¹³⁴ ČESKO. Zákon č. 63/1978 Sb., o opatřeních v soustavě základních a středních škol. In: *Sbírka zákonů ČR*, ročník 1978, částka 14. [online]. Dostupné také z: <<http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1978-63>> [cit. 2014-03-11]. ISSN 1211-1244

¹³⁵ ČESKO. Zákon č. 76/1978 Sb., České národní rady o školských zařízeních. In: *Sbírka zákonů ČR*, ročník 1978, částka 17. [online]. Dostupné také z: <<http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1978-76>> [cit. 2014-03-11]. ISSN 1211-1244

¹³⁶ ČESKO. Zákon č. 29/1984 Sb., o soustavě základních a středních škol (školský zákon). In: *Sbírka zákonů ČR*, ročník 1984, částka 5. [online]. Dostupné také z: <<http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1984-29>> [cit. 2014-03-11]. ISSN 1211-1244

¹³⁷ ČSSR – Československá socialistická republika.

zkouškou, opravňující ke studiu na vysoké škole, které bylo diferencovaně upraveno podle potřeb národního hospodářství.¹³⁸

Shrnutí

Události ze dne 17. listopadu 1989 a následná sametová revoluce ukončila vývoj socialistického školství v Československu, které se od roku 1945 začínalo formovat ve svobodné a demokratické zemi, ale únorový převrat v roce 1948 nasměroval školství a celou naši společnost zcela jiným směrem. Až do roku 1989 bylo Československo i celý východní blok pod nadvládou totalitního komunistického režimu. V souladu s propagací komunistických myšlenek byla tvořena i školská soustava, několikrát novelizována a měněna. Školský zákon z roku 1953, který kopíroval sovětský model se ukázal jako neefektivní a následovalo několik pokusů o sjednocení školské soustavy. Původní uniformní systém přecházel do diferencovaného způsobu vzdělávání, především v souvislosti s potřebou rychlého přizpůsobení se národně-hospodářské situaci.

Školství s komunistickou nadvládou lze charakterizovat jako masové, kolektivní, strnulé, silně ideologicky ovlivněné a nedemokratické. Metody a obsah učiva vedly žáky a studenty k pasivitě, svoboda projevu byla potlačována a mnohdy krutě trestána.

Je nutné dodat, že totalitní školství nebylo pouze negativní. Encyklopedické předávání informací vedlo k poměrně slušné základní vzdělanosti, negramotnost prakticky vymizela, úroveň některých školních institucí byla na velmi dobré úrovni, mimoškolní a zájmová činnost byla masově podporována. Sociálně-patologické jevy se objevovaly ve zcela menším měřítku než v současnosti (drogy, záškoláctví, šikana, agresivita atd.) Ne všichni pedagogičtí pracovníci se s totalitním režimem ztotožňovali a pracovali v demokratickém duchu a s opravdovým nadáním učitelského umění.

¹³⁸ ČESKOSLOVENSKO. Zákon č. 29/1984 Sb. ze dne 22. 03. 1984, o soustavě základních a středních škol (školský zákon). In: *Sbírka zákonů Československá socialistická republika*. Praha: Federální statistický úřad, 1984, č. 29, částka 5, s. 110-124.

5.5 Zásadní změny ve školství po roce 1989

Zásadní změny po roce 1989 uvádí Linek J. v bakalářské práci *Vznik, dějiny a proměny školství v obci Velký Týnec a nástin vývoje školství v českých zemích* takto: „Koncem 80. let došlo k postupnému pádu komunistických režimů v zemích východní a střední Evropy. V Československu byl totalitní režim odstraněn po tzv. sametové revoluci v listopadu 1989. Následné politické změny a ekonomické transformace vedly i k zásadním proměnám ve školství.

System řízení a správy školství byl před rokem 1989 vysoce centralizovaný. Vedení komunistické strany, prostřednictvím ministerstva, prosazovalo vzdělávací politiku. Mateřské a základní školy byly pod vedením okresních národních výborů. Po roce 1989 dochází k postupné decentralizaci školství. Na základě zákona č.564/1990 Sb. Byly správní kompetence soustředěny pod ministerstvo školství a byly zřízeny školské úřady pro správu škol, které byly dříve v pravomoci okresních a krajských národních výborů. Na základě novely tohoto zákona z června 1995, vznikly rady školy. Novelou byla základní škola rozčleněna na pětiletý 1. stupeň a čtyřletý 2. stupeň.

Ve vzdělávací soustavě se nově objevují první soukromé a církevní školy a končí tak monopol státních škol.

Významně ovlivnila správu a řízení vzdělávacího systému reforma veřejné správy v roce 2000. Od 1. ledna 2001 všechny předškolní a školní zařízení spadají do působnosti kraje a školské úřady tím zanikly. Správu škol tak nadále vykonávají krajské a obecní úřady.

Dlouho očekávaným a diskutovaným závazným dokumentem se v roce 2001 stává tzv. Bílá kniha s „Národním programem rozvoje vzdělávání v České republice“. Dokument zdůvodňuje nezbytnost změn, stanoví cíle dalšího vývoje vzdělávací politiky, hodnotí a formuluje koncepční linie pro další rozvoj vzdělávací soustavy.

Velmi významným krokem bylo přijetí nového školského zákona v roce 2004. Zákon 561/2004 Sb. dává komplexní právní normu pro celou oblast tzv. regionálního školství. Mimo jiné zakotvuje nové pojetí kurikulárních dokumentů tzv. rámcové a školní vzdělávací programy, závazné pro přípravu školních vzdělávacích programů. Rovněž je umožněna bezplatná docházka do posledního ročníku mateřské školy.“¹³⁹

¹³⁹ Srov. LINEK, Josef. *Vznik, dějiny a proměny školství v obci Velký Týnec a nástin vývoje školství v českých zemích*. Olomouc, 2012. Dostupné z: <https://library.upol.cz/aRLreports/kp/00172436-275007026.pdf>. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Vedoucí práce Mgr. Pavel Neumeister, Ph.D., s. 46.

6 Sdružení obcí mikroregionu Království

6.1 Charakteristika mikroregionu Království

Mikroregion Království je dobrovolné sdružení svazku obcí, které leží v jihovýchodní části olomouckého regionu. Sdružení bylo založeno v roce 1999, v současnosti reprezentováno celkem 14 obcemi: Blatec, Brodek u Přerova, Císařov, Citov, Čelechovice, Dub nad Moravou, Grygov, Charváty, Kožušany-Tážaly, Krčmaň, Majetín, Suchonice, Velký Týnec a Věrovany.¹⁴⁰

Sdružení je právnickou osobou a právní způsobilosti nabývá zápisem do registru sdružení vedeného u okresního úřadu příslušného sídla sdružení. Sdružení má zejména koordinační a poradní funkce, usiluje o hospodářský a kulturní rozvoj měst a obcí střední Moravy.

Předmětem sdružení jsou zejména činnosti vyplývající z ustanovení § 50 odst. 1) zák. č. 128/2000 Sb., o obcích.¹⁴¹ Mezi hlavní činnosti patří zvláště rozvoj samosprávy obcí, hospodářský, sociální a kulturní život obcí, vztah k orgánům státní správy a vyšších samosprávných celků, podpora podnikání, problematika nezaměstnanosti, péče o památky, využití zdrojů energie, podpora turistiky, sociální služby a zdravotnictví, společná příprava pozemkových úprav, dopravní obslužnost, třídění a skladování domovního odpadu, provoz a těžba nerostných surovin, správa majetků obcí, zejména místních komunikací, lesů a bytového fondu, rozvoj samosprávy obcí, sportovní, kulturní a školské záležitosti.

Majetek sdružení je tvořen členskými příspěvky, který lze používat výhradně za účelem předmětu činnosti vymezený stanovami svazku. Finance sdružení jsou tvořeny z příspěvků řádných členů sdružení, finančních prostředků získaných z vlastní činnosti, dobrovolných příspěvků a z podpůrných prostředků a darů.¹⁴²

Hospodaření sdružení je uskutečňováno na základě vlastního rozpočtu, závěrečný účet projednává valná hromada.

¹⁴⁰ Viz příloha č. 1, mapa mikroregionu Království, s. 120.

¹⁴¹ ČESKO. Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení). In: *Sbírka zákonů Česká republika*. Praha: Ministerstvo vnitra, 12.04.2000, roč. 2000, č. 128, částka 38.

¹⁴² Statut: Stanovy dobrovolného svazku obcí Sdružení obcí mikroregionu Království. *Mikroregion Království* [online]. Grygov, 2001 [cit. 2014-03-12].

Dostupné z: <http://www.mrkralovstvi.cz/index.php?nid=5372&lid=cs&oid=781550>

Členství ve sdružení je dobrovolné a vzniká podpisem zakladatelské smlouvy. Další člen může vstoupit do sdružení se souhlasem všech dosavadních členů. Nový člen musí prohlásit, že přistupuje ke stanovám sdružení. Členství zaniká písemnou výpovědí s 6 měsíční výpovědní lhůtou.

Práva a povinnosti členů jsou zejména: povinnost napomáhat podle svých možností činnosti sdružení, právo kontrolovat činnost sdružení, účastnit se valné hromady, volit orgány sdružení a navrhnout kandidaturu svého zástupce, využívat majetek a zařízení sdružení.

Orgány sdružení jsou: valná hromada, rada sdružení, předseda, kontrolní a finanční výbor. Funkční období předsedy, rady a ostatních orgánů sdružení je čtyři roky.¹⁴³

Z pohledu školství je mikroregion Království specifický svou provázaností. Jednotlivé spádové obce zajišťují školní docházku okolním, zpravidla menším obcím, které z důvodu malého počtu dětí zřizují pouze malotřídky nebo jen základní školy 1. stupně, případně jsou zcela bez školních institucí.

Všechny obce mikroregionu Království jsou součástí Olomouckého kraje. Obce Brodek u Přerova, Císařov, Citov a Čelechovice jsou z pohledu územního členění obcemi okresu Přerov. Obce Blatec, Dub nad Moravou, Grygov, Charváty, Kožušany-Tážaly, Krčmaň, Majetín, Suchonice, Velký Týnec a Věrovany na území okresu Olomouc.

6.2 Blatec

Obec Blatec leží asi 9 km na jih od Olomouce na mírně zvlněné sprašové vyvýšenině v nadmořské výšce 223 metrů, svažující se k říčce Blatě. Obcí protéká potok Romža.¹⁴⁴

Na území Blatce bylo archeologicky doloženo prehistorické osídlení. Ves je poprvé připomínána v roce 1131 pod názvem Velké Tážaly. Původní jméno po roce 1550 z pramenů zmizelo a místo něho se začal používat název Blatec.

Blatec byl středně velkou, čistě českou obcí (v roce 1930 zde žilo 582 obyvatel, z toho 577 české národnosti). V letech 1942–1945 pobývaly v obci tři německé rodiny. Obyvatelstvo

¹⁴³ Statut: Stanovy dobrovolného svazku obcí Sdružení obcí mikroregionu Království. *Mikroregion Království* [online]. Grygov, 2001 [cit. 2014-03-12].

Dostupné z: <http://www.mrkralovstvi.cz/index.php?nid=5372&lid=cs&oid=781550>

¹⁴⁴ ZEMSKÝ ARCHIV V OPAVĚ - Státní okresní archiv Olomouc, fond 01-4 Archiv obce Blatce, č. listu NAD 532, č. pomůcky 301, roč. 1678, 1680-1945 (1948), s. 70-73.

Blatce hovořilo tzv. čuháckým nářečím.¹⁴⁵ Úrodnost hanáckého kraje předurčovala i obyvatelům Blatce převážně zemědělský charakter.¹⁴⁶

Blatec se dlouho vyhýbal tzv. integračním snahám (slučování obcí). Byl jednou z mála obcí olomouckého okresu, s počtem 525 obyvatel v roce 1979, který měl statut samostatné obce.¹⁴⁷ V roce 1979 se jednalo o případném sloučení s obcí Kožušany-Tážaly, návrh však po podpisové akci občanů neprošel. Návrh byl znovu projednán v roce 1980 a již od 1. července téhož roku došlo ke sloučení původně tří samostatných obcí. Vznikl tak nový celek Kožušany s místními částmi Tážaly a Blatec. Samostatnou obcí se stal Blatec opět v roce 1990.¹⁴⁸

K 1. lednu 2008 žilo trvale v Blatci 623 obyvatel ve 204 domech na celkové rozloze katastru obce 659 hektarů. Dominantu obce tvoří Obecní dům a kaple sv. Markéty z roku 1804. Státní silnice spojuje Blatec s městy Olomouc a Prostějov.¹⁴⁹ Dopravní obslužnost je zajištěna i železnicí, která Blatec protíná na trati od Olomouce do Prostějova.

6.2.1 Vývoj školství v Blatci

Blatec byl odedávna přířazen do Charvát, proto chyběl ve vsi farář nebo alespoň kaplan. Podobně tomu bylo se školou a učitelem. První zmínka o vyučování, bez vlastní školní budovy, se objevuje v roce 1788. Tehdy získal Blatec povolení, aby děti od šesti do devíti let byly vyučovány přímo v místě, starší školáci měli navštěvovat školu v Charváttech. Po určitou dobu to zřejmě takto platilo, neboť v roce 1800 je zmiňován blatecký učitel Ignác Frey a v roce 1812 další učitel Pavel Krasický.¹⁵⁰ Podle dochovaných dokladů lze počátek existence blatecké školy datovat do roku 1815, a to jako expozituru školy v Charváttech. Byla umístěna v chalupě Na Zábrání, která později sloužila jako hospoda.¹⁵¹

¹⁴⁵ ZEMSKÝ ARCHIV V OPAVĚ - Státní okresní archiv Olomouc, fond 01-4 Archiv obce Blatce, č. listu NAD 532, č. pomůcky 301, roč. 1678, 1680-1945 (1948), s. 70-73.

¹⁴⁶ SPÁČIL, Vladimír. *Historický místopis okresu Olomouc-venkov 1848-1960*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 1968, s. 20.

¹⁴⁷ BARTOŠ, Josef a kol. *Okres Olomouc*. Ostrava: Profil, 1981, 72.

¹⁴⁸ KOVÁŘOVÁ, Stanislava. *Paměti obce Blatec*. Blatec: Obecní úřad, 1999, s. 32.

¹⁴⁹ MACHOVSKÝ, Jan. *MIKROREGION KRÁLOVSTVÍ. Hrajeme si, sportujeme a bavíme se v Království*. Mikroregion Království: Jan Machovský, 2008, s. 4.

¹⁵⁰ KOVÁŘOVÁ, Stanislava. *Paměti obce Blatec*. Blatec: Obecní úřad, 1999, s. 19.

¹⁵¹ ZEMSKÝ ARCHIV V OPAVĚ - Státní okresní archiv Olomouc, fond 05-117 ZDŠ, 1.-5. ročník Blatec, roč. 1874-1963, č. listu NAD 963, č. pomůcky 1513, s. 13.

Po odchodu posledního učitele Františka Zapletala do Tovačova pak děti navštěvovaly až do roku 1874 školu v Charváttech.¹⁵²

Blatec však usiloval o vlastní školu, ovšem návrh na její zřízení schválen nebyl. Důvodem bylo postavení nové školy v Charváttech, která měla pojmout všechny žáky příškolných obcí (kromě Blatce i Čertoryje, Tážaly a Drahlov). Jako důvody k zamítnutí se uváděla malá vzdálenost do Charvát a navíc, že Blatci odpadne starost o školu. V roce 1837 byla záležitost vyřešena kompromisem. Děti z Blatce ve věku od šesti do dvanácti let měly chodit do školy v Charváttech a na rozhodnutí obce se ponechalo, zda zřídí v místě tzv. exkurendu, v níž by se nejmenší děti vyučovaly alespoň v době nepříznivého počasí. V roce 1847 tak mělo dvojtřídní školu v Charváttech navštěvovat 57 blateckých dětí. V Charváttech existovala i nedělní opakovací škola, kterou z Blatce navštěvovalo střídavě každou neděli 31 blateckých chlapců a 32 děvčat.¹⁵³

V roce 1874 byla postavena nová škola uprostřed vsi. Škola byla původně jednotřídní a od roku 1892 dvojtřídní. Objekt byl několikrát upravován v souladu se současnými předpisy. Nejrozsáhlejší adaptační práce proběhly v roce 1940, kde zde byla rovněž zřízena opatrovna a mateřská škola. Školní budova víceméně vyhovovala počtu blateckých žáků, neboť v ní byly dvě přijatelně velké učebny, byt správce či řídícího a tzv. letní tělocvična na školní zahradě.¹⁵⁴

Prvním učitelem na nové škole byl ustanoven Ferdinand Tauber. Pod jeho vedením vešla škola brzy do povědomí díky besedám a divadelním představením, která s dětmi pilně nacvičoval. Počet blateckých školáků se však postupně snižoval. Ve školním roce 1888/1889 navštěvovalo školu 85 žáků, ve školním roce 1944/1945 to bylo již jen 55 dětí.¹⁵⁵

K radikální úpravě veřejného prostranství a zlepšení celkového vzhledu vesnice došlo v roce 1967, v osmdesátých a následně i devadesátých letech byla provedena výsadba zeleně a opraveny dominanty obce (kaple, Obecní dům). Změnila se i blatecká škola. Od roku 1953 byla ve školní budově mateřská škola již z celodenním provozem. Celkový vzhled školy i prostranství před ní vylepšilo oplocení v roce 1951. V roce 1963 se uvažovalo o spojení školy v Blatci a Kožušanech, neboť blatecká škola nesplňovala hygienické podmínky a měla

¹⁵² Historie školy: Z pramenů kronikáře Jaroslava Vavrdu. VAVRDA, Jaroslav. *ZŠ a MŠ Blatec* [online]. 14.12.2007 [cit. 2014-03-13]. Dostupné z: <http://www.skolablatic.wz.cz/histotext/historickytext.html>

¹⁵³ KOVÁŘOVÁ, Stanislava. *Paměti obce Blatec*. Blatec: Obecní úřad, 1999, s. 19.

¹⁵⁴ ZEMSKÝ ARCHIV V OPAVĚ - Státní okresní archiv Olomouc, fond 05-117 ZDŠ, 1.-5. ročník Blatec, roč. 1874-1963, č. listu NAD 963, č. pomůcky 1513, s. 13.

¹⁵⁵ KOVÁŘOVÁ, Stanislava. *Paměti obce Blatec*. Blatec: Obecní úřad, 1999, s. 26-27.

velmi špatné vytápění. Plány na sloučení však uskutečněny nebyly a největší nedostatky byly odstraněny až v letech 1976–1978.¹⁵⁶

Ve školním roce 2009/10 byla kapacita základní školy 40 žáků, mateřské školy 25 dětí a kapacita školní družiny 25. Mateřskou školu navštěvovalo 24 dětí, ale základní školu pouze 20 žáků. Pro první až čtvrtý ročník sloužila pouze jednotřídka, kterou dofinancoval z rozpočtu Obecní úřad Blatec. Materiálně-technické podmínky školy jsou dosti žalostné. Dle zprávy České školní inspekce (dále jen ČŠI) vyplývá, že jedna učebna je v nevyhovujícím a zastaralém stavu s nutností výměny nábytku. Multimediální a odborné pracovny postrádají rovněž potřebné vybavení, ve škole se nacházejí pouze 3 počítače určené pro žáky. Zahrada je z důvodu nevyhovujících podmínek taktéž mimo provoz. Škola nedisponuje vlastním sportovním zařízením a využívá prostorů hřiště Sokolu. Vybavení učebními pomůckami je dostatečné. Ve školním roce 2009/2010 učila na ZŠ jedna učitelka nekvalifikovaně a neaprobovaně (vychovatelka školní družiny).¹⁵⁷

Shrnutí

Vlastní školy se děti z Blatce dočkaly až v roce 1874, do té doby docházely do školy v Charvátcech a jen přechodně byly vyučovány i v pobočce školy v Blatci. Původně byla škola jednotřídní, později dvojtřídní. Demografický vývoj znamenal pro blateckou školu značný propad docházejících žáků, kdy v roce 1888 bylo zapsaných 85 žáků, na konci války 55 žáků a v roce 2009 již jen 20 žáků. V roce 1963 se dokonce zvažovalo úplné zrušení školy, s tím, že bude vzdělávání probíhat ve škole v Kozušanech. Současná jednotřídka pro 1. až 4. ročník je z důvodu udržení školy v Blatci dotována z prostředků obecního rozpočtu. Příliš lichotivý není ani dosti žalostný stav materiálně-technických podmínek současné školy. Stočtyřicetiletá tradice malotřídky v Blatci je tak na pokraji zániku.

¹⁵⁶ KOVÁŘOVÁ, Stanislava. *Paměti obce Blatec*. Blatec: Obecní úřad, 1999, s. 39.

¹⁵⁷ Dokumenty: Výroční zpráva 2009/2010. SEDLÁŘOVÁ, Bronislava. *ZŠ a MŠ Blatec* [online]. 2010, 14.12.2007 [cit. 2014-03-13]. Dostupné z: <http://www.skolablatic.wz.cz/dokumenty.html>

6.3 Brodek u Přerova

Obec leží v jihovýchodní části Hornomoravského úvalu v rovině široké údolní nivy řeky Moravy, v nadmořské výšce 205 m na celkové rozloze katastru 890 hektarů. Ze severní a západní strany je její území lemováno širokým obloukem potoka Olešnice.

První písemná zmínka o Brodku je uvedena v Moravských zemských deskách a je datována 20. května 1301. Během let 1301 až 1305 přešla obec do vlastnictví olomouckého kláštera dominikánek a v jejich majetku zůstala až do roku 1782. Rozvoj průmyslu v obci ovlivnilo zavedení železniční tratě ve směru z Přerova do Olomouce. Dne 29. dubna 1909 byl Brodek u Přerova povýšen císařem Františkem Josefem na městečko. V roce 1976 došlo ke sloučení Brodku u Přerova s obcí Luková, která se stala jeho místní částí.

První zmínka o Lukové pochází z roku 1385, k jejím historickým památkám patří kaple zasvěcená sv. Janu Křtiteli z roku 1817. Mezi historické pamětihodnosti v Brodku lze zařadit kostel sv. Jana Křtitele z roku 1893, sochu sv. Jana Křtitele z roku 1883 a tři kamenné kříže z roku 1868.¹⁵⁸

V současnosti je Brodek u Přerova moderní, dynamicky se rozvíjející obcí. Unikátem Brodku u Přerova je zvonkohra s dvaadvaceti zvony pocházející ze zvanařské dílny rodiny Dytrychových. Poprvé zvonkohra zazněla na uvítání nového tisíciletí v roce 2000.

Mezi historické pamětihodnosti lze zařadit kostel sv. Jana Křtitele z roku 1893, sochu sv. Jana Křtitele z roku 1883 a tři kamenné kříže z roku 1868.¹⁵⁹

K 1. lednu 2011 žilo v Brodku u Přerova 2041 obyvatel, z toho 212 v místní části Luková.¹⁶⁰

¹⁵⁸ *Olomoucký kraj: města a obce Olomouckého kraje : tradice, historie, památky, turistika, současnost.* Rožnov pod Radhoštěm: Proxima Bohemia, [2009], s. 178.

¹⁵⁹ MACHOVSKÝ, Jan. *Průvodce regionem.* Mikroregion Království: Mikroregion Království, 2006, s. 1.

¹⁶⁰ O městysu: Statistické údaje. *Brodek u Přerova* [online]. © 2000-2014, 12.1.2011 [cit. 2014-03-15]. Dostupné z: <http://www.brodekuprerova.cz/cs/o-mestysu/statisticke-udaje.html>

6.3.1 Vývoj školství v Brodku u Přerova

Brodecké děti měly nejprve možnost chodit do školy v Kokorách, kde je první zmínka o škole doložená od roku 1691. Dle zakládací listiny z 20. října 1765 byla zřízena triviální škola v Citově, určená i pro Brodek. Tak jako i v jiných vesnicích, byl i zde učitel placen v naturáliích (obilí, vejce, koláče, pivo apod.) i v penězích.

Na základě guberniálního výnosu z 11. listopadu 1784 bylo povoleno zřídit v Brodku vlastní školu. O rok později byla škola zřízena v obydlí šafáře, jejíž prostoty poskytnul náboženský fond. Přípisem z 26. února 1788 přišlo od c. k. kamerálního úřadu nařízení ukládající povinnost upravit prostory k výuce tak, aby vyhovovaly požadavkům dle školského nařízení ze 6. prosince 1774. Učebna měla pojmut alespoň 40 dětí a měla být vybavena základními učebními pomůckami. Rovněž zde měl být zřízen byt pro učitele. Prvním ustanoveným učitelem byl Kašpar Černín, původně prodejce kolomazi. Za každé dítě dostával školní plat a topivo od sedláků a chalupníků. Ve školním roce 1793/1794 navštěvovalo školu 78 žáků.¹⁶¹

Roku 1846 byla při škole zřízena zahrádka a dvůr. Dne 14. srpna 1847 vyhořelo v Brodku 90 domů a 45 stodol se vším svezným obilím včetně školy kryté doškem. Po požáru ji nechal citovský statkář pokrýt na vlastní náklady břídlíci.¹⁶²

V roce 1863 došlo vlivem vzrůstajícího počtu žáků k přestavbě školy, tak aby byla třída zvětšena. Od roku 1871 byl učitel v Brodku postaven do 2. platové třídy s ročním služným 500 zl. r. č. a s příspěvkem ve stáří 50 zl. r. č. V roce 1880 stoupl počet žáků na 150.

Na místě bývalého obecního domku čp. 90 byla v roce 1880 postavena nová škola s 3 učebnami. U příležitosti svěcení nové školy dne 12. ledna 1881 měl řeč učitel Gajdoš, který při slavnosti řeči mimo jiné pokáral rodiče, že z nedbalosti a ze ziskuchtivosti neposílají děti řádně do školy. Vyučování v nové budově začalo po velikonocích, ale zatím jen polodenně. Zanedlouho byla výuka rozšířena na celodenní a od školního roku 1881/1882 začalo vyučování ve dvou třídách s podučitelkou Marií Geislerovou.

Počet dětí navštěvujících školu neustále rostl. V roce 1899 již s docházkou 192 dětí v trojtřídní škole a od roku 1914 již čtyřtřídní.¹⁶³

¹⁶¹ *Brodek u Přerova: historie a současnost.* Brodek u Přerova: Obecní úřad, 2001, s. 44.

¹⁶² O škole: *Historie školství v Brodku u Přerova. Základní škola Brodek u Přerova* [online]. 23.07.2011 [cit. 2014-03-15]. Dostupné z: <http://www.zsbrodek.cz/html/historie.html>

K obecné škole v Brodsku přibýly v meziválečném období ještě další tři školy. Obecní zastupitelstvo podniklo v roce 1919 rozhodné kroky ke zřízení měšťanské školy. Zemská školní rada v Brně dne 5. května 1919 povolila zřídit v Brodsku měšťanskou chlapeckou a dívčí školu. V září 1919 nastoupilo do jejího prvního ročníku šedesát žáků z Brodsku, Kokor, Majetína, Čelechovic, Žeravic, Citova a Lhotky. Vyučovalo se v pronajatých místnostech bývalého obecního hostince. Obec již tehdy zakoupila pozemek pro stavbu nové školy, ale pro nedostatek financí musela svůj záměr na několik let odložit. V roce 1924 nebylo úspěšné ani jednání s okolními obcemi o vytvoření obvodové měšťanské školy v Brodsku, finančně přispět přislíbil pouze Citov. Obci nezbylo, než se na dlouho zadlužit, náklady se vyšplhaly na 1 150 000 Kč. V roce 1925 se začalo stavět a již v září 1926 došlo k slavnostnímu otevření zcela nové, moderní školy s mnoha kabinetů, kuchyní, dílnami a nechyběly ani specializované učebny pro výtvarnou výchovu, fyziku, chemii a pro dívčí ruční práce. Počet žáků opět rostl, ve školním roce 1933/1934 bylo u zápisu 212 žáků což podmínilo nutnost zřídit při každé třídě pobočku. O školního roku 1938/1939 se stala újezdní měšťanskou školou a do jejího obvodu patřily obce Brodek, Citov, Císařov, Luková a Majetín.¹⁶⁴ Ve stejném roce byl zřízen na škole jednorozční učební kurz.¹⁶⁵

Počátkem školního roku 1922/1923 byla v Brodsku zřízena pokračovací živnostenská škola.

Obecní rada přijala v říjnu 1919 návrh Antonína Fromandla na zřízení mateřské školy v Brodsku. Obec se zavázala zajistit prostory a navrhovatel pak všechny ostatní náklady. Počátkem roku 1920 byla činnost soukromé mateřské školy zahájena s docházkou až šedesáti dětí. Po smrti Antonína Fromandla nenašla obec ani rodiče dost prostředků na další provoz a v březnu 1932 došlo k uzavření a zrušení. Činnost mateřské školy byla obnovena v roce 1939, tentokrát již jako státní mateřská škola s průměrným počtem čtyřiceti dětí. Zpočátku umístěna v měšťanské škole, později v přízemí obecné školy.¹⁶⁶

Období německé okupace se nevyhnulo ani měšťanské škole v Brodsku. Od školního roku 1941/1942 nahrazena školou hlavní, výběrovou. Tak i brodecká hlavní škola mohla

¹⁶³ ZEMSKÝ ARCHIV V OPAVĚ - Státní okresní archiv Přerov, fond ZŠ Brodek u Přerova, č. listu NAD 461, č. pomůcky 623, roč. 1790-1976.

¹⁶⁴ ZEMSKÝ ARCHIV V OPAVĚ - Státní okresní archiv Přerov, fond MěŠ Brodek u Přerova, č. listu NAD 462, roč. 1919-1948.

¹⁶⁵ *Brodek u Přerova: historie a současnost*. Brodek u Přerova: Obecní úřad, 2001, s. 87-88.

¹⁶⁶ Tamtéž, s. 88- 93.

přijmout nejvýše 40 % žáků, kteří ukončily docházku na škole obecné. Germanizační snahy a omezování vzdělanosti českého obyvatelstva tak postihlo i děti z Brodku a okolí.¹⁶⁷

Od školního roku 1940/1941 byla v Brodku zřízena lidová škola hospodářská o dvou ročnících. Vyučování probíhalo od listopadu do března v budově měšťanské školy. Do prvního ročníku se přihlásilo 53 žáků.¹⁶⁸

Škody a nepořádek ve škole na konci války byly svépomocí brzy odstraněny. Vyučování bylo v polovině května obnoveno, skončilo v polovině července. Žáci vyšších ročníků obecné školy se vrátili na školu měšťanskou. Nižší lidová škola osvětová byla při měšťanské škole organizována od 1. března 1946 do podzimu 1947 pro mládež školy již odrostlou, které se dotklo protektorátní omezení školních osnov.¹⁶⁹

Jedna třída mateřské školy již po válce pro velký zájem nestačila. V roce 1947 bylo přihlášeno 83 dětí a tak musela být zřízena pobočka. Tím byly vyčerpány všechny vhodné prostory v obou školních budovách.¹⁷⁰

Vybavení školy ovlivňovala postupná modernizace také v souvislosti s rozšiřovanou polytechnickou výukou. Výuka náboženství byla silně omezována. Ve školním roce 1960/1961 tento předmět navštěvovalo 69 žáků, o patnáct let později již jen desetina tohoto počtu. Školní družina byla zprovozněna ve školním roce 1953/1954. Zájmové kroužky se při škole zřizovaly jak podle zálib žáků, tak podle možností učitelského sboru a vhodných prostor, ale často také jen z důvodu vyhovění nadřízeným úřadům.

Se stoupající zaměstnaností žen stále přibýval počet dětí v mateřské škole. V roce 1952 bylo zprovozněno další oddělení v prostorách bývalé Rolnické záložny. V roce 1977 již ani tyto prostory nedokázaly pokrýt počet přihlášených dětí k docházce a část dětí musela dojíždět do Citova. V roce 1978 byla v Tyršově ulici zahájena stavba moderní budovy mateřské školy spolu se stavbou školní kuchyně až pro 500 strážníků, jídelny a společné kotelny pro všechny školní objekty v této části obce. K zahájení provozu došlo 4. ledna 1981 s průměrným počtem 90 dětí.

Základní umělecká škola v Přerově zřídila v Brodku u Přerova od školního roku 1992/1993 své detašované pracoviště, které se od školního roku 1998/1999 stalo pobočkou.

¹⁶⁷ ZEMSKÝ ARCHIV V OPAVĚ - Státní okresní archiv Přerov, fond MěŠ Brodek u Přerova, č. listu NAD 462, roč. 1919-1948.

¹⁶⁸ ZEMSKÝ ARCHIV V OPAVĚ - Státní okresní archiv Přerov, fond ZOŠZ Brodek u Přerova, č. listu NAD 463, roč. 1941-1950.

¹⁶⁹ Tamtéž.

¹⁷⁰ *Brodek u Přerova: historie a současnost*. Brodek u Přerova: Obecní úřad, 2001, s. 101.

Nejdříve jen s hudebním souborem s postupným zaváděním výuky na různé hudební nástroje. V roce 1996 přibýlo taneční oddělení a do roku 2000 i oddělení výtvarné. Na pobočce působí 14 učitelů, kteří se věnují asi 140 žákům.¹⁷¹

Ve školním roce 2005/2006 navštěvovalo základní školu 262 žáků z Brodku u Přerova, Lukové, Císařova, Citova, Majetína, Rokytnice u Přerova, Grygova, Krčmaně a Věřovan. Vyučování zajišťoval osmnáctičlenný učitelský sbor. Vůbec největší počet žáků byl v roce 1980 (415), jednak z důvodu silné populační vlny a rovněž jako důsledku zrušení škol v Císařově, Citově a Lukové.¹⁷²

Shrnutí

Vzdělávání a školství v Brodku u Přerova má bezesporu dlouholetou tradici, sahající až do 17. století. Prvopočátky nebyly jednoduché, vyučovalo se v nevyhovujících prostorách a o nadměrném počtu dětí na jednoho učitele. Učitelské povolání bylo velmi špatně ohodnocené a po dlouhou dobu, prakticky až do 1. republiky, podřízené církevní nadvládě.

V okrese Přerov se mohl Brodek u Přerova pyšnit prvenstvím mezi vesnickými obcemi v založení měšťanské školy již v roce 1919.

Za velmi záslužné lze také hodnotit zřízení první soukromé mateřské školy v Brodku v roce 1920.

V současné době je na velmi dobré úrovni především rozšířená nabídka Základní umělecké školy v Přerově s pobočkou v Brodku u Přerova. Rovněž technické a materiální zázemí ZŠ i MŠ je po mnohých rekonstrukcích a obnovách na přijatelné úrovni. ZŠ v Brodku v současnosti plní úlohu spádové školy pro okolní obce zajišťující výuku 2. stupně ZŠ.

6.4 Císařov

Obec Císařov se nachází 8 km severozápadně od města Přerova, nedaleko pravého břehu Bečvy. Zastavěné území obce je v nadmořské výšce 201 m. Výměra katastru činí

¹⁷¹ *Brodek u Přerova: historie a současnost*. Brodek u Přerova: Obecní úřad, 2001, s. 119-120.

¹⁷² O škole: *Historie školství v Brodku u Přerova. Základní škola Brodek u Přerova* [online]. 23.07.2011 [cit. 2014-03-15]. Dostupné z: <http://www.zsbrodek.cz/html/historie.html>

necelých 300 hektarů.¹⁷³ Nejvyššího počtu obyvatel, 454, dosáhl Císařov v roce 1930, od té doby neustále klesal. V současné době má kolem 300 obyvatel.¹⁷⁴

Obec byla založena v roce 1785 na pozemcích citovského dvoru, který náležel klášteru sester dominikánek u sv. Kateřiny v Olomouci. Klášter byl v roce 1782 zrušen a obec Císařov založena při hromadné kolonizaci, prováděné na Moravě a ve Slezsku.¹⁷⁵ V roce 1976 se Císařov stal místní částí obce Brodek u Přerova, po roce 1990 se opět osamostatnil.¹⁷⁶

Dominantou obce je kaple sv. Josefa z roku 1893. V Císařově se nacházejí dvě kulturní památky: statek v severní části obce – lidová stavba z konce 18. století. Druhou památkou je socha sv. Anny Samětřetí na návsi z roku 1795.

6.4.1 Vývoj školství v Císařově

Od roku 1765 chodily děti do školy v Citově. Školu v sousedním Citově s jedinou místností navštěvovalo v roce 1870 z příškolených obcí Brodek u Přerova, Citov a Císařov 173 žáků a byla tak kapacitně nedostačující.¹⁷⁷ Okresní školní rada v Kroměříži nařídila proto stavbu nové školní budovy. Císařovští občané se měli rozhodnout, zda zůstanou pod Citovem a přispějí na stavbu nové školy nebo si vystavějí školu novou v Císařově. I když na stavbu nové školy v Císařově byly velké náklady, zažádala obec u c. k. okresního hejtmanství v Kroměříži dne 24. srpna 1870 o vyškolení z citovské školy. 19. října téhož roku žádost odvolala. Stalo se tak na přání těch, kteří se obávali vysokého nákladu na stavbu školy.¹⁷⁸

V roce 1873 zásluhou pozdějšího starosty Štěpána Stravy znovu obec zažádala o povolení ke stavbě školní budovy. Žádost byla na protest citovských i mnohých císařovských poplatníků zamítnuta. Když i další žádosti nebylo vyhověno, obrátila se obec až na ministerstvo kultu a vyučování. Ministerstvo výnosem č. 16 973 ze dne 23. ledna 1874 povolilo zřízení samostatné školy. Dle rozpočtu měla škola stát necelých 7 500 zlatých.

¹⁷³ *Olomoucký kraj: města a obce Olomouckého kraje : tradice, historie, památky, turistika, současnost*. Rožnov pod Radhoštěm: Proxima Bohemia, [2009], s. 180.

¹⁷⁴ *Císařov - Historie a současnost: 220 let od založení obce Císařov*. Obec Císařov: Císařov, 2005.

¹⁷⁵ KREUTZ, Rudolf. *Vlastivěda moravská: II.: Místopis Moravy. Čís. 53, Přerovský okres. Jičínský kraj*. Brno, 1927, s. 225.

¹⁷⁶ *210 let založení obce Císařov: 1785-1995*. Obecní úřad Císařov: Císařov, 1995, s. 35.

¹⁷⁷ KREUTZ, Rudolf. *Vlastivěda moravská: II.: Místopis Moravy. Čís. 53, Přerovský okres. Jičínský kraj*. Brno, 1927, s. 225.

¹⁷⁸ *210 let založení obce Císařov: 1785-1995*. Obecní úřad Císařov: Císařov, 1995, s. 57.

Zemská školní rada v Brně oznámila, že obci věnuje na stavbu školy ze zemských prostředků 500 zlatých.

28. srpna 1876 obec Císařov koupila pozemek a započala se stavbou nové školní budovy. Během dvou let byla stavba dokončena. Vyžádala si náklady ve výši 7 633 zlatých a 82 krejcarů.¹⁷⁹ V roce 1914 byla realizována přístavba z důvodu velkého počtu žáků.¹⁸⁰

Prvním učitelem císařovské školy byl Karel Cigánek s počtem 64 žáků v jednotřídce. Od roku 1914 se rozšířila škola na dvojtřídní. Ve školním roce 1918/1919 měla škola již 83 žáků. Ve dvacátých a třicátých letech se ale počet žáků postupně snižoval z důvodu otevření nové měšťanské školy v sousedním Brodku u Přerova, na kterou císařovské děti začaly docházet. V Císařově se tak vyučovalo pouze prvních pět postupných ročníků.

V roce 1976, kdy se Císařov stal místní částí obce Brodek u Přerova, byla císařovská škola nařízením ministerstva školství zrušena. Od téhož roku dojíždějí děti z Císařova do školy v Brodku u Přerova.¹⁸¹

6.4.2 Mateřská škola v Císařově

V obci Císařov byla zřízena mateřská škola v roce 1939, v uvolněné učebně obecné školy, ve které se pro nedostatek žáků již nevyučovalo. Bylo zapsáno 20 dětí. Učitelku platil stát, úklid si učitelka prováděla sama.

První učitelkou zde byla Marie Budská z Přerova. Ta zde učila pouze 14 dnů a byla přeložena jinam, poněvadž se o zdejší místo domáhala starší provdaná učitelka Ludmila Kubíčková ze Šumperka a to pro získání bytu, který zde při škole byl. MŠ vedla ředitelka obecné školy Adéla Válková.

Po skončení II. světové války nastoupil na obecnou školu Vilém Navrátil, který se zasadil o nákup nového nábytku jak v mateřské škole tak i v obecné škole. Převážná část byla hrazena ze sbírky místních obyvatel. V roce 1948 bylo upraveno hřiště pro děti v prostoru školní zahrady.

¹⁷⁹ *210 let založení obce Císařov: 1785-1995*. Obecní úřad Císařov: Císařov, 1995, s. 57.

¹⁸⁰ ZEMSKÝ ARCHIV V OPAVĚ - Státní okresní archiv Přerov, fond Archiv obce Císařov, č. listu NAD 1920, č. pomůcky 1326, roč. 1871-1945.

¹⁸¹ *210 let založení obce Císařov: 1785-1995*. Obecní úřad Císařov: Císařov, 1995, s. 57-59.

Od školního roku 1950 provozovala činnost MŠ i přes prázdniny z důvodu zemědělských prací. MŠ v té době navštěvovalo 28 dětí.

Školní rok 1979/1980 byl posledním rokem vyučování na zdejší mateřské škole. V roce 1980 byla zdejší mateřská škola zrušena a děti od 1. září 1980 dojížděly do nově postavené mateřské školy v Brodku u Přerova.¹⁸²

Shrnutí

Celá historie císařovské školy trvala 99 let, od roku 1877–1976. Snahy o zřízení vlastní školy v druhé polovině 19. století byla doprovázena nepochopením některých obyvatel s důsledkem opakovaných odkladů samotné stavby školy. Přes poměrně malou obec se Císařovu podařilo prosadit vlastní školu jako jednotřídní a v meziválečném období dokonce jako dvojtřídní. Poválečné slučování a integrace obcí vedly v roce 1976 k úplnému zániku základní školy a v roce 1980 i mateřské školy. V Císařově se tak v současné době žádná školní instituce nenachází a děti jsou odkázány převážně na MŠ a ZŠ v Brodku u Přerova.

6.5 Citov

Obec Citov leží v rovinatém území úrodné krajiny Hané, přibližně 10 km západně od Přerova, na levém břehu jednoho říčního ramene Moravy zvaného Morávka. Nejvyšší kóta nadmořské výšky je 204 m.¹⁸³

Archeologické nálezy dokládají osídlení dnešní obce Citov již v pravěkých dobách. První písemná zmínka o Citově pochází z roku 1283, kdy Milíč z Citova vystupuje jako svědek v listině, kterou olomoucký biskup Děřich potvrdil klášteru sv. Jakuba v Olomouci držbu vsi Trávník. Od roku 1290 Citov náležel klášteru dominikánek u sv. Kateřiny v Olomouci, které zde v šedesátých letech 18. století postavily jako své letní sídlo barokní zámek. Vrchnosti zde patřil mlýn, sladovna a pivovar.¹⁸⁴ Po zrušení kláštera v roce 1782 připadl Citov náboženskému fondu a královská komora jej v roce 1827 prodala bratřím Janu

¹⁸² 210 let založení obce Císařov: 1785-1995. Obecní úřad Císařov: Císařov, 1995, s. 60-61.

¹⁸³ Olomoucký kraj: města a obce Olomouckého kraje : tradice, historie, památky, turistika, současnost. Rožnov pod Radhoštěm: Proxima Bohemia, [2009], s. 181.

¹⁸⁴ DRECHSLER, Aleš a kol. Citov: Historie a současnost obce: [1283-2008]. Citov: Obec Citov, 2008, s. 11-20.

a Tobiáši Pauspertlovým z Drachenthalu. Tobiáš Pauspertl dal dosavadní zámeckou budovu stojící u panského dvora strhnout a na jejím místě nechal postavit empírový zámek. Stavba byla dokončena v roce 1845. Od Pauspertlů zdědili zámek v roce 1908 rytíři de Navarrové, kteří jej vlastnili až do roku 1945.¹⁸⁵

Mezi historické pamětihodnosti obec patří také starobylý mlýn, jeden z nejstarších na Moravě, dnes využíván ke společenským akcím mysliveckého sdružení. Další historickou stavbou je farní kostel sv. Jiří z roku 1735.¹⁸⁶

V současnosti (2014) žije v obci 528 obyvatel na celkové výměře katastru 378 hektarů.¹⁸⁷

6.5.1 Vývoj školství v Citově

První zmínky o vzdělávání citovských dětí jsou z 18. století. Dne 20. října 1765 byla zde zřízena triviální farní škola pro obce Citov a Brodek. Do tohoto roku citovské děti navštěvovaly školu v Kokorách. Na počátku byl zakladatelem a patronem školy v citově olomoucký konvent kláštera sv. Kateřiny.¹⁸⁸ Od roku 1848 patronát převzal majitel zdejšího zámku a panství Tobiáš Pauspertl z Drachenthalu, po něm pak jeho dcera Paula Hévin de Navarre a její syn Paul Hévin de Navarre. Citovská škola se tak stala jedinou patronátní školou na Moravě. Tento patronát trval až do roku 1945. Patroni měli vůči škole povinnosti i práva. Mezi povinnosti patřila stavba školy, materiální zajištění a provoz. Právem byla volba a dosazení učitele.¹⁸⁹

V letech 1765–1781 se vyučovalo triviu a náboženství v čísle popisném 13. V roce 1781 byla postavena zcela nová školní budova za kostelem směrem na Troubky, ale malá a nevyhovující. V důsledku stále se zvyšujícího počtu žáků byla po pěti letech školní budova

¹⁸⁵ MACHOVSKÝ, Jan. MIKROREGION KRÁLOVSTVÍ. *Hrajeme si, sportujeme a bavíme se v Království*. Mikroregion Království: Jan Machovský, 2008, s. 10.

¹⁸⁶ MACHOVSKÝ, Jan. *Průvodce regionem*. Mikroregion Království: Mikroregion Království, 2006, s. 2.

¹⁸⁷ Obecní úřad: Základní informace. *Obec Citov* [online]. © 2014 [cit. 2014-03-18]. Dostupné z: <http://www.obeccitov.cz/index.php?nid=1166&lid=cs&oid=108251>

¹⁸⁸ ZEMSKÝ ARCHIV V OPAVĚ - Státní okresní archiv Přerov, fond ZŠ Citov, č. listu NAD 485, č. pomůcky 1045, roč. 1787-1980.

¹⁸⁹ HÝBL, František. *Citov: Historie a současnost obce: Školství v citově*. Citov, 2008, s. 149.

přestavěna a v roce 1859 znovu opravena. V 90. letech bylo stavení zbořeno a postavena nová, moderní školní budova.¹⁹⁰

Postavení a hmotné zajištění citovského učitele bylo, obdobně jako v jiných vesnických školách, velmi nuzné. První známý citovský učitel Matouš Korhel zde učil v letech 1770–1817. Učitel musel vykonávat práci, která neměla s výukou dětí nic společného. Týkalo se to především úkonů při náboženských obřadech v kostele a při pohřbech. Od rodičů dětí, docházejících do školy, dostával naturální dávky v podobě obilí. Od sedláků a chalupníků z Citova a Brodku získal 3 zl. 54 kr. V průběhu roku si mohl přivydělat pětkrát na koledách. V letech 1841–1889 se svým působením natrvalo zapsal do historie obce Josef Pazdírek, který za svou bohuľibou školskou službu obdržel od císaře Františka Josefa I. dne 10. dubna 1890 stříbrný záslužný kříž s korunou. V letech 1889–1901 na škole působil Antonín Telička, významný moravský pedagog, učitelský stavovský pracovník a archeolog, zakladatel archeologické sbírky dnešního Muzea Komenského v Přerově. Telička se také zasloužil o postavení zcela nové školní budovy, k výuce místních dětí využívané až do poloviny 20. století. První vyučovací den v nové školní budově byl zahájen 27. října 1891. Počet dětí ve škole stále přibýval a mnohdy se ve třídě tísnilo i 90 žáků najednou, uvažovalo se tedy o nezbytném otevření druhé třídy. Požadavek nebyl několik let vyslyšen a vyučovalo se na dvě směny a pravidelně i v sobotu. Až v roce 1906 došlo k přestavbě a okresní školní rada vydala povolení k otevření druhé třídy. Od roku 1907 se v Citově vyučovalo i ženským ručním pracím.¹⁹¹

Po skončení první světové války bylo výnosem ministerství školství a národní osvěty vyučování osvobozeno od povinnosti náboženské výuky a došlo i ke změnám obsahu výuky, učebnic a didaktických pomůcek.

Dne 19. září 1926 se konalo slavností otevření občanské (měšťanské) školy v Brodku u Přerova. Zúčastnili se ho i všichni žáci a učitelé z Citova. Od školního roku 1927/1928 došlo v citovské škole k úbytku žáků. Část citovských dětí začala docházet do brodecké občanské školy, místo původní osmileté školy v Citově.¹⁹²

¹⁹⁰ HÝBL, František. *Citov: Historie a současnost obce: Školství v citově*. Citov, 2008, s. 149.

¹⁹¹ Tamtéž, s. 150-158.

¹⁹² ZEMSKÝ ARCHIV V OPAVĚ - Státní okresní archiv Přerov, fond ZŠ Citov, č. listu NAD 485, č. pomůcky 1045, roč. 1787-1980.

V roce 1930 školní inspektor doporučil postavit novou školní budovu, tak aby mohly být obě třídy pospolu. Doporučení nebylo vyslyšeno a následné válečné období veškeré snahy o modernizaci školy pozastavilo.¹⁹³

V roce 1945 po konfiskaci majetku rytíře Paula Hevina de Navarre, vlastníka citovského panství, převzala obec zámek a statek do své správy. Velkostatek byl rozdělen mezi drobné zemědělce a zámek si ponechala obec pro své účely.¹⁹⁴

V roce 1947 navštívil zdejší školy zemský školní inspektor s okresním školním inspektorem a náměstkem předsedy Okresního národního výboru (dále jen ONV) v Přerově. Také za účelem prohlídky zámku, který byl podle všech tří účastníků inspekce nezpůsobilý pro školní účely. O půl roku později proběhlo za účasti školních inspektorů další šetření a bylo doporučeno v původní škole provést nástavbu 1. patra. Další komise z ONV v roce 1948 již přestavbu zámku pro školní potřeby navrhla.¹⁹⁵

Únorový komunistický puč roku 1948 způsobil značnou změnu nejen v politickém a hospodářském životě obce, ale i celé republiky. Personální změny zasáhly i citovskou školu.¹⁹⁶

Od roku 1949 se již vyučovalo ve stavebně upraveném zámku. Obě původní školy byly zrušeny a adaptovány na byty a kulturní dům.¹⁹⁷

Po častém střídání učitelů nastoupila, v roce 1954, na zdejší školu učitelka Irena Slehlová. Vyučovala 41 žáků se třemi ročníky. Ředitel Kristián Kolář vyučoval 1. a 3. postupný ročník se 31 žáky. Školu navštěvovalo celkem 72 žáků. Počet žáků postupně klesal a od roku 1966 (29 žáků) se citovská škola stala po mnoha letech opět jen jednotřídní. O rok později již žáci 5. ročníku docházeli do školy v Brodku u Přerova. V souvislosti s postupným zaváděním nové československé vzdělávací soustavy, začali i žáci 4. ročníku docházet na úplnou Základní devítiletou školu v Brodku u Přerova.¹⁹⁸

¹⁹³ ZEMSKÝ ARCHIV V OPAVĚ - Státní okresní archiv Přerov , fond ZŠ Citov, č. listu NAD 485, č. pomůcky 1045, roč. 1787-1980.

¹⁹⁴ Historie obce: Školy. *Obec Citov* [online]. Citov, © 2014 [cit. 2014-03-18]. Dostupné z: <http://www.obeccitov.cz/index.php?nid=1166&lid=cs&oid=2433486>

¹⁹⁵ ZEMSKÝ ARCHIV V OPAVĚ - Státní okresní archiv Přerov , fond ZŠ Citov, č. listu NAD 485, č. pomůcky 1045, roč. 1787-1980.

¹⁹⁶ HÝBL, František. *Citov: Historie a současnost obce: Školství v citově*. Citov, 2008, s. 164.

¹⁹⁷ Historie obce: Školy. *Obec Citov* [online]. Citov, © 2014 [cit. 2014-03-18]. Dostupné z: <http://www.obeccitov.cz/index.php?nid=1166&lid=cs&oid=2433486>

¹⁹⁸ HÝBL, František. *Citov: Historie a současnost obce: Školství v citově*. Citov, 2008, s. 165.

V roce 1980 byla v Brodsku u Přerova dokončena přístavba školní budovy a od 1. září 1980 došlo ke zrušení citovská jednotřídky (17 žáků). Žáci z Citova tak až do současnosti navštěvují Základní školu v Brodsku u Přerova.

Období citovského školství tak po 215. letech skončilo (od 20. října 1765 do 30. června 1980).¹⁹⁹

6.5.2 Mateřská škola v Citově

Počátky historie Mateřské školy v Citově lze datovat do roku 1948. Od 1. července byl zřízen zemědělský útulek, umístěn v přízemí zámecké budovy. Do zemědělského útulku bylo zapsáno 30 dětí. Náklady na zřízení hradila Okresní péče o mládež v Přerově, která zapůjčila i potřebné vnitřní vybavení. Žňový útulek byl otevřen do konce října a velmi se osvědčil. Na žádost občanů byl otevřen i v době jarních prací.²⁰⁰

Od 1. září 1954 byla na mateřské škole ustanovena ředitelkou Jarmila Volfová z Brodsku. Pěstounka byla přijata vždy jen po dobu polních prací od 15. dubna do 1. prosince.

V roce 1965 byla ředitelkou mateřské školy jmenována Marie Sazovská a od roku 1975 ji nahradila Jiřina Nevrklová, která působila ve funkci ředitelky mateřské školy do roku 2006. Od roku 2006 je ředitelkou Veronika Kozlová.²⁰¹

Během svého trvání Mateřská škola v Citově prošla mnoha proměnami. Jeden z nejdůležitějších zlomů nastal od 1. září 1977, kdy se změnil provoz na celodenní se stravováním. Pro malou kapacitu brodecké mateřské školy dojížděly do Citova děti z Brodsku u Přerova, než si v obci postavili novou čtyřtřídní. Mateřská škola se tak rozšířila o jedno oddělení, které zaplnilo asi 40 brodeckých dětí. Po dvou letech brodecké děti navštěvovaly již vlastní novou mateřskou školu.²⁰²

Život dětí v mateřské škole je těsně spjat s děním v obci. Vedení školy úzce spolupracuje s Obecním úřadem Citov, coby zřizovatelem. Mateřská škola je v současnosti

¹⁹⁹ Historie obce: Školy. *Obec Citov* [online]. Citov, © 2014 [cit. 2014-03-18]. Dostupné z: <http://www.obeccitov.cz/index.php?nid=1166&lid=cs&oid=2433486>

²⁰⁰ OTÁHAL, Jaromír. *Citov: Historie a současnost obce: Historie a současnost Mateřské školy v Citově*. Citov, 2008, s. 167.

²⁰¹ O škole: Z historie. *Mateřská škola Citov* [online]. Obec Citov - MŠ, © 2014 [cit. 2014-03-18]. Dostupné z: <http://www.mscitov.cz/index.php?nid=10452&lid=cs&oid=2407342>

²⁰² OTÁHAL, Jaromír. *Citov: Historie a současnost obce: Historie a současnost Mateřské školy v Citově*. Citov, 2008, s. 167.

vedena jako jednotřídka rodinného typu se vzdělávacím programem enviromentálního zaměření. Kapacita mateřské školy je 24 dětí a v současnosti (2014) s plnou obsazeností.²⁰³

Shrnutí

Elementární vzdělávání bylo v Citově zaznamenáno již v druhé polovině 18. století. Zvláštností citovské školy bylo v letech 1848–1945 její patronátní zřízení, jako jediné na Moravě. Po roce 1926 docházelo k postupnému snižování počtu žáků a v šedesátých a sedmdesátých letech i k redukci počtu ročníků na tři. Definitivní konec citovské školy přišel v roce 1980. V současnosti je jako jediná školní instituce v Citově pouze mateřská jednotřídní škola.

6.6 Čelechovice

Čelechovice se rozprostírají v údolí mírně zvlněné sprašové pahorkatiny, na rozhraní Hané a posledních výběžků Oderských vrchů mezi městy Přerov a Olomouc. Vesnička má podobu újezdu a leží ve výšce 240 metrů nad mořem. Na katastru o celkové výměře 217 hektarů žije v průměru 100 obyvatel.

První písemná zmínka pochází z roku 1190, kdy byly Čelechovice v držení Kapituly Olomoucké. Název je odvozen od osobního jména Čelech.

V roce 1948 byla postavena budova obecního úřadu. Do roku 1960 náležely Čelechovice k okresu Olomouc, od roku 1964 k okresu Přerov. Po komunálních volbách v roce 1990 se staly samostatnou obcí.²⁰⁴

Historické památky: kaple z roku 1825, zasvěcená sv. Antonínovi a sv. Vendelínovi, která byla v roce 2005 obnovena po jejím zničení tornádem v roce 2004.²⁰⁵

V Čelechovicích se v současnosti žádná školní instituce nenachází. Čelechovice patří do farnosti Kokory a v minulosti děti navštěvovaly školu zde. Většina dětí z Čelechovic navštěvuje Základní školu v Kokorách i v současnosti.

²⁰³ O škole: Současnost. *Mateřská škola Citov* [online]. Obec Citov - MŠ, © 2014 [cit. 2014-03-18]. Dostupné z: <http://www.mscitov.cz/index.php?nid=10452&lid=cs&oid=2407344>

²⁰⁴ *Olomoucký kraj: města a obce Olomouckého kraje : tradice, historie, památky, turistika, současnost*. Rožnov pod Radhoštěm: Proxima Bohemia, [2009], s. 181.

²⁰⁵ MACHOVSKÝ, Jan. *Průvodce regionem*. Mikroregion Království: Mikroregion Království, 2006, s. 3.

6.7 Dub nad Moravou

Správní území městyse Dub nad Moravou tvoří vlastní obec a místní části Bolelouc a Tučapy. Obec leží v rovině mírně se svažující k východu a k jihu, přibližně stejně vzdálené na jih od Olomouce (12 km), západně od Přerova (15 km) a východně od Prostějova (13 km). Dub z východní strany obtéká řeka Morava, obecní katastr omezuje její říční rameno Morávka, na západě tok říčky Blata, který je současně hranicí mezi okresy Olomouc a Prostějov. Obec leží na výrazném terénním zlomu. Z jedné strany se otevírá pohled na zvedající se Tršickou pahorkatinu a Nízký Jeseník, na druhou stranu pak do roviny Hané.²⁰⁶ K 1. lednu 2014 žilo v Dubu 1603 obyvatel na katastru o celkové výměře 1566 hektarů.²⁰⁷

První písemná zmínka o Dubu je uvedena v listině z roku 1141, vypočítávající vesnice olomouckého katedrálního kostela. Olomouckému biskupství patřila ves do roku do roku 1232, kdy byla darována olomouckému kapitulnímu proboštví. V jeho majetku zůstala až do roku 1848. Dne 14. července 1848 byl Dub povýšen na městečko a od roku 1850 je samostatnou obcí olomouckého okresu.²⁰⁸ Přídomek nad Moravou získal Dub oficiálně až v roce 1924. V roce 1974 se stal Dub nad Moravou významnou střediskovou obcí, když k němu byly připojeny samostatné obce Bolelouc s místní částí Tučapy, Charváty s místními částmi Nenakonice a Rakodavy.²⁰⁹ Po roce 1990 se místní části Charváty, Nenakonice a Rakodavy opět osamostatnily.

Dominantou městyse je poutní chrám Očišťování Panny Marie postavený v letech 1734–1756. Mimořádně hodnotná jsou barokní sousoší svatého Floriána z roku 1733, svatého Jana Nepomuckého z roku 1739 a svatého Josefa z roku 1740. K dalším památkám patří kamenný kříž u kostela, kaplička svaté Markéty se studnou a lípou a socha prezidenta T. G. Masaryka odhalená v roce 1936.²¹⁰

²⁰⁶ MACHOVSKÝ, Jan. MIKROREGION KRÁLOVSTVÍ. *Hrajeme si, sportujeme a bavíme se v Království*. Mikroregion Království: Jan Machovský, 2008, s. 14.

²⁰⁷ Titulní strana: Statistické údaje. *Dub nad Moravou* [online]. Dub nad Moravou, © 2014 [cit. 2014-03-20]. Dostupné z: <http://www.dubnadmoravou.cz/titulni-strana/>

²⁰⁸ ZEMSKÝ ARCHIV V OPAVĚ - Státní okresní archiv Olomouc, fond 01-17 Archiv obce Dubu nad Moravou, č. listu NAD 545, č. pomůcky 1294, roč. 1858-1945, s. 249.

²⁰⁹ ZEMSKÝ ARCHIV V OPAVĚ - Státní okresní archiv Olomouc, fond 05-52 Střední škola Dub nad Moravou, č. listu NAD 888, č. pomůcky 1967, roč. 1923-1953, s. 1.

²¹⁰ *Olomoucký kraj: města a obce Olomouckého kraje : tradice, historie, památky, turistika, současnost*. Rožnov pod Radhoštěm: Proxima Bohemia, [2009], s. 27.

V roce 1999 získala obec vlastní znak a prapor. Dne 10. října 2006 byl Dubu nad Moravou vrácen statut městyse. Dnes je Dub moderním městysem, který dostatečně splňuje podmínky současného náročného způsobu života.²¹¹

6.7.1 Vývoj školství v Dubu nad Moravou

První zmínka o škole v Dubu je z roku 1560, kdy byla zřízena při místní faře.²¹² Po třicetileté válce v roce 1665 postavil farář Adam Alexandr Stašek novou budovu farní školy.²¹³

Novou kapitolu v historii dubského školství přinesly až tereziánské reformy, které otevřely prostor ke všeobecné znalosti čtení, psaní a počtů. Trvalo ale ještě dlouhá desetiletí, než se úroveň vyučování zlepšila. Dubská škola sloužila ještě větší část 19. století celé farnosti. Ve farnosti bylo evidováno 200–300 dětí. Malá škola měla jen dvě třídy a stísněné prostory odpovídaly i kvalitě výuky. Znalosti čtení, psaní a počtů byly velmi kusé a častá bývala i úplná negramotnost. Učitel musel rodiče nutit, většinou prostřednictvím obce, aby posílali děti do školy. Bylo také využíváno možnosti úlev od docházky do školy, z důvodu polních prací.²¹⁴

Postavení školy a kvalita výuky se velmi rychle zlepšovaly v druhé polovině 19. století. V obci se volila školní rada, obvykle 5 až 7 členů, která dohlížela na chod školy a její potřeby. Školní rada podléhala okresní školní radě, která prováděla po obcích vizitace.

Teprve postupem času si obce stavěly vlastní školy. Dne 6. srpna 1874 se slavnostně otvírala škola, kterou si postavily Nenakonice a Rakodavy, o rok později v Bolelouci. Nové školy měly menší počet žáků a to se projevilo i na lepší výuce. Na konci 19. století již dubská školní budova nestačila, školní inspekce v roce 1887 nařídila obci postavit novou školní budovu. Dne 1. března 1890 byla stávající škola zbourána, 26. března položen základní kámen a podle stavitele Žáka z Přerova během 4 měsíců postavena škola nová, čtyřtřídní, tehdy

²¹¹ Informace o obci: Základní informace o městyse Dubu nad Moravou. *Dub nad Moravou* [online]. Dub nad Moravou, 17.03.2014 [cit. 2014-03-20]. Dostupné z: <http://www.dubnadmoravou.cz/informace-o-obci/>

²¹² ZEMSKÝ ARCHIV V OPAVĚ - Státní okresní archiv Olomouc, fond 01-17 Archiv obce Dubu nad Moravou, č. listu NAD 545, č. pomůcky 1294, roč. 1858-1945, s. 250.

²¹³ POSPĚCH, Pavel a kol. *Dub nad Moravou, Tučapy, Bolelouc: Historie a současnost*. Dub nad Moravou: Obecní úřad Dub nad Moravou, 2001, s. 95.

²¹⁴ Tamtéž.

dnešní horní budova. Žáci se po dobu stavby učili v hostinci Františka Horáka na dubském náměstí. V nové škole byly otevřeny tři třídy pro 240 žáků.²¹⁵

První učitelkou se stala v roce 1896 Karla Sedláková. Z iniciativy nadučitele Františka Běhala byla založena v roce 1909, v rámci školy pro učně, Živnostenská pokračovací škola.

Podstatná změna v historii dubské školy nastala v roce 1923, kdy se jednak stala pětitřídní a zároveň zde byla zřízena obvodová měšťanská škola s jednou třídou se 70 žáky. Školu navštěvovali žáci z obcí Dub, Nenekonice, Rakodavy a Tučapy, od následujícího školního roku také z Bolelouce a Hrdibořic.²¹⁶

Prvním ředitelem se stal Metoděj Horák. Vyučování probíhalo v nevyhovujících prostorách hostince Boh. Myslivce v čp. 88. Pro tělocvik využívala škola tělocvičnu a hřiště Sokola.

Ve školním roce 1924/1925 byla otevřena druhá třída měšťanské školy a muselo se vyřešit, kde se bude vyučovat. První třída se umístila v budově obecné školy v Nenakonicích, druhá v adaptované místnosti hostince Boh. Myslivce v Dubu. Výnosem okresního školního výboru ze dne 18. září 1924 byly školy obecná a měšťanská spojeny a správou byl pověřen stávající ředitel měšťanské školy Metoděj Horák. Spojení mělo zůstat do doby, než bude postavena nová budova pro měšťanskou školu. V říjnu 1924 se první třída měšťanské školy nastěhovala do uvolněného bytu v obecné škole, jejíž výuka probíhala dosud v Nenakonicích. Ve školním roce 1925/1926 se otevřením třetí třídy stala měšťanská škola v Dubu úplnou.

Stavba nové školní budovy byla stále odkládána kvůli nejednotným názorům na její umístění. Tak i výuka během školního roku 1926/1927 musela probíhat v provizorních podmínkách. Od 1. září 1928 byl ustanoven novým ředitelem Josef Zlámal. Stávající ředitel M. Horák odešel učit do Olomouce.

Ve školním roce 1929/1930 bylo rozhodnuto, že nová budova školy bude zhotovena rekonstrukcí hostince Tomáše Války a dne 28. října 1930 již slavnostně otevřena.²¹⁷

²¹⁵ POSPĚCH, Pavel a kol. *Dub nad Moravou, Tučapy, Bolelouc: Historie a současnost*. Dub nad Moravou: Obecní úřad Dub nad Moravou, 2001, s. 95-97.

²¹⁶ ZEMSKÝ ARCHIV V OPAVĚ - Státní okresní archiv Olomouc, fond 05-52 Střední škola Dub nad Moravou, č. listu NAD 888, č. pomůcky 1967, roč. 1923-1953.

²¹⁷ ZEMSKÝ ARCHIV V OPAVĚ - Státní okresní archiv Olomouc, fond 05-52 Střední škola Dub nad Moravou, č. listu NAD 888, č. pomůcky 1967, roč. 1923-1953.

Škola dostala v souvislosti s životním výročím prezidenta republiky pojmenování „Masarykova obvodová měšťanská škola.“²¹⁸

Od září roku 1932 nastoupil do obecné školy řídící učitel Vojtěch Doležel a správy škol obecné a měšťanské byly odděleny. Měšťanskou vedl dál Metoděj Horák, který se po ročním působení v Olomouci vrátil zpět.

Ve školním roce 1933/1934 bylo do první třídy zapsáno 78 žáků, byla tedy povolena pobočka a žáci byli rozděleni na dívčí a chlapeckou třídu. Škola byla trojtřídní, takže opět chyběla jedna místnost. Nedostatek místa vyřešila přeměna tříd na pracovny a stěhování žáků do takto zřízených pracoven dle zaměření výuky pro technické předměty, zeměpisné a dějepisné, přírodovědné a početní a jazykové.²¹⁹

Měšťanská i obecná škola tak měla každá svoji budovu. Zřízení školy provázelo velké finanční zatížení pro obec a zmenšilo se až od roku 1935, kdy novým zákonem o újezdních školách 2/3 nákladů převzal stát a 1/3 zemský a okresní úřad. Nepovinně se na škole vyučovala také francouzština, němčina a těsnopis, učitel vedl kroužky hudby a zpěvu.²²⁰

Od 1. září 1938 sloužila újezdní škola v Dubu pro obce Bolelouc, Čertoryje, Drahlov, Charváty, Nenakonice, Rakodavy, Tučapy a Věrovany.²²¹

Doba okupace změnila mnoho i v životě dubské školy. Označení školy hlavní místo měšťanské a omezení výuky na měšťanské škole na 40 % žáků končící obecnou školu se nevyhnulo ani místním dětem. Ředitel školy M. Horák byl proti své vůli jmenován starostou obce. Ve škole byla v roce 1944 vyčleněna jedna třída pro asi 30 dětí německých dosídlenců z okolí, které učila německá učitelka. V únoru 1945 se do měšťanské školy nastěhovalo 25 zákopníků, nahnáných na opevňovací práce. Ředitel školy si vomohl alespoň dvě učebny, a tak se třídy obden střídaly. Učilo se až do 30. dubna, kdy budovu měšťanky obsadilo ustupující německé vojsko. Po 8. květnu 1945 se nakrátko usadili ve škole i vojáci Rudé

²¹⁸ POSPĚCH, Pavel a kol. *Dub nad Moravou, Tučapy, Bolelouc: Historie a současnost*. Dub nad Moravou: Obecní úřad Dub nad Moravou, 2001, s. 98.

²¹⁹ ZEMSKÝ ARCHIV V OPAVĚ - Státní okresní archiv Olomouc, fond 05-52 Střední škola Dub nad Moravou, č. listu NAD 888, č. pomůcky 1967, roč. 1923-1953.

²²⁰ POSPĚCH, Pavel a kol. *Dub nad Moravou, Tučapy, Bolelouc: Historie a současnost*. Dub nad Moravou: Obecní úřad Dub nad Moravou, 2001, s. 98.

²²¹ ZEMSKÝ ARCHIV V OPAVĚ - Státní okresní archiv Olomouc, fond 05-52 Střední škola Dub nad Moravou, č. listu NAD 888, č. pomůcky 1967, roč. 1923-1953.

armády a tak bylo vyučování zahájeno až 30. května se 180 žáky na obecné a 218 na měšťanské škole.²²²

Po roce 1945 se začalo vyučovat podle osnov z roku 1933 s tím, že němčina byla nahrazena ruštinou.

Školská reforma a politické změny po roce 1948 se projevily jednak na uspořádání školy, tak i na politizaci jejího života. V souladu s novým školským zákonem o úpravě jednotného školství byla škola přejmenována na střední. V budově střední školy bylo umístěno šest tříd, sedmá třída pracovala v národní škole v Dubu.²²³

V září 1951 odešel do důchodu ředitel Metoděj Horák, který stál v čele školy s menší přestávkou od jejího počátku. Jeho nástupcem byl ustanoven Alois Skácel, který působil v této škole od ledna 1946.

V roce 1953 došlo v souladu se školskou reformou k přímému sloučení střední a národní školy a tím vytvoření osmileté střední školy.²²⁴

Počet tříd osciloval mezi osmi a devíti, protože sem docházely děti z osmi vesnic (ze tří tehdejších okresů), v nichž existoval pouze nižší stupeň základního vzdělání. V roce 1960 byla osmiletá škola přeměněna na ZDŠ a nadále umístěna ve dvou objektech²²⁵

Stávající budovy nestačily výuce, a od roku 1960 probíhala sedm let rekonstrukce. Ve školním roce 1965/1966 se vyučovalo dokonce i v sokolovně.

V letech 1973–1975 se uskutečnila generální oprava školní budovy u kostela, žáci 2. až 5. ročníku se po dobu oprav vzdělávali v Bolelouci, Nenakonicích a budovách JZD.

V roce 1975 vystřídal ve funkci ředitele Aloise Skácela Antonín Hradil, který v Dubu učil od roku 1961. Ve stejném roce skončilo vyučování na malotřídce v Bolelouci. Děti z Bolelouce přešly do dubské školy, kde se do 1. září 1977 podařilo dokončit dostavbu budovy u kostela a škola tak získala 6 učeben, cvičnou kuchyň a dílny. Současně probíhaly úpravy budovy na náměstí, kde se modernizovala kuchyně a do školy se zavádělo ústřední topení.

²²² POSPĚCH, Pavel a kol. *Dub nad Moravou, Tučapy, Bolelouc: Historie a současnost*. Dub nad Moravou: Obecní úřad Dub nad Moravou, 2001, s. 99.

²²³ ZEMSKÝ ARCHIV V OPAVĚ - Státní okresní archiv Olomouc, fond 05-52 Střední škola Dub nad Moravou, č. listu NAD 888, č. pomůcky 1967, roč. 1923-1953.

²²⁴ Tamtéž.

²²⁵ ZEMSKÝ ARCHIV V OPAVĚ - Státní okresní archiv Olomouc, fond 05-53 Osmiletá střední škola Dub nad Moravou, č. listu NAD 889, č. pomůcky 1509, roč. 1953-1960.

V roce 1991 ředitele školy i dlouholetého obecního kronikáře Antonína Hradila vystřídala Miluše Šišková z Olomouce. Během roku 1995 došlo k plynofikaci školy a v letech 1999–2001 se prováděla půdní vestavba v horní budově. S ní se podařilo odstranit nedostatek místa, který od počátku dubskou školu provázel. Počet žáků se v posledních letech pohybuje kolem 270.²²⁶

6.7.2 Mateřská škola v Dubu nad Moravou

Její historie začíná 1. září 1950 ve volné třídě národní školy s počtem 36 dětí. O rok později se MŠ stěhovala do uvolněného bytu ředitele školy. Celodenní provoz zahájila až v roce 1953. Zde zůstala až do roku 1972, kdy byl koupen dům Štěpána Otíčky na Sokole a v roce 1973 se do upravených prostor MŠ nastěhovala. Rokem 1979 začal dvojtřídní provoz. Počet dětí se zvýšil z 35 na 57, ale propad počtu dětí v roce 1987 na 29 vedl opět k jedné třídě.

V roce 1978 JZD Rozkvět zřídilo závodní jesle v rekonstruované budově bývalé školy v Bolelouci.

V letech 1991/1992 začala výuka prvňáčků a MŠ se v následujícím roce stala opět dvojtřídní. MŠ se v projektu Zdravá mateřská škola umístila v roce 1996 jako třetí v ČR.

V roce 1998 obnovovaly děti MŠ s učitelkami staré lidové tradice. Do MŠ jsou integrovány i děti se zdravotním postižením, součástí výuky je i rozvoj hudební výchovy. V roce 1999 se MŠ v Dubu slučuje s bolelouckou a vzniká tak mateřská škola trojtřídní. Mateřská škola v místní části Bolelouc byla v provozu od roku 1958 do roku 1999.²²⁷

Shrnutí

Dlouholetá tradice elementárního vzdělávání v Dubu nad Moravou začíná již v 16. století, více než 200 let před tereziánskými reformami. Výuka probíhala ve farské škole prostřednictvím církve. Významné období nastalo v roce 1923, kdy je v Dubu nad Moravou zřízena obvodová měšťanská škola, od roku 1938 jako újezdní škola pro osm okolních obcí.

²²⁶ POSPĚCH, Pavel a kol. *Dub nad Moravou, Tučapy, Bolelouc: Historie a současnost*. Dub nad Moravou: Obecní úřad Dub nad Moravou, 2001, s. 100-101.

²²⁷ Tamtéž, s. 102-103.

Z pohledu možnosti dalšího vzdělávání na venkově lze za důležité považovat i zřízení Živnostenské pokračovací školy v roce 1909. Po celou dobu své existence provázel dubskou školu především nedostatek místa pro řádnou výuku. Mnohé rekonstrukce a stěhování školy do vhodnějších prostor, měly často neblahý vliv na kvalitu výuky. Teprve až začátkem nového tisíciletí byl neutěšený stav školního zázemí vyřešen postupnou modernizací a půdní vestavbou v původní základní škole. V současnosti zajišťuje dubská škola také výuku 2. stupně ZŠ pro sousední obec Věřovany.

6.8 Grygov

Obec Grygov leží v olomouckém okrese asi 8 km jihovýchodně od Olomouce. Nachází se v úrodné rovině Hornomoravského úvalu v příznivých klimatických podmínkách. V blízkosti Grygova protéká řeka Morava. Obec se nachází v nadmořské výšce 210 m.²²⁸ V obci Grygov s katastrem o celkové výměře 1275 hektarů trvale bydlí více než 1400 obyvatel převážně v rodinných jedno až dvougeneračních domech s charakterem řadové vesnické zástavby. Obec Grygov byla iniciátorem založení Sdružení mikroregionu Království v roce 1999.²²⁹

Východně od Grygova se pne vrch Horka, kde býval vápencový lom. V rovině na jihozápad se prostírá les „Království“. Království patří mezi lužní lesy a jeho rozloha činí 600 hektarů. Největší pýcha Království se nachází nedaleko trati, 400–500 let starý strom, dub „Král“.²³⁰

Počátky historie obce pocházejí již ze 14. století. V červenci roku 1306, nedlouho před svou tragickou smrtí na olomouckém hradě, daroval král Václav III., poslední Přemyslovec na českém trůnu, olomouckým měšťanům křoviny a porostliny zvané Horka v sousedství městských polí s tím, aby zmíněný porost vymýtili, přeměnili v ornou půdu a založili na jeho místě novou vesnici s německým názvem Aw. Ke skutečnému pojmenování došlo až v roce

²²⁸ HEJHALOVÁ, Ivana. *Paměti obce Grygova*. Olomouc: Danal, 1998, s. 6.

²²⁹ *Olomoucký kraj: města a obce Olomouckého kraje : tradice, historie, památky, turistika, současnost*. Rožnov pod Radhoštěm: Proxima Bohemia, [2009], s. 28.

²³⁰ HEJHALOVÁ, Ivana. *Paměti obce Grygova*. Olomouc: Danal, 1998, s. 6.

1393 pod jménem Kriegaw. K panství města Olomouce patřil Grygov až do roku 1848, od roku 1850 je trvalou součástí olomouckého okresu.²³¹

Mezi kulturní památky Grygova patří socha sv. Václava a socha sv. Kateřiny z 20. let 18. století v nadživotní velikosti, výpravní budova železniční stanice Grygov a obytný dům čp. 124 z roku 1901.

Významná osobnost obce: Msgre Dr. Jan Šrámek (1870–1956) kněz a politik, předseda Československé strany lidové, ministr, místopředseda vlády a předseda londýnské exilové vlády. Jeden z nejvýznamnějších českých politiků 20. století.²³²

6.8.1 Vývoj školství v Grygově

Podnětem ke stavbě školy byl liberální školský zákon z roku 1869. Škola byla zbavena církevního dozoru a svěřena státu, který zastupovaly školní rady. Místo šestileté byla zavedena osmiletá povinná školní docházka. V té době chodily grygovské děti do Velkého Týnce, kde byla škola již přetížena náparem přespolečných žáků.²³³

V roce 1871 začalo jednání o samotné stavbě školy, jejíž realizace se zahájila v květnu 1873.²³⁴

K dokončení a slavnostnímu otevření Obecné školy v Grygově došlo v roce 1874. Počáteční stav 76 zapsaných žáků představoval pro jednotřídní školu úctyhodné číslo. Vezmeme-li v úvahu tehdejší zvyklost poskytovat dětem různé úlevy v docházce do školy, ať již pro pomocné práce v hospodářství nebo pro velkou vzdálenost od školy.

Podle osnov pro dvojtřídní školy byla v grygovské škole výuka organizována od roku 1883, ale to již bylo 135 zapsaných žáků a demografický vývoj vesnice i přiškolených obcí předpokládal další nárůst. Maxima žáků dosáhla škola v Grygově, jako dvojtřídní, v roce 1891 se 158 žáky.²³⁵

²³¹ ZEMSKÝ ARCHIV V OPAVĚ - Státní okresní archiv Olomouc, fond 01-18 Archiv obce Grygova , č. listu NAD 546, č. pomůcky 1295, roč. 1893-1945, s. 258.

²³² KALÁBKOVÁ, Pavlína a kol. *Grygov 1306-2006*. Grygov: Obec Grygov, 2006, s. 193.

²³³ HEJHALOVÁ, Ivana. *Paměti obce Grygova*. Olomouc: Danal, 1998, s. 15.

²³⁴ KALÁBKOVÁ, Pavlína a kol. *Grygov 1306-2006*. Grygov: Obec Grygov, 2006, s. 166.

²³⁵ ZEMSKÝ ARCHIV V OPAVĚ - Státní okresní archiv Olomouc, fond 05-183 Archiv ZDŠ, 1-5. ročník Grygov , č. listu NAD 1029, č. pomůcky 1564, roč. 1874-1968.

Ke konci 19. století však již ani dvě třídy kapacitně nestačily. První řídící učitel Karel Šmelík požadoval rozšíření, ale neúspěšně. Kompromisem bylo zřízení pobočky v obecním domě. Neměla však dlouhé trvání vzhledem k nedostatku učitelů.²³⁶

Obec zvažovala rozšíření školy, ale nakonec požádala jen o zřízení na trojtřídní (1898), ale zemská školní rada odmítla žádost s tím, že škola dává vysoký počet úlev. V roce 1902 až 42 dětí pomáhalo při práci na poli nebo chodily na výdělek v době sezónních prací, případně se staraly o mladší sourozence. Ve školním roce 1892/1893 byl uložen trest pokuty pro nedbalou docházku ve třech případech a v osmi dokonce vězení rodičům neposílající děti do školy.

O nákladech na provoz školy je první zmínka z roku 1902, kdy obec koupila topivo pro školu. V následujícím roce požadovala školní inspekce rozšíření učírny v obecním domě. Významným datem se stal rok 1906, od 1. ledna přestala obec vybírat od rodičů školné a o dva roky později zadala plány na rekonstrukci a přístavbu školy.²³⁷

Po přístavbě druhého podlaží v roce 1909 škola disponovala čtyřmi učebnami, bytem a nezbytným hospodářským a hygienickým zázemím. Požadovaná tělocvična však stále zřízena nebyla. Počátkem dvacátých let 20. století existovala v Grygově už trojtřídní škola s 225 žáky. Do druhé světové války byla škola postupně rozšiřována až na pětitřídní a stále zde bylo vyučováno všech osm postupných ročníků s výjimkou dětí, které po pátém ročníku odcházely na měšťanské školy.²³⁸

Před druhou světovou válkou došlo ještě ke dvěma změnám, důležitým z hlediska vzdělání. Šlo o měšťanskou a lidovou školu hospodářskou, obě ve Velkém Týnci. Při prvních jednáních odmítl Grygov přistoupit do obvodu měšťanské školy ve Velkém Týnci a tak ve školním roce 1934/1935 jezdili žáci z Grygova na měšťanskou školu do Olomouce. Přes původní nesouhlas a výhrady přistoupil Grygov (1936) do obvodu měšťanské školy ve Velkém Týnci a o rok později, když zde byla ještě zřízena i lidová škola hospodářská, začal Grygov přispívat na její provoz.²³⁹

Druhá světová válka nepříznivě zasáhla i grygovské školství. Ve školním roce 1940/1941 se grygovská škola stala trojtřídní a o rok později dvojtřídní. Jedna z uvolněných

²³⁶ HEJHALOVÁ, Ivana. *Paměti obce Grygova*. Olomouc: Danal, 1998, s. 16.

²³⁷ KALÁBKOVÁ, Pavlína a kol. *Grygov 1306-2006*. Grygov: Obec Grygov, 2006, s. 168.

²³⁸ ZEMSKÝ ARCHIV V OPAVĚ - Státní okresní archiv Olomouc, fond 05-183 Archiv ZDŠ, 1-5. ročník Grygov, č. listu JAF 1029, č. pomůcky 1564, roč. 1874-1968.

²³⁹ KALÁBKOVÁ, Pavlína a kol. *Grygov 1306-2006*. Grygov: Obec Grygov, 2006, s. 170-172.

tříd sloužila jako učebna německého jazyka, druhou zabral oddíl vládního vojska. Škola měla v té době kolem 120 žáků. Učilo se provizorně zadáváním úkolů. Během války byla škola pod obvyklým politickým tlakem. Budova bývala zdobena říšskou vlajkou a protektorátní vlajkou, žáci byli nuceni poslouchat aktuální zprávy z rozhlasu o událostech na frontě. Vedle zavedení intenzivní výuky němčiny byly nařízeny povinné oslavy, například datum zřízení Protektorátu 15. března nebo narozeniny Adolfa Hitlera 20. dubna.

Před koncem války výuka ve škole zcela ustala. Učebny zabrali vojenští zákopníci. Po osvobození byla činnost školy obnovena. V roce 1946 probíhala sbírka na stavbu měšťanské školy ve Velké Týnci. Grygovská škola, po odchodu řady rodin do pohraničí, se stala v roce 1946 pouze dvojtřídní.²⁴⁰

V roce 1948 proběhla transformace grygovské obecné školy v trojtřídní národní školu, která vzdělávala žáky jenom v prvních pěti postupných ročnících.²⁴¹

Po roce 1948 docházelo opět k politizaci školy. Osobnosti a svátky byly připomínány různou formou, především pak výročí K. Gottwalda, J. V. Stalina, výročí založení Rudé armády apod. Od roku 1951 vznikla v grygovské škole pionýrská organizace.²⁴²

Po rekonstrukci v roce 1954 měla škola zavedenou elektřinu, vlastní vodovod, toalety a kanalizaci, dva kabinety, ředitelnu, místnost pro školní družinu a mateřskou školu a školní jídelnu s kuchyní. Největší učebna sloužila jako tělocvična.

K další zásadní změně došlo až v roce 1961, kdy byla v souladu se zákonem o reformě školství (1960) zavedena povinná devítiletá školní docházka. Grygovská trojtřídní škola byla tehdy přeměněna na první stupeň ZDŠ s pěti třídami.²⁴³

Velké stavební úpravy školy probíhaly od roku 1978 s nástavbou jednoho podlaží. V rámci rekonstrukce škola získala navíc dvě učebny, sborovnu, ředitelnu a nové sociální zázemí včetně nového inventáře ve třídách a jídelně.

V poválečných letech až do roku 1989 probíhala výuka v duchu komunistické výchovy. Učitelé se povinně účastnili politických školení a obecně byl tlak, aby socialistickou výchovu přenášeli i na děti.

²⁴⁰ KALÁBKOVÁ, Pavlína a kol. *Grygov 1306-2006*. Grygov: Obec Grygov, 2006, s. 170-172.

²⁴¹ ZEMSKÝ ARCHIV V OPAVĚ - Státní okresní archiv Olomouc, fond 05-183 Archiv ZDŠ, 1-5. ročník Grygov, č. listu NAD 1029, č. pomůcky 1564, roč. 1874-1968.

²⁴² KALÁBKOVÁ, Pavlína a kol. *Grygov 1306-2006*. Grygov: Obec Grygov, 2006, s. 172-173.

²⁴³ ZEMSKÝ ARCHIV V OPAVĚ - Státní okresní archiv Olomouc, fond 05-183 Archiv ZDŠ, 1-5. ročník Grygov, č. listu NAD 1029, č. pomůcky 1564, roč. 1874-1968.

Po roce 1989 docházelo k dalším rozsáhlým rekonstrukcím celé školy a v současnosti je již školní budova o třech podlažích ve velmi dobrém stavu. Od roku 2003 byla všechna školská zařízení v obci sloučena do jednoho celku. Mateřská škola, základní škola, školní družina i školní jídelna jsou tak nyní umístěny v jedné společné budově a je tak umožněna maximální propojenost a návaznost.

Od 90. let 20. století je již výchovně vzdělávací činnost prováděna podle zásad demokratické výchovy. V centru pozornosti je žák a jeho všestranný rozvoj v rámci individuálních možností. Postupně se začala také rozvíjet zájmová činnost žáků.²⁴⁴

S demografickým vývojem postupně klesal i počet žáků a ve školním roce 2009/2010 bylo zapsáno pouze 40 žáků. Výuka probíhala ve třech třídách pro 1. až 5. ročník.²⁴⁵ Na 2. stupeň základní školy docházejí žáci převážně do Velkého Týnce.

6.8.2 Mateřská škola v Grygově

Tak jako v řadě jiných obcí i v Grygově byl po roce 1945 trvalý nedostatek pracovních sil v zemědělství, svůj vliv měla i stále vyšší zaměstnanost žen v ostatních odvětvích. Po válce se hledalo místo pro dětský útulěk a proběhla řada jednání, byl poslán dopis i J. Šrámkovi, zda by bylo možné mít školu v jeho domě.

První průkazná zmínka o MŠ je z roku 1947, kdy je uvedena stavba pískoviště při dětském útulku, který sídlil v jedné třídě grygovské školy. O dva roky později se objevila snaha přeměnit útulek na MŠ, ale pro nedostatek učitelů byl záměr odložen. V roce 1950 měl útulek tři pracovnice a o tři roky později je jako ředitelka útulku uváděna Eva Čmeláková. Do útulku chodilo v tomto roce 45 dětí.²⁴⁶

Mateřská škola nakonec vznikla, není ale znám přesný datum. V roce 1956 se přestěhovala ze školní budovy do domu J. Šrámka, který byl v roce 1948 konfiskován a předán obci k dalšímu využití. Spolupráce MŠ a ZŠ probíhala i v dalších letech, kdy byly

²⁴⁴ KALÁBKOVÁ, Pavlína a kol. *Grygov 1306-2006*. Grygov: Obec Grygov, 2006, s. 176-177.

²⁴⁵ Výroční zpráva rok 2009-2010. *Grygov: Základní škola* [online]. Grygov, 2010 [cit. 2014-03-21]. Dostupné z: <http://www.grygov.cz/zivot-v-obci/zakladni-skola/#more-61>

²⁴⁶ KALÁBKOVÁ, Pavlína a kol. *Grygov 1306-2006*. Grygov: Obec Grygov, 2006, s. 178-182.

propůjčeny náhradní prostory po dobu generální rekonstrukce MŠ.²⁴⁷ Mateřská škola byla dočasně přemístěna do zrekonstruované základní školy.²⁴⁸

Od roku 1959 se místo soudružko pěstounku zavedlo oslovení soudružko učitelko a o dva roky dříve byl zaveden polední klid. Provozní doba MŠ v tomto období byla od 7 do 18 hodin, do poloviny sedmdesátých let se zkrátila do 16 hodin a rokem 1970 skončil sobotní provoz.

Ve školním roce 1961/1962 poprvé nebyly přijaty všechny děti a stávalo se zároveň pravidlem, že na přijetí dítěte do školy bylo třeba odpracovat stanovený počet brigádnických hodin, a to nejen na opravách školy, ale i při stavbě nákupního střediska nebo jiných akcí. V sedmdesátých letech se závazek pohyboval kolem 50 brigádnických hodin ročně.

V letech 1965 až 1970 prošla budova MŠ rozsáhlou rekonstrukcí, převážně opět brigádnicky. Mateřskou školu navštěvovalo v této době 42 dětí, jejich počet postupně rostl a ukončená přístavba v roce 1970 umožnila otevřít druhou třídu. Pro stále rostoucí počet dětí byla v roce 1977 otevřena třetí třída pro předškolní děti v areálu fotbalového hřiště.

Na stávající škole zůstaly 3 učitelky a 45 dětí, na nově zřízené 22 dětí a dvě učitelky. Druhá MŠ takto setrvala až do roku 1983, kdy byla otevřena nová budova mateřské školy postavená rovněž brigádnicky. V roce 1984 bylo dokončeno venkovní hřiště a zakoupen bazén na otužování dětí.

Po roce 1990 skončila tradiční patronátní podpora, kterou zpravidla zajišťovala místní družstva nebo továrny. Místo nich nově přišli sponzoři, podporující činnost MŠ.²⁴⁹

Ve školním roce 2004/2005 měla škola 32 dětí a zapojila se do projektu Zdravé dítě.²⁵⁰ Ve školním roce 2009/2010 nastoupilo do MŠ 45 dětí. K zápisu se dostavilo 20 dětí, 10 dětí muselo být z kapacitních důvodů odmítnuto.²⁵¹

²⁴⁷ KALÁBKOVÁ, Pavlína a kol. *Grygov 1306-2006*. Grygov: Obec Grygov, 2006, s. 178-182.

²⁴⁸ ZEMSKÝ ARCHIV V OPAVĚ - Státní okresní archiv Olomouc, fond 05-183 Archiv ZDŠ, 1-5. ročník Grygov, č. listu NAD 1029, č. pomůcky 1564, roč. 1874-1968.

²⁴⁹ KALÁBKOVÁ, Pavlína a kol. *Grygov 1306-2006*. Grygov: Obec Grygov, 2006, s. 178-182.

²⁵⁰ Tamtéž.

²⁵¹ Výroční zpráva rok 2009-2010. *Grygov: Základní škola* [online]. Grygov, 2010 [cit. 2014-03-21]. Dostupné z: <http://www.grygov.cz/zivot-v-obci/zakladni-skola/#more-61>

Shrnutí

Počátky elementárního vzdělávání v obci Grygov je možné sledovat až od poslední třetiny 19. století. Podnětem k založení vlastní školy byl školský zákon z roku 1869. Do té doby navštěvovali žáci školu v sousedním Velkém Týnci. Přestože byla v té době školní docházka již povinná, je možné sledovat ještě na přelomu 19. a 20. století velké úlevy z docházky dětí do školy, především z důvodu polních prací. Následné postihy rodičů však tento negativní jev zcela eliminovaly. Velké demografické výkyvy, jak před válkou tak i v poválečném období podstatně ovlivňovaly počet tříd ve škole. Počet tříd osciloval od jednotřídky až po pětitřídní výuku. Nelehké bylo i nevyhovující zázemí školních budov, neustále rekonstruovaných až do dnešní podoby, která je na velmi dobré úrovni a již pod jednou střechou pro všechny školské instituce v obci.

6.9 Charváty

Obec Charváty se nachází 10 km jižně od Olomouce a zahrnuje místní části Drahlov a Čertoryje, které byly k obci připojeny v roce 1960.²⁵² Její průměrná nadmořská výška činí 215 m. V obci žije ve 253 domech přibližně 800 obyvatel. Územím obce o katastrální výměře 850 hektarů protéká řeka Morava.²⁵³

První písemná zmínka o obci pochází z roku 1340. Tehdy patřily Charváty drobným šlechticům, kteří prodali část vesnice klášteru augustinianek u sv. Jakuba v Olomouci. Po zániku kláštera v roce 1526 byl jeho díl připojen k tovačovskému panství, kde zůstal až do roku 1848. Menší část vsi získala v roce 1397 olomoucká kapitula. Od roku 1850 jsou Charváty samostatnou obcí olomouckého okresu.²⁵⁴ Nejstarší částí jsou ale Čertoryje, o nichž první zmínka pochází již z roku 1234.²⁵⁵

Mezi zdejší významné památky patří kostel sv. Jana Křtitele v Charváttech, kde v 17. století působil v duchovní správě jako farář sv. Jan Sarkander. V Drahlově se nachází

²⁵² SPÁČIL, Vladimír. *Historický místopis okresu Olomouc-venkov 1848-1960*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 1968, s. 72.

²⁵³ *Olomoucký kraj: města a obce Olomouckého kraje : tradice, historie, památky, turistika, současnost*. Rožnov pod Radhoštěm: Proxima Bohemia, [2009], s. 31.

²⁵⁴ ZEMSKÝ ARCHIV V OPAVĚ - Státní okresní archiv Olomouc, fond 01-27 Archiv obce Charvát, č. listu NAD 555, č. pomůcky 1304, roč. 1653-1945, s. 402.

²⁵⁵ *Olomoucký kraj: města a obce Olomouckého kraje : tradice, historie, památky, turistika, současnost*. Rožnov pod Radhoštěm: Proxima Bohemia, [2009], s. 31.

památná kaple Panny Marie z 2. poloviny 19. století a v Čertoryjích kaple sv. Jana Nepomuckého.²⁵⁶

6.9.1 Vývoj školství v Charvátech

Počátky školy v Charvátech podle dochovaných písemností nejsou zcela jisté. Podle retrospektivní kroniky byla škola založena již v roce 1365, ale žádné průkazné doklady o tom neexistují. Další údaje v kronice uvádí možný vznik školy po třicetileté válce, kdy byly do Charvát přifařeny obce Blatec, Čertoryje, Drahlav a Tážaly.

Teprve od roku 1788 je doloženo ustanovení prvního známého učitele Jana Michálka. Placen byl z tzv. desátek, tedy převážně v naturáliích, od rodičů docházejících dětí. Dále učitel zastával službu kostelníka a nejdůležitější byla hra na varhany. Znalost varhanictví byla podmínka pro působení na farní škole.

Z počátku se vyučovalo jen náboženství, čtení a počty u chlapců a u dívek pouze náboženství a čtení, později i psaní.

Od roku 1807 působil ve škole jako učitel Ignác Drlík, kterého v roce 1818 vystřídal František Nepomuk Bäck působící v Charvátech do roku 1828, v té době byla v Charvátech postavena nová školní budova, pravděpodobně se tak stalo v roce 1824 na náklady patrona.²⁵⁷

Od roku 1830 zde začal učit Kašpar Hegr, který přísně dbal na školní docházku a i děvčata se již vyučovala všem předmětům jako chlapci. Začal se také vyučovat pravopis.

V roce 1856 bylo zavedeno fasí, které určovalo příjem učitele, složený z platu, z desátku z Charvát, z výkupného z ostatních obcí a z chleba a koláčů ze všech přiškolených obcí. V penězích tak byl učitelův plat 220 zlatých, podučitelův 120 zlatých. Do té doby měl podučitel roční plat jen 8–12 zlatých, stravu, byt a prádlo. Proto si vydělával hraním s hudebníky v hospodě a vyučování bylo jen vedlejším zaměstnáním.²⁵⁸

Dne 15. června 1856 byl v obci založen ústav Obecní knihovna farní školy v Charvátech. V roce 1859 proběhla oprava školy a při škole byla zřízena i školní zahrada.

²⁵⁶ *Olomoucký kraj: města a obce Olomouckého kraje : tradice, historie, památky, turistika, současnost.* Rožnov pod Radhoštěm: Proxima Bohemia, [2009], s. 31.

²⁵⁷ ZEMSKÝ ARCHIV V OPAVĚ - Státní okresní archiv Olomouc, fond 05-35 Obecná škola Charváty, roč. 1807-1948, č. listu NAD 871, č. pomůcky 382.

²⁵⁸ Tamtéž.

K další významné změně došlo v roce 1864, doposud náležel patronát školy náboženskému fondu, který byl předán obcím. V témže roce byl zvolen tzv. kostelní a školní výbor a v následujících letech se neustále řešily konflikty o tom, která instituce je škole nadřízená. Zákon z 25. května 1868 již upravoval postavení církve a státu při dozoru nad školstvím, přičemž dozor byl určen státu. Hasnerův zákon z roku 1869 pak tuto skutečnost znovu vymezil a mimo jiné prodloužil povinnou školní docházku na osm let.

V roce 1874 byly na škole v Charváttech provedeny rozsáhlé úpravy.²⁵⁹ Ve stejném roce byla postavena vlastní školní budova v sousedním Blatci, ze kterého doposud děti docházely do školy v Charváttech.

K 15. březnu 1886 rozšířila zemská školní rada charvátskou školu na trojtřídní s platností od školního roku 1887/1888. V následujícím školním roce došlo k přestavbě školní budovy, tak aby zajistila stále se zvyšující počet docházejících žáků. Ve školním roce 1888/1889 bylo ve škole zapsáno 178 žáků a v roce 1893/1894 již 206 žáků.²⁶⁰

Vlastní knihovnu škola zřídila v roce 1875 do které byl převeden fond z farní knihovny. V roce 1892 žakovská knihovna obsahovala 562 svazků a učitelská 135 svazků. Od téhož roku se ve škole začalo vyučovat ženským ručním pracím.

V dubnu roku 1908 získala škola pronájmem pozemek pro zřízení školní zahrady se cvičišťem pro tělocvik a o dva roky později byla ve škole zavedena elektřina, jejíž instalaci hradila místní školní rada.

V průběhu I. světové války docházelo k neustálému omezování výuky. Mnoho času se věnovalo válečným sbírkám a rovněž klesl počet dětí ve škole v průměru na 100 až 120 žáků. V roce 1916 byly ze škol odstraněny stávající čítanky, které nahradily trojdílné válečné čítanky. Rok po skočení války a vzniku samostatného Československa zemská školní rada nařídila revizi knihoven a v charvátské škole vyřadila 36 knih.

Během prázdnin v roce 1921 prošla charvátská škola velkou rekonstrukcí. Od 1. září 1925 škola pracovala jako trojtřídní se třemi učebnami, jedním kabinetem, dvorem, zahradou a cvičišťem na pronajatém pozemku. Od roku 1928 školu řídil dlouholetý charvátský učitel Josef Bátěk.

²⁵⁹ KROPÁČOVÁ, Jitka. *Dějiny obce Charváty*. Olomouc, 2002. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, Katedra historie. Vedoucí práce Mgr. David Papajík, Ph.D., s. 60-69.

²⁶⁰ ZEMSKÝ ARCHIV V OPAVĚ - Státní okresní archiv Olomouc, fond 05-35 Obecná škola Charváty, roč. 1807-1948, č. listu NAD 871, č. pomůcky 382.

Během druhé světové války došlo k devastaci školní budovy i jejího okolí, vyžadující poválečnou celkovou rekonstrukci. V poválečném období docházelo i k postupnému snižování počtu žáků na průměrných 70 až 80. V roce 1951 proběhly na škole další opravy se zavedením vodovodu do učeben, výměnou podlah a pořízením nového inventáře. Škola zůstala nadále trojtřídní. Padesátá léta byla ve znamení velké angažovanosti školy ve společenském životě obce.²⁶¹

V šedesátých letech škola již jen dvojtřídní a počet žáků se pohyboval těsně nad padesáti. Během šedesátých až osmdesátých let probíhalo několik rekonstrukcí na školní budově v podobě výměny oken, krovů, střešní krytiny, sociálního zázemí, nové fasády, ústředního topení atd. V devadesátých letech bylo k vytápění budovy nainstalováno tepelné čerpadlo.²⁶²

V obci Charváty proběhlo několik pokusů o zřízení dalšího vzdělávání. Na podzim 1920 se jednalo o zřízení lidové hospodářské školy pro zdejší školní obvod. Čertoryjské obecní zastupitelstvo návrh podpořilo všemi hlasy, ale obecní zastupitelstvo v Drahlově návrh zamítlo. Ke zřízení školy tak nedošlo.²⁶³

V červnu 1945 se Národní výbor v Charváttech usnesl zřídit v Charváttech obvod měšťanské školy pro obce Charváty, Drahlov, Čertoryje, Blatec, Tážaly a Kožušany s tím, že každá z obcí by nesla část nákladů. V Charváttech byla pro tyto účely i připravena místnost. Zástupci Národního výboru jednali se školním inspektorem a s ředitelem školy v Dubu nad Moravou, ale i přes jejich několikaletou snahu okresní školní výbor tento projekt neschválil.²⁶⁴

Základní školu v Charváttech v současnosti navštěvují žáci 1. stupně z Charvát, Drahlova a Čertoryj. Dále obvykle pokračují ve školní docházce na ZŠ Dub nad Moravou. Po dlouhá léta byla škola v Charváttech pouze dvojtřídní, počtu dětí se však ve školním roce 1995/1996 přizpůsobila na školu trojtřídní, nadále s výukou pro čtyři ročníky, s kapacitou asi 45 žáků. Od školního roku 1994/1995 při škole zřízena pobočka Základní umělecké školy

²⁶¹ KROPÁČOVÁ, Jitka. *Dějiny obce Charváty*. Olomouc, 2002. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, Katedra historie. Vedoucí práce Mgr. David Papajík, Ph.D., s. 60-69.

²⁶² Tamtéž.

²⁶³ ZEMSKÝ ARCHIV V OPAVĚ - Státní okresní archiv Olomouc, fond 05-35 Obecná škola Charváty, roč. 1807-1948, č. listu NAD 871, č. pomůcky 382.

²⁶⁴ KROPÁČOVÁ, Jitka. *Dějiny obce Charváty*. Olomouc, 2002. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, Katedra historie. Vedoucí práce Mgr. David Papajík, Ph.D., s. 60-69.

Olomouc – Žerotín. Ve školním roce 1996/1997 byl k prvnímu stupni ZŠ přiřazen i pátý ročník.²⁶⁵

Pokles žáků v následujících letech vedl opět k zavedení dvojtřídky pro výuku 1. až 4. ročníku základní školy.²⁶⁶

6.9.2 Mateřská škola v Charváttech

V roce 1966 začalo JZD projednávat stavbu MŠ. Původním záměrem bylo zakoupit chatu a následně ji zrekonstruovat. Občané měli při této akci JZD pomoci jak finančně, tak i občanskou svépomocí. Tento záměr byl ovšem zamítnut. Dalším návrhem byla přestavba stodoly nebo poradny pro matku a dítě, která byla uzavřena. Nakonec se v roce 1968 začala stavět MŠ na pozemku pro tyto účely odňatém zemědělské výrobě. Podle projektu Ing. Vítězslavského, který měl i dozor nad stavbou. V následujících letech proběhla stavba MŠ prováděna většinou brigádnicky, s plánovaným dokončením v letech 1971–1975.²⁶⁷

Mateřská škola se tak do dnešního dne nachází v dolní části obce v Drahlově v pěkném přírodním prostředí s kapacitou asi 25 dětí. Součástí budovy je školní jídelna s vyvažnou i pro žáky základní školy v Charváttech. Zřizovatelem je obec Charváty a dochází do ní děti z Charvát, Drahlova a Čertoryjí.²⁶⁸ V roce 2014 je plánováno zprovoznění přístavby mateřské školy z důvodu navýšení kapacity.²⁶⁹

Shrnutí

Počátky vzniku školy v Charváttech nejsou zcela zřejmé, některé nepodložené zprávy uvádějí již rok 1365. Teprve až v roce 1788 je doloženo ustanovení prvního učitele v jednotřídní škole. Celé 19. a 20. století osciluje škola jako dvojtřídní a trojtřídní, dle

²⁶⁵ KROPÁČOVÁ, Jitka. *Dějiny obce Charváty*. Olomouc, 2002. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, Katedra historie. Vedoucí práce Mgr. David Papajík, Ph.D., s. 60-69.

²⁶⁶ Školy: Základní škola. *Obec Charváty* [online]. Charváty, © 2008 [cit. 2014-03-25]. Dostupné z: <http://www.charvaty.cz/index.php?id=14>

²⁶⁷ KROPÁČOVÁ, Jitka. *Dějiny obce Charváty*. Olomouc, 2002. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, Katedra historie. Vedoucí práce Mgr. David Papajík, Ph.D., s. 60-69.

²⁶⁸ Školy: Mateřská škola. *Obec Charváty* [online]. Charváty, © 2008 [cit. 2014-03-25]. Dostupné z: <http://www.charvaty.cz/index.php?id=14>

²⁶⁹ Dokumenty: Usnesení ZO č. 35/2014. *Obec Charváty* [online]. Charváty, © 2008, 22.02.2014 [cit. 2014-03-25]. Dostupné z: <http://www.charvaty.cz/index.php?id=4>

aktuálního demografického vývoje. Přičemž ve školním roce 1893/1894 je pozorováno 206 zapsaných žáků oproti současným 45 žákům.

Obec měla několikrát snahu o zřízení vyššího vzdělávání než jen prvního stupně základní školy. Ve dvacátých letech 19. století proběhlo neúspěšné jednání o zřízení lidové hospodářské školy a po roce 1945 několikaleté vyjednávání o zřízení měšťanské obvodové školy, rovněž neúspěšně. Tak se tradice charvátské školy ustálila až do současnosti jako škola malotřídní s prvním stupněm základní školy.

6.10 Kožušany-Tážaly

Jak již napovídá název, Kožušany-Tážaly byly dvě samostatné obce, a to až do roku 1960. Obec se nachází v nejjižnější části olomouckého okresu při silnici do Tovačova, přibližně 7 km od Olomouce. Kožušany se rozkládají asi 1 km od pravého břehu Moravy. Obec je položena na mírném svahu. Nadmořská výška Kožušan-Tážal se pohybuje v rozmezí od 206 do 224 m.²⁷⁰ Na území o katastrální výměře 650 hektarů žije v současnosti 838 obyvatel.²⁷¹

První písemná zmínka obce Tážaly pochází z roku 1078, kdy moravský kníže Ota Olomoucký daroval tuto obec benediktinskému klášteru na Klášterním Hradisku. V roce 1568 se ves dostala směnou do vlastnictví olomouckých dominikánek, jimž náležela až do zrušení kláštera v roce 1782. Poté byly ve správě náboženského fondu, v roce 1826 ji koupil hrabě Saint Genois, který držel vesnici až do zrušení poddanství v roce 1848. Od roku 1850 byly Tážaly samostatnou obcí olomouckého okresu, v současnosti tvoří spolu s Kožušany jednu obec.²⁷²

První písemná zpráva o vsi Kožušanech je obsažena v latinské listině z roku 1297, kterou král Václav II. daroval vesnici olomouckému klášteru dominikánek při kostele sv. Kateřiny. Tomuto klášteru patřily Kožušany až do jeho zrušení v roce 1782, kdy přešly do

²⁷⁰ BUCHTOVÁ, Ivana. *Paměti obce Kožušany-Tážaly*. Olomouc: Danal, 2000, s. 7.

²⁷¹ Základní informace: Statistické údaje. *Kožušany-Tážaly: Obecní úřad* [online]. 2014 [cit. 2014-03-21]. Dostupné z: <http://www.kozusanytazaly.cz/index.php?nid=1244&lid=cs&oid=118253>

²⁷² ZEMSKÝ ARCHIV V OPAVĚ - Státní okresní archiv Olomouc, fond 01-64 Archiv obce Tážal , č. listu NAD 592, č. pomůcky 1351, roč. 1820-1945, s. 1022.

správy náboženského fondu. Od něj byla vesnice odkoupena v roce 1825 hrabětem Filipem Ludvíkem Saint Genois. V roce 1850 se Kožušany staly samostatnou obcí okresu Olomouc.²⁷³

Mezi historické pamětihodnosti lze v obci zařadit osmibokou kapli sv. Anny z roku 1750, stojící na návsi Kožušan. Západním směrem od obce se nachází socha sv. Norberta z roku 1708, která sem byla převezena v roce 1797 z Klášterního Hradiska.²⁷⁴

6.10.1 Vývoj školství v Kožušanech-Tážalech

Obec Kožušany neměla až do konce 18. století vlastní školu a děti musely docházet do nedalekého Slavonína, k němuž byla ves přiškolená. V roce 1799 vznikla první kožušanská škola, prozatím umístěna v privátním domě, který má dnes číslo 77.²⁷⁵ Učitelem byl místní občan Jakub Záhalenský, pro kterého ještě platil tzv. učitelský celibát – nesměl se oženit. Roční plat učitele byl 20 zlatých stříbra a kromě toho denně chodil na stravu k rodičům jednoho z žáků. Mezi povinnosti rodičů školních dětí bylo přinést učiteli na Vánoce koledu v podobě bábovky a na hody po jednom koláči.²⁷⁶

Od roku 1807 našla škola přístřeší v obecní pastoušce čp. 25 s jedinou místností, která brzy nepostačovala, navíc v ní bydlel i samotný učitel. Kolem roku 1850 se škola nacházela v jiném soukromém objektu (čp. 69), jenž byl v roce 1881 znovu prodán.

Z důvodu stále většího počtu dětí školou povinných se obec rozhodla postavit v roce 1880 novou školní budovu na pozemcích u okresní silnice. Stavba byla dokončena 8. listopadu 1880. Výuka probíhala podle osnov pro jednotřídky ve které tehdy bylo kolem 80. žáků. Počátkem 90. let 19. století se stala kožušanská škola dvojtřídní obecnou školou smíšenou.²⁷⁷

Na sklonku 60. let 19. století byly vydány nové školní osnovy, které zaváděly povinnou školní docházku do 14 let. I přes zrušení dozoru církve nad školami probíhala

²⁷³ ZEMSKÝ ARCHIV V OPAVĚ - Státní okresní archiv Olomouc, fond 01-30 Archiv obce Kožušan , č. listu NAD 558, č. pomůcky 1309, roč. 1704-1944, s. 462.

²⁷⁴ *Olomoucký kraj: města a obce Olomouckého kraje : tradice, historie, památky, turistika, současnost.* Rožnov pod Radhoštěm: Proxima Bohemia, [2009], s. 32.

²⁷⁵ ZEMSKÝ ARCHIV V OPAVĚ - Státní okresní archiv Olomouc, fond 05-127 ZDŠ, 1-5 ročník, Kožušany, č. listu NAD 973, č. pomůcky 405, roč. 1807-1963.

²⁷⁶ BUCHTOVÁ, Ivana. *Paměti obce Kožušany-Tážaly.* Olomouc: Danal, 2000, s. 78.

²⁷⁷ ZEMSKÝ ARCHIV V OPAVĚ - Státní okresní archiv Olomouc, fond 05-127 ZDŠ, 1-5 ročník, Kožušany, č. listu NAD 973, č. pomůcky 405, roč. 1807-1963.

výuka náboženství stále jako povinného předmětu a církevní život byl se školním stále těsně spjatý. Každoročně žáci s učitelem chodili na procesí k soše sv. Jana Nepomuckého a cestou zpívaly náboženské písně. Velmi často a okázale se slavily narozeniny a jmeniny císařské rodiny. Školní rok býval zakončen veřejnou zkouškou z náboženství až v polovině července a prázdniny končily, jak jsme dnes zvyklí, k 1. září. Mezi tradiční zvyky se zařadila slavnost vánočního stromku, ten se poprvé objevil v obci 28. 12. 1890 právě ve škole. Tradice se šířila z Německa nejprve ve městech, postupně se začaly vánoční stromky zdobit i v rodinách kožušanských a tážalských obyvatel. Školní výlety se konaly pravidelně od roku 1893, jednalo se o významnou událost nejen školy, ale celé vesnice. Šlo vlastně o slavnosti pod širým nebem, s programem připraveným žáky a učiteli.²⁷⁸

Od roku 1902 přibýlo v kožušanské škole dalších 51 dětí z Tážal, které sem byly přiškoleny.²⁷⁹ Tážalské děti do té doby docházely do školy v Charvátěch, na jejíž výstavbu v roce 1888 Tážaly přispěly částkou 1600 zlatých. Škola v Kožušanech byla dosažitelnější a také skutečnost, že se obě vesnice stále více sblížovaly, motivovala obyvatele Tážal ke snaze o vyškolení z Charvát a přiškolení do Kožušan. V té době rozhodla obecní rada o zrušení školního platu, aby nebyly chudé rodiny s dětmi zatěžovány poplatky za školní vzdělání.

S rozšiřováním obou obcí stále stoupal i počet žáků, v roce 1904 bylo ve škole již 124 žáků ve dvou třídách a v roce 1911 dokonce 162 žáků.²⁸⁰ Proto byl objekt kožušanské malotřídky zásadně rozšířen a od školního roku 1912/1913 se tak ve škole nacházely již tři učebny.²⁸¹

Od roku 1910 školu řídil Antonín Kohn, učitel s velkou autoritou, kterého uctivě zdravily nejen děti, ale i dospělí. Ohromné množství žáků ve třídách v té době často nutilo učitele sáhnout i k přísnějším opatřením na udržení kázně, tehdy běžné praktiky nad kterými se rodiče nepozastavovali. Oblíbený trest pana nadučitele bylo postavení viníka s rukama předpaženými, na nichž musel pod hrozbou šlehnutí ukazovátkem držet těžké dřevěné sloupky od školního počítadla. Za hrubší porušení kázně musel navíc potrestaný žák stát na jedné noze.

²⁷⁸ BUCHTOVÁ, Ivana. *Paměti obce Kožušany-Tážaly*. Olomouc: Danal, 2000, s. 79-80.

²⁷⁹ ZEMSKÝ ARCHIV V OPAVĚ - Státní okresní archiv Olomouc, fond 05-127 ZDŠ, 1-5 ročník, Kožušany, č. listu NAD 973, č. pomůcky 405, roč. 1807-1963.

²⁸⁰ BUCHTOVÁ, Ivana. *Paměti obce Kožušany-Tážaly*. Olomouc: Danal, 2000, s. 81.

²⁸¹ ZEMSKÝ ARCHIV V OPAVĚ - Státní okresní archiv Olomouc, fond 05-127 ZDŠ, 1-5 ročník, Kožušany, č. listu NAD 973, č. pomůcky 405, roč. 1807-1963.

Nadučitel Kohn provedl školu i nelehkým obdobím první světové války, kdy bylo ve škole ubytováno vojsko a děti se často musely věnovat činností pro zajištění potřeb vojska.

Po školním roce 1917/1918, kdy se učilo všech 156 žáků v jedné třídě, přišlo vyhlášení samostatného Československého státu.

V období druhé světové války vedl školu Jan Zdražil a od roku 1942 Josef Ženčák. V té době byly škola dvojtřídní a v porovnání s počátkem století výrazně klesl počet žáků, v roce 1942 docházelo do školy jen 104 dětí.²⁸² I přes to, že do kožušanské školy v průběhu válečných let docházely i děti ze zrušené školy v Nemilanech. V důsledku tohoto opatření museli žáci sedmé a osmé třídy z místní školy dojíždět do školy ve Vrbátkách.²⁸³

Po druhé světové válce byla škola nadále dvojtřídní s osmi postupnými ročníky. V souvislosti s uzákoněním tzv. jednotné školy v roce 1948 byla obecná škola v Kožušanech rovněž transformována na národní školu s výukou pěti postupných ročníků.

Po rekonstrukci školy v roce 1950 se v jednopodlažním objektu nacházely dvě učebny, dvě malé bytové jednotky a vlastní vodovod, šatna byla společná, toalety tzv. suché, topilo se dály kamny. Scházela tělocvična, jídelna, družina i umývárny. Ke škole patřil relativně velký pokusný pozemek. Veřejný vodovod byl zaveden v roce 1954 a generální rekonstrukce elektrického vedení v roce 1961.

Ve školním roce 1960/1961 bylo v Kožušanech zahájeno vyučování podle osnov uzákoněné devítileté povinné školní docházky a škola přejmenována na ZDŠ 1.– 5. ročník.²⁸⁴ Vlastí tělocvičny se žáci školy v Kožušanech-Tážalech dočkaly v roce 1976, kdy byla stavba dokončena za zadním traktem základní školy. Náklady na stavbu činily 2, 5 mil. Kčs.²⁸⁵

Po II. světové válce nedocházelo k častějšímu střídání ředitelů. Od roku 1946 do roku 1960 zde působil jako ředitel Bohumil Konečný a po něm vedl školu v letech 1960 až 1991 Václav Schindler.²⁸⁶ Po té zde působila Dagmar Kovářová, Jiřina Nakládalová a v současnosti Zdeňka Vašíčková.

²⁸² BUCHTOVÁ, Ivana. *Paměti obce Kožušany-Tážaly*. Olomouc: Danal, 2000, s. 82.

²⁸³ ZEMSKÝ ARCHIV V OPAVĚ - Státní okresní archiv Olomouc, fond 05-127 ZDŠ, 1-5 ročník, Kožušany, č. listu NAD 973, č. pomůcky 405, roč. 1807-1963.

²⁸⁴ ZEMSKÝ ARCHIV V OPAVĚ - Státní okresní archiv Olomouc, fond 05-127 ZDŠ, 1-5 ročník, Kožušany, č. listu NAD 973, č. pomůcky 405, roč. 1807-1963.

²⁸⁵ BUCHTOVÁ, Ivana. *Paměti obce Kožušany-Tážaly*. Olomouc: Danal, 2000, s. 73.

²⁸⁶ Tamtéž, s. 82.

Ve školním roce 2012/2013 pracovala škola jako malotřídní pro 1. až 4. ročník ZŠ ve dvou třídách s celkovým počtem 24 žáků, přičemž kapacita školy je 40 žáků. Na vyšší ročníky žáci docházejí většinou na základní školy v Olomouci.²⁸⁷

6.10.2 Mateřská škola v Kozušanech-Tážalech

V poválečném období byly v Kozušanech a Tážalech zřizovány jen tzv. zemědělské útulky pro děti pracujících rodičů. Až teprve v roce 1962 nahradila zemědělské útulky mateřská škola, umístěna v přízemí objektu Místního národního výboru (dále jen MNV) v Tážalech.

V sedmdesátých letech se uvažovalo o stavbě nové MŠ. V roce 1979 stát vykoupil kozušanský „zámek“, který vlastnila v té době Marie Dostálová, ale pro špatný stav byl zbourán a na jeho místě, místo mateřské školy, postaveny dva rodinné domy.

Nevyhovující hygienické podmínky ve stávající MŠ vedly po roce 1993 k uskutečnění rekonstrukce v té době již nevyužívaného Domu služeb na prostory nové mateřské školy.²⁸⁸

Další rekonstrukce proběhla v roce 2013 a MŠ má v současnosti dvě oddělení s kapacitou 45 dětí a je zřízena jako odloučené pracoviště ZŠ Kozušany-Tážaly v části obce Tážaly.²⁸⁹ Ve školním roce 2011/2012 docházelo do mateřské školy 28 dětí.²⁹⁰

Shrnutí

Elementární vzdělávání dětí z Kozušan bylo v počátcích uskutečňováno až ve Slavoníně. Teprve v roce 1799 vznikla první kozušanská škola. Děti z Tážal chodily až do roku 1902 do sousedních Charvát. Od tohoto roku byly již přiškoleny do Kozušan. V celém sledovaném období je škola v Kozušanech-Tážalech vedena jako malotřídní, podle demografického vývoje a zákonných opatření byl navyšován či snižován počet tříd. Současný

²⁸⁷ Základní škola a Mateřské škola Kozušany-Tážaly: Výroční zpráva o činnosti školy 2012/2013. *Kozušany-Tážaly* [online]. Kozušany-Tážaly, 2013 [cit. 2014-03-22]. Dostupné z: <http://www.skolakozusany.cz/>

²⁸⁸ BUCHTOVÁ, Ivana. *Paměti obce Kozušany-Tážaly*. Olomouc: Danal, 2000, s. 71-73.

²⁸⁹ Základní škola a Mateřské škola Kozušany-Tážaly: Dokumenty: Informační leták MŠ. *Kozušany-Tážaly* [online]. Kozušany-Tážaly, 2013 [cit. 2014-03-22]. Dostupné z: <http://www.skolakozusany.cz/>

²⁹⁰ Základní škola a Mateřské škola Kozušany-Tážaly: Výroční zpráva o činnosti školy 2011/2012. *Kozušany-Tážaly* [online]. Kozušany-Tážaly, 2013 [cit. 2014-03-22]. Dostupné z: <http://www.skolakozusany.cz/>

počet 24 zapsaných dětí je kritický pro zachování školy. Oproti roku 1911 kdy bylo ve škole 162 žáků.

6.11 Krčmaň

Obec Krčmaň se rozkládá v jihovýchodní části okresu Olomouc v mírně zvlněném terénu při hlavní silnici z Olomouce do Přerova. Přes obec protéká říčka Loučka. Katastrální území o celkové rozloze 498 hektarů zahrnuje i tři chráněná území, přírodní rezervaci U Strejčkova lomu, U bílých hlín a Cigánské zmoly. Na vápencových skalách se vyskytuje vzácný velkokvětý koniklec, který má také obec ve svém znaku a praporu, přiděleném v roce 1999.²⁹¹ V současnosti v obci žije 467 obyvatel.²⁹²

První písemná zmínka pochází z roku 1259, kdy vesnici daroval vladyka Beneda z Dubicka olomoucké kapitule, v jejímž držení byla jako privátní statek až do roku 1848. Od roku 1850 byla ves samostatnou obcí olomouckého okresu.²⁹³ V roce 1976 byla Krčmaň administrativně připojena do Velkého Týnce a stala se tak jeho místní částí. Po roce 1989 se opět osamostatnila.²⁹⁴

6.11.1 Vývoj školství v Krčmami

První zmínky o institucionálním vzdělávání dětí z Krčmaně se datují ke konci 18. století. V roce 1789 vydal krajský hejtman nařízení, podle něhož měli krčmanští školáci chodit do školy v Majetíně, nikoliv jako dosud do Velkého Týnce. Majetínský učitel měl také dostávat z Krčmaně všechny poplatky, které do té doby pobíral učitel ve Velkém Týnci.²⁹⁵

²⁹¹ *Olomoucký kraj: města a obce Olomouckého kraje : tradice, historie, památky, turistika, současnost*. Rožnov pod Radhoštěm: Proxima Bohemia, [2009], s. 33.

²⁹² Obecní úřad: Základní informace. *Obec Krčmaň* [online]. Obec Krčmaň, © 2014 [cit. 2014-03-22]. Dostupné z: <http://www.krcman.cz/index.php?nid=5402&lid=cs&oid=744392>

²⁹³ ZEMSKÝ ARCHIV V OPAVĚ - Státní okresní archiv Olomouc, fond 01-31 Archiv obce Krčmaně, č. listu NAD 559, č. pomůcky 1310, roč. 1625-1945, s. 477.

²⁹⁴ BARTOŠ, Josef a KOVÁŘOVÁ, Stanislava. *Paměti obce Krčmaň: [1252-2002]*. Krčmaň: Obecní úřad, 2002, s. 54-56.

²⁹⁵ Tamtéž.

V roce 1790 uvažovala Krčmaň o stavbě vlastní školy s učitelem. K realizaci nedošlo, ale vyučovat se začalo v Krčmami „dům od domu“ a výuku obstarával opět velkotýnecký učitel. Za vyučování dostával snídani, oběd, večeři i nocleh.

Od roku 1843 měly děti z Krčmaně docházet do školy ve Velkém Týnci, na niž přispěla stavebním materiálem i finanční částkou také Krčmaň. Do nové školy ve Velkém Týnci docházelo v roce 1843 celkem 314 dětí. Z Velkého Týnce a pěti dalších přiškolených obcí, z Čechovic, Hostkovic, Grygova, Vsiska a Krčmaně. Škola byla dvojtřídní a řídícím učitelem byl tehdy Ignác Havelka, kterému pomáhali dva pomocní učitelé.²⁹⁶

V roce 1871 si krčmaňští postavili vlastní školní budovu, zprovozněnou o rok později. O stavbu se zasloužilo k tomu účelu založené sdružení místních občanů, které koupilo polovinu jednoho statku (čp. 41) a z odprodeje pozemků získalo prostředky pro přestavbu objektu na školní budovu. Na jednotřídní škole působil František Malachta a po krátkém mezidobí od roku 1874 zejména František Navrátil, který odešel do důchodu až v roce 1903.

V roce 1888 byla stará jednotřídní školní budova zbořena a dva roky se vyučovalo v kapli, nadučitel bydlel v čp. 35. Ke stavbě nové školní budovy došlo v roce 1890 se zásadním rozšířením před I. světovou válkou o druhé podlaží. V roce 1913 tak měla škola již čtyři učebny, naturální byt řídícího, vlastní studnu, ale tzv. suché toalety, scházela rovněž tělocvična, šatny a umývárny.²⁹⁷

V krčmaňské škole probíhala až do roku 1889 výuka podle osnov pro jednotřídky, pak měla statut dvojtřídní obecné školy a od roku 1931 trojtřídní.²⁹⁸

Stále více dětí odcházelo po páté třídě do občanských škol, zejména do měšťanské školy v Brodku u Přerova a nově v letech 1922/1923 zřízených měšťanských škol ve Velkém Týnci a Kokorách. V roce 1921 bylo v obecné škole ve třech třídách 143 žáků, ve školním roce 1936/1937 již jenom 108 žáků. Po roce 1931 vedl školu jmenovaný Josef Chudoba.²⁹⁹

V souladu se zákonem o jednotné škole byla v roce 1948 krčmaňská obecná škola změněna na národní a vyučovalo se zde jen prvních pět postupných ročníků zpravidla ve dvou

²⁹⁶ BARTOŠ, Josef a KOVÁŘOVÁ, Stanislava. *Paměti obce Krčmaň: [1252-2002]*. Krčmaň: Obecní úřad, 2002, s. 20-21.

²⁹⁷ ZEMSKÝ ARCHIV V OPAVĚ - Státní okresní archiv Olomouc, fond 05-171 Archiv ZDŠ, 1.-5. ročník Krčmaň, č. listu NAD 1017, č. pomůcky 1534, roč. 1870-1963.

²⁹⁸ Tamtéž.

²⁹⁹ BARTOŠ, Josef a KOVÁŘOVÁ, Stanislava. *Paměti obce Krčmaň: [1252-2002]*. Krčmaň: Obecní úřad, 2002, s. 43.

třídách.³⁰⁰ Ředitelé a učitelé na krčmaňské škole se po květnu 1945 začali poměrně často střídat a většina z nich na školu již jenom dojížděla. Počet žáků se neustále snižoval, například ve školním roce 1946/1947 jenom na 65 dětí.³⁰¹

Od roku 1950 začali žáci z Krčmaně od 6. třídy dojíždět do nově postavené školy ve Velkém Týnci. Počet žáků se v těchto letech pohyboval mezi padesáti a pětadesáti, ale měl sestupnou tendenci. Při škole působilo Sdružení rodičů a přátel školy a rovněž byla zřízena organizace jisker a pionýrů. Škola měla také hlavní podíl při pořádání různých společenských i nově zaváděných akcí a oslav (květnové, později také únorové a říjnové, mezinárodní dny žen a dny dětí, divadelní představení, besídky, výstavky atd.)³⁰²

Při třetí poválečné reformě školského systému byla i Národní škola v Krčmami v roce 1961 zařazena do soustavy ZDŠ s prvním až pátým ročníkem.

Od padesátých let 20. století, v souvislosti se stěhováním rodin do měst a pohraničí, postupně ubývalo i dětí v krčmaňské škole.³⁰³

V budově školy se tak uvolnily dvě učebny, které od roku 1969 sloužily nově zřízené mateřské škole. Nadále se topilo v kamnech, školní družina ani kuchyně nebyly zřízeny a výuka tělesné výchovy se uskutečňovala v pronajatém sále.³⁰⁴

Po listopadu 1989 se Krčmaň odloučila od Velkého Týnce. Ve stejném roce bylo v obci 498 obyvatel a počet dětí docházejících do školy dramaticky klesal. ZŠ v Krčmami má od roku 1997 jednu třídu pro žáky 1. až 3. ročníku. Vzhledem k malému počtu dětí musí ZŠ každý rok žádat o povolení výjimky. V budově se nachází nadále i mateřská škola, jejíž vedení bylo od roku 1996 spojeno s ředitelstvím ZŠ pod vedením Hany Komárkové.

V roce 2001 proběhla rozsáhlá rekonstrukce budovy základní a mateřské školy.³⁰⁵

Ve školním roce 2013/2014 byla škola otevřena jako jednotřídní pro 1. až 3. ročník, celkem s deseti žáky. V mateřské škole bylo zapsáno 16 dětí. V současnosti je ředitelkou a učitelkou ZŠ a MŠ Krčmaň Anna Tesaříková.

³⁰⁰ ZEMSKÝ ARCHIV V OPAVĚ - Státní okresní archiv Olomouc, fond 05-171 Archiv ZDŠ, 1.-5. ročník Krčmaň, č. listu NAD 1017, č. pomůcky 1534, roč. 1870-1963.

³⁰¹ BARTOŠ, Josef a KOVÁŘOVÁ, Stanislava. *Paměti obce Krčmaň: [1252-2002]*. Krčmaň: Obecní úřad, 2002, s. 50.

³⁰² Tamtéž, s. 53.

³⁰³ ZEMSKÝ ARCHIV V OPAVĚ - Státní okresní archiv Olomouc, fond 05-171 Archiv ZDŠ, 1.-5. ročník Krčmaň, č. listu NAD 1017, č. pomůcky 1534, roč. 1870-1963.

³⁰⁴ Tamtéž.

³⁰⁵ BARTOŠ, Josef a KOVÁŘOVÁ, Stanislava. *Paměti obce Krčmaň: [1252-2002]*. Krčmaň: Obecní úřad, 2002, s. 56-57.

Shrnutí

Počátky institucionálního vzdělávání dětí v Krčmami se datují ke konci 18. století. Za výukou děti docházely do sousedního Majetína a později do Velkého Týnce. Teprve až v roce 1871 získala Krčmaň vlastní školu, která byla později zbourána. V roce 1890 postavena nová a v roce 1913 zásadně rozšířena do současné podoby.

Počet žáků v krčmaňské škole ovlivňoval nejvíce demografický a hospodářský vývoj v meziválečném období, ale také zřízení měšťanských škol v okolních obcích. Po válce pak především odchod velkého počtu rodin do pohraničí a větších měst.

143 zapsaných žáků v roce 1921 a pouze 10 zapsaných žáků ke školní docházce v roce 2013 je alarmující. Více než stopadesátiletá tradice krčmaňské malotřídky je tak velmi ohrožena.

6.12 Majetín

Obec Majetín leží v nejnižnější části okresu Olomouc na okraji úrodné Hané nedaleko od podhůří Nížkého Jeseníku a Oderských vrchů v blízkosti říčky Olešnice v nadmořské výšce 206 m.³⁰⁶ Na jejím katastrálním území o výměře 948 hektarů žilo k 1. lednu 2013 celkem 1183 obyvatel.³⁰⁷

Mezi historické pamětihodnosti a zajímavosti patří farní kostel zasvěcený sv. Cyrilu a Metoději z roku 1863 a poutní kaplička v lesíku Olší, pod kterou vyvěrá pramen kvalitní vody údajně s léčivými účinky.³⁰⁸

První písemná zmínka o Majetíně je z roku 1277. Majetín drželi příslušníci drobné moravské šlechty, kteří sídlili na tvrzi, známé od poloviny 14. století. V roce 1522 koupil vesnici Jan z Pernštejna a připojil ji ke svému tovačovskému panství, jehož součástí zůstala do roku 1848. Od roku 1850 byl Majetín samostatnou obcí olomouckého okresu.³⁰⁹

³⁰⁶ *Olomoucký kraj: města a obce Olomouckého kraje : tradice, historie, památky, turistika, současnost*. Rožnov pod Radhoštěm: Proxima Bohemia, [2009], s. 37.

³⁰⁷ Obecní úřad: Základní informace. *Obec Majetín* [online]. Majetín, © 2014 [cit. 2014-03-23]. Dostupné z: <http://www.majetin.cz/index.php?nid=1193&lid=cs&oid=112357>

³⁰⁸ MACHOVSKÝ, Jan. *Průvodce regionem*. Mikroregion Království: Mikroregion Království, 2006, s. 7.

³⁰⁹ ZEMSKÝ ARCHIV V OPAVĚ - Státní okresní archiv Olomouc, fond 01-40 Archiv obce Majetína , č. listu NAD 568, č. pomůcky 1318, roč. 1663-1945, s. 597.

6.12.1 Vývoj školství v Majetíně

Do roku 1788 chodily děti z Majetína do školy v Kokorách, kam byl Majetín přiřazen. Teprve zakládacím protokolem ze dne 28. února 1788 byla první škola v Majetíně zřízena na návsi v domě čp. 78. Prvním známým učitelem byl Valentin Hradil.³¹⁰ Další zmínka o existenci školy pochází z přehledu venkovských škol tovačovského panství z roku 1815.³¹¹

Dalším doloženým učitelem byl Jakub Slaměník, pocházející z vedlejšího Grygova. Učil zde plných čtyřicet let a to od roku 1825 až 1865.³¹² Původní školní budova pro velký počet žáků nedostačovala, proto byla v roce 1842 postavena na severním konci obce škola nová, která měla tehdy asi 100 žáků.³¹³ Škola měla dvě třídy, byt pro správce, hospodářské zázemí a malou zahradou.³¹⁴

Roční příjmy učitele a spolusprávce školy v roce 1847 zahrnovaly školní plat, kdy za dítě z 1. třídy náleželo 1, 5 krejcarů a z 2. třídy 2 krejcarů týdně. Chudé děti byly od placení školného osvobozené. Ročně tak učitel získal asi 65 zlatých. Druhou částí platu byl příspěvek z normálního školního fondu, který činil 70 zlatých a 40 krejcarů ročně. Dále učitel dostával od rodičů chléb, od obce a tovačovského panství topivo.³¹⁵

Postupem času dětí ve škole stále přibývalo a kapacita školy již nedostačovala. V sedmdesátých letech 19. století se počet žáků ve škole pohyboval kolem 140. V roce 1876, po návštěvě školy, přikázal okresní hejtmán obci zajistit vhodnější prostory pro výuku. Obec chtěla zřídit nové prostory v bývalé obecní sýpce za nynějším kostelem. Havarijní stav a její oprava by si ale vyžádala velké finanční náklady, tak po souhlasu okresní školní rady bylo rozhodnuto postavit školní budovu novou. Podmínkou bylo zřízení dvojtřídní školy a že její obsazení nadučitelem a podučitelem bude řešeno až po dokončení stavby. Zastupitelstvo obce rozhodlo bývalou sýpku rozebrat a materiál z ní použít na stavbu nové školní budovy. V září 1879 se začalo stavět na místě vedle stávající školy, kde je dosud. Slavnostní svěcení se

³¹⁰ BAŽURA, Miloslav. Historie školství v Majetíně. In: *Hanácký kalendář 2011*. Olomouc: Společnost přátel vesnice a malého města, 2010, s. 62-65.

³¹¹ ZEMSKÝ ARCHIV V OPAVĚ - Státní okresní archiv Olomouc, fond 05-38 Archiv ZDŠ, 1.-5. ročník Majetín, č. listu NAD 874, č. pomůcky 1508, roč. 1815-1963.

³¹² BAŽURA, Miloslav. Historie školství v Majetíně. In: *Hanácký kalendář 2011*. Olomouc: Společnost přátel vesnice a malého města, 2010, s. 62-65.

³¹³ ČECHÁK, Pavel, Jiřina DAŇKOVÁ, Mojmir DOČKAL, aj. *Majetín v proměnách času*. Obec Majetín: Majetín, 2012, s. 18.

³¹⁴ BAŽURA, Miloslav. Historie školství v Majetíně. In: *Hanácký kalendář 2011*. Olomouc: Společnost přátel vesnice a malého města, 2010, s. 62-65.

³¹⁵ Tamtéž.

konalo 12. září 1880 a krátce na to byl jmenován nadučitelem a správcem školy František Minář. Na stavbu obec žádala půjčku 6000 zlatých u Zemského výboru v Brně, ten ale žádost zamítl a pouze doporučil půjčku u občanské záložny se zastavením obecního majetku. Nová škola byla dvojtřídní a vyučovalo se v českém jazyce. Ve škole byla zřízena i učitelská a žákovská knihovna, ke škole náležela i zahrada. Ve škole bylo zapsáno 195 žáků, z toho 3 německy mluvící. Úlevy byly povoleny 39 žákům.³¹⁶

V roce 1879 byla škola rozšířena o další dvě učebny a v roce 1891 nástavbou o jedno podlaží. Majetínská škola měla status trojtřídky od roku 1892, čtyřtřídní obecnou školou smíšenou se stala v roce 1906.³¹⁷

Krátce před první světovou válkou v roce 1910 byl zvolen nadučitelem a správcem Josef Pelíšek. V tu dobu navštěvovalo majetínskou školu 264 žáků. Žákům v 1. třídě sloužila ke psaní břídlíková tabulka, na kterou se psalo kamínkem. Teprve v dalším roce se psalo tužkou a až v dalších ročnících inkoustem.

Prohřešky byly trestány rákoskou, taháním za vlasy a uši nebo stáním na stupínku s předpaženými rukama, na kterou dostal provinilec knihu a musel tak stát třeba i čtvrt hodiny.³¹⁸

Po první světové válce proběhlo na škole několik dílčích oprav, ale pro stále nevyhovující stav byla nakonec v roce 1927 zcela zbourána a vystavěna nová.

Ještě v roce 1936 navštěvovalo zdejší školu 198 žáků a mezi nimi byli i žáci 6. – 8. ročníku, kteří měli chodit do měšťanské školy v Brodku. Protože ale rodiče museli ročně platit za každé dítě 300 Kč, tak raději ponechávali děti v Majetíně. Teprve v polovině téhož roku bylo nadřízenými orgány rozhodnuto, že brodecká měšťanská škola se stává újezdní a Majetín byl spolu s dalšími obcemi do ní začleněn.³¹⁹

³¹⁶ BAĎURA, Miloslav. Historie školství v Majetíně. In: *Hanácký kalendář 2011*. Olomouc: Společnost přátel vesnice a malého města, 2010, s. 62-65.

³¹⁷ ZEMSKÝ ARCHIV V OPAVĚ - Státní okresní archiv Olomouc, fond 05-38 Archiv ZDŠ, 1.-5. ročník Majetín, č. listu NAD 874, č. pomůcky 1508, roč. 1815-1963.

³¹⁸ BAĎURA, Miloslav. Historie školství v Majetíně. In: *Hanácký kalendář 2011*. Olomouc: Společnost přátel vesnice a malého města, 2010, s. 62-65.

³¹⁹ ZEMSKÝ ARCHIV V OPAVĚ - Státní okresní archiv Olomouc, fond 05-38 Archiv ZDŠ, 1.-5. ročník Majetín, č. listu NAD 874, č. pomůcky 1508, roč. 1815-1963.

V době nacistické okupace došlo v roce 1942–1944 na rozšíření školy na pětitřídní a potom opět na čtyřtřídní. V souvislosti s účinností zákona o jednotné škole se obecná škola v Majetíně stala školou národní, trojtřídní.³²⁰

V padesátých a šedesátých letech počet žáků postupně klesal a i po školské reformě v roce 1960 a zavedení devítileté docházky zůstávala škola jako trojtřídní.³²¹

Mezi lety 1961 až 1978 procházela školní budova postupnými rekonstrukcemi a v devadesátých letech generální opravou sociálního zařízení a zprovozněním plynové kotelny. Mezi roky 2001 až 2011 proběhla výměna oken a dveří, izolace proti vlhkosti, rekonstrukce školní jídelny a vestavba půdního prostoru pro potřeby MŠ s kapacitou 50 dětí.³²²

V současnosti sídlí škola spolu s mateřskou školou v jedné propojené budově po celkové rekonstrukci a je vybavena novými a moderními pomůckami.

Ve školním roce 2013/2014 bylo v trojtřídním 1. stupni základní školy zapsáno 56 žáků.

Shrnutí

Začátky elementárního vzdělávání v institucionálním zařízení se v obci Majetín objevují koncem 18. století. Přes liknavost nadřízených úřadů se vždy obec snažila o rozvoj školy a v současnosti je školní budova a celé její zázemí na dobré úrovni jak po stránce technické tak i materiální. Budova slouží společně potřebám mateřské i základní škole.

Nejvyšší zaznamenaný počet docházejících žáků byl ve školním roce 1910/1911 s počtem 264 dětí v pěti třídách. Po druhé světové válce pak docházelo v důsledku vysídlování venkova k postupnému snižování počtu žáků po současnost, kdy ve školním roce 2013/2014 bylo zapsáno 56 žáků v trojtřídce pro 1. až 5. ročník 1. stupně základní školy.

Ještě začátkem 20. století je možno pozorovat na majetínské škole negativní jevy při vzdělávání jako velké množství úlev z vyučování nebo tělesné tresty.

³²⁰ ZEMSKÝ ARCHIV V OPAVĚ - Státní okresní archiv Olomouc, fond 05-38 Archiv ZDŠ, 1.-5. ročník Majetín , č. listu NAD 874, č. pomůcky 1508, roč. 1815-1963.

³²¹ Tamtéž.

³²² ČECHÁK, Pavel, Jiřina DAŇKOVÁ, Mojmír DOČKAL, aj. *Majetín v proměnách času*. Obec Majetín: Majetín, 2012, s. 18.

V současnosti docházejí na 2. stupeň základní školy žáci z Majetína převážně na Základní školu v Brodku u Přerova. I přes současný poměrně malý počet žáků má majetínská škola nezastupitelný význam pro společensko-kulturní rozvoj venkova.

6.12 Suchonice

Obec Suchonice leží asi 15 km jihovýchodně od Olomouce, 301 m n. m. Západně se rozkládá pahorkatina zvaná Chlum, pod jejímž vrcholem Příhonem byla obec v minulosti založena. Na jižním okraji katastru pramení potok Kopřivnice, vtékající u Kokor do Olešnice. Suchonice mají tvar újezdu a jsou obcí zemědělského charakteru.³²³ Na celkové výměře katastru 445 hektarů žije v současnosti 182 obyvatel.³²⁴

Dominantou obce i z dálkových pohledů je kostel sv. Václava založený v roce 1929 rodinou Zapletalových, který byl v letech 1994–1997 opraven.³²⁵

V písemných pramenech je vesnice poprvé připomínána v roce 1303. Olomoucký kanovník Werner odkázal část Suchonic olomoucké kapitule. Tento dar schválil a potvrdil český král Václav II. roku 1303 latinsky pasnou listinou. Olomoucká kapitula získala i zbylou část Suchonic a od roku 1375 byla výhradní majitelkou vsi až do roku 1848. Od roku 1850 byly Suchonice samostatnou obcí okresu Olomouc, v roce 1975 sloučeny s obcí Tršice.³²⁶ Od roku 1992 jsou Suchonice opět samostatnou obcí.³²⁷

³²³ *Olomoucký kraj: města a obce Olomouckého kraje : tradice, historie, památky, turistika, současnost*. Rožnov pod Radhoštěm: Proxima Bohemia, [2009], s. 41.

³²⁴ Obecní úřad: Základní informace. *Suchonice* [online]. Suchonice, © 2014 [cit. 2014-03-25]. Dostupné z: <http://www.suchonice.cz/index.php?nid=5457&lid=cs&oid=3279829>

³²⁵ *Olomoucký kraj: města a obce Olomouckého kraje : tradice, historie, památky, turistika, současnost*. Rožnov pod Radhoštěm: Proxima Bohemia, [2009], s. 41.

³²⁶ ZEMSKÝ ARCHIV V OPAVĚ - Státní okresní archiv Olomouc, fond 01-60 Archiv obce Suchonic, č. listu NAD 588, č. pomůcky 1347, roč. 1838-1945, s. 957-958.

³²⁷ Historie: Historie obce Suchonice. *Suchonice* [online]. Suchonice, © 2014 [cit. 2014-03-25]. Dostupné z: <http://www.suchonice.cz/index.php?nid=5457&lid=cs&oid=758804>

6.12.1 Vývoj školství v Suchonicích

Triviální škola byla v obci Suchonice založena v roce 1800 a v souladu s tehdejšími zákonodárstvím podléhala doзору příslušníka farního úřadu.³²⁸ Před založením suchonické školy navštěvovaly děti školu v Penčicích.³²⁹ Vyučování probíhalo v pronajatých soukromých místnostech. Z počátku v domě čp. 32, od roku 1840 na místě dnešního hostince, který však vykazoval havarijní stav. Po rozpadu patrimoniálního zřízení sice škola náležela obci, zvláštní budovu však doposud neměla. Teprve v letech 1866–1867 dala obec Suchonice spolu s Přestavlkami postavit objekt čp. 46 jenž současným prostorovým i hygienickým požadavkům odpovídal.³³⁰

Původně přízemní škola, rozšířena v roce 1890 o další podlaží stála na volném prostranství a měla dvě křídla. Vedle dvou tříd zde existoval služební byt o třech místnostech i nezbytné hospodářské zázemí. Škola však nebyla podsklepena, byla tedy značně provlhlá. K objektu přiléhala nevelký dvorek s vlastní studnou.³³¹

Až do poloviny dvacátých let 20. století navštěvovalo školu více než 100 žáků, např. ve školním roce 1910/1911 měla škola 139 žáků, z toho 64 ze Suchonic a 75 z Přestavlk. Později se ale začal počet žáků snižovat, ve školním roce 1935/1936 chodilo do zdejší školy 30 dětí ze Suchonic a 20 z Přestavlk. Od roku 1914 mohly místní děti docházet na novou měšťanskou školu v Tršicích.³³²

V roce 1926 prošla suchonická škola rekonstrukcí, při které byla zavedena elektřina, ale dále se topilo kamny a stále chyběla tělocvična.

Od poslední dekády 19. století až do školské reformy v roce 1948 se vyučovalo ve dvojtřídce všech osm postupných ročníků.

Od počátku padesátých let, v souvislosti se slabšími ročníky a vylidňováním venkova obecně, byla jedna třída používána jako provizorní tělocvična. Školní družina a jídelna byly zřízeny až koncem padesátých let.

³²⁸ ZEMSKÝ ARCHIV V OPAVĚ - Státní okresní archiv Olomouc, fond 01-60 Archiv obce Suchonice, č. listu NAD 588, č. pomůcky 1347, roč. 1838-1945, s. 957-958.

³²⁹ NAVRÁTILOVÁ, Eva a Jiří VIDLIČKA. *Paměti obce Suchonice: 1303-2003*. Suchonice: Burian a Tichák, 2003, s. 9.

³³⁰ ZEMSKÝ ARCHIV V OPAVĚ - Státní okresní archiv Olomouc, fond 01-60 Archiv obce Suchonice, č. listu NAD 588, č. pomůcky 1347, roč. 1838-1945, s. 957-958.

³³¹ Tamtéž.

³³² NAVRÁTILOVÁ, Eva a Jiří VIDLIČKA. *Paměti obce Suchonice: 1303-2003*. Suchonice: Burian a Tichák, 2003, s. 9.

Po skončení druhé světové války a následné školské reformě v roce 1948 se začalo na suchonické škole vyučovat jen prvních pět ročníků národní školy. Od roku 1961 první stupeň ZDŠ, dle nově zavedené školské reformy.³³³

V šedesátých letech pokračoval pokles dětí navštěvující zdejší školu a od školního roku 1962/1963 byly dvě třídy sloučeny do jedné. Například v roce 1965/1966 chodilo do suchonické školy 17 dětí, z toho 5 z Přestavlky.

V letech 1972–1974 proběhly ve škole rozsáhlé opravy, při které došlo mimo jiné k vybudování kotelny a ústředního topení. Od školního roku 1976/1977 se stala zdejší škola součástí ZDŠ Tršice. V Suchonicích zůstaly umístěny dvě třídy, do kterých dojížděli i žáci z okolních obcí. Ostatní třídy se nacházely v Tršicích.

K definitivnímu zrušení zbylé části základní školy došlo v roce 1984. Od té doby dojíždějí školáci ze Suchonic do Tršic.³³⁴

6.12.2 Mateřská škola v Suchonicích

Mateřská škola v Suchonicích byla zřízena v roce 1975 v přízemí tehdejší ZDŠ, kde se nachází až doposud.³³⁵

Nejprve sloužila jako jednotřídní mateřská škola při základní škole. MŠ navštěvovalo asi 20 dětí. Do MŠ dojížděly děti z obcí Přestavlky, Lipňany, Vacanovice a Hostkovice. V roce 1992 byla zrušena MŠ ve spádové obci Tršice, z důvodu navrácení budovy MŠ původnímu majiteli, a proto děti z Tršic a okolí od té doby dojíždí do MŠ Suchonice.

V současnosti mateřská škola poskytuje v celodenním provozu péči až pro 60 dětí. Od 1. ledna 2003 má škola právní subjektivitu. Součástí MŠ je školní výdejna stravy, ředitelna, hygienické zařízení, herna, šatny, ložnice a tři třídy. Zahrada vedle MŠ je vybavena pískovištěm a průlezkami. Většina dětí do mateřské školy dojíždí autobusem z okolních obcí

³³³ ZEMSKÝ ARCHIV V OPAVĚ - Státní okresní archiv Olomouc, fond 01-60 Archiv obce Suchonice, č. listu NAD 588, č. pomůcky 1347, roč. 1838-1945, s. 957-958.

³³⁴ NAVRÁTILOVÁ, Eva a Jiří VIDLIČKA. *Paměti obce Suchonice: 1303-2003*. Suchonice: Burian a Tichák, 2003, s. 9-10.

³³⁵ Tamtéž.

Tršice, Lipňany, Vacanovice, Zákřov, Lazníčky, Hostkovice a Přestavky. V školním roce 2013/2014 bylo v MŠ zapsáno 41 dětí.³³⁶

Shrnutí

V malé obci Suchonice se současnými 182 obyvateli měla škola tradici trvajícím dlouhých 184 let. Od roku 1800 se vyučovalo v nelehkých provizorních podmínkách a od roku 1867 již ve vlastní budově s několika následnými rozsáhlými rekonstrukcemi a přístavbami.

Škola v Suchonicích byla převážně jen jednotřídní a v období silných populačních ročníků dvojtřídní. V roce 1910/1911 docházelo do školy úctyhodných 139 žáků, zatímco ve školním roce 1962/1963 již jen 17 žáků. Tento dramatický pokles žáků spěl neodvratně k definitivnímu zániku elementárního vzdělávání v Suchonicích. Stalo se tak v roce 1984.

V současnosti je v obci jako jediná školní instituce mateřská škola, která zajišťuje péči převážně pro okolní obce.

6.13 Velký Týnec

Obec Velký Týnec se nachází 7 km jihovýchodně od Olomouce v nadmořské výšce 238 m. Na jihovýchodě katastru obce se tyčí vrch Hradisko (299 m n. m.), směrem jižním pak kopec Chlum (344 m n. m.). Od roku 1976 k obci patří místní části Čechovice a Vsisko. Spojnicí všech částí je potok Týnečka tekoucí od východu na západ.³³⁷ Na celkové výměře katastru 2061 hektarů žilo k 1. lednu 2014 celkem 2770 obyvatel.³³⁸

Dominantou obce je farní kostel Nanebevzetí Panny Marie, postavený v letech 1751–1760. Před jeho vchodem jsou umístěny sochy sv. Cyrila a Metoděje z 2. poloviny 19. století. V sousedství kostela se nachází budova zámku s přílehlou zahradou. Původně středověkou tvrz nechal kanovník Karel z Martinic v roce 1765 strhnout a přestavět na

³³⁶ Historie: Současnost. *Mateřská škola Suchonice: Úvod* [online]. Suchonice, © 2008-2009 [cit. 2014-03-25]. Dostupné z: <http://www.skolkasuchonice.unas.cz/index.php>

³³⁷ *Olomoucký kraj: města a obce Olomouckého kraje : tradice, historie, památky, turistika, současnost*. Rožnov pod Radhoštěm: Proxima Bohemia, [2009], s. 47.

³³⁸ Statistika: Počet obyvatel v obcích. *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. Praha, © 2014, 1.1.2014 [cit. 2014-03-26]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/statistiky-pocty-obyvatel-v-obcich.aspx>

barokní zámek. V samotných ulicích a bezprostředním okolí Velkého Týnce lze spatřit řadu drobných sakrálních staveb. Významnou stavbou z 20. století je rovněž Husův sbor Církve československé husitské z roku 1924. Čechovicím dominuje kaple Narození Panny Marie z roku 1901. Na Vsiské návsi stojí kostel sv. Matouše z roku 1867. Dne 18. září 1921 prezident T. G. Masaryk slavnostně odhalil na přilehlém vrchu Hradisko památník osvobození.³³⁹

Na území obce bylo archeologicky doloženo prehistorické osídlení. Písemné prameny se o vesnici poprvé zmiňují v roce 1207. Původně zeměpanský majetek prodal král Václav II. roku 1288 olomoucké kapitule, která jej pak držela jako zvláštní kanovnickou prebendu až do pádu patrimoniální správy v roce 1848. Od roku 1850 byl Velký Týnec samostatnou obcí okresu Olomouc. Obyvatelé hovořili tzv. čuháckým podřečím hanáckého nářečí.³⁴⁰

6.13.1 Vývoj školství ve Velkém Týnci

První zmínka o velkotýnecké farní škole se vyskytuje ve vizitační zprávě z roku 1662 a v lánském rejstříku z let 1669–1679. Podle Václava Nešpora byla postavena v zámecké zahradě před rokem 1669. Měla to být dřevěná budova s jedinou učebnou, která byla roku 1737 přestavěna. V tomto stavu existovala až do roku 1809, kdy byla zbořena a nahrazena kamenným objektem se dvěma učebnami.

O udržování školní budovy se musely dělit tři subjekty: patron školy, vrchnost a přiškolené obce. První zásadní oprava se uskutečnila v roce 1852 a několik dalších následovalo. Přesto škola stále chátrala a nebyla pro potřeby vyhovující. S přibývajícím počtem žáků vyvstala nutnost rozšířit školu o třetí třídu. Komise, která se k tomuto účelu sešla 24. června 1871, konstatovala nezbytnost generální přestavby. Požadavek ale realizován nebyl.

K ráznému kroku se po několika letech odhodlalo zastupitelstvo Velkého Týnce a Vsiska rozhodnutím postavit nový objekt na jiném místě. V důsledku protestů, zvláště ze strany olomoucké kapituly, vznikl kompromis: nová škola na staré místě. Dnem 14. května

³³⁹ *Olomoucký kraj: města a obce Olomouckého kraje : tradice, historie, památky, turistika, současnost*. Rožnov pod Radhoštěm: Proxima Bohemia, [2009], s. 47.

³⁴⁰ ZEMSKÝ ARCHIV V OPAVĚ - Státní okresní archiv Olomouc, fond 01-75 Archiv obce Velký Týnec, č. listu NAD 603, č. pomůcky 1361, roč. 1787-1945.

1878 vyučování skončilo a začalo se bourat. Byt pro učitele i podučitele byl zajištěn v pronajatém domě čp. 116. Výuka se konala v tamní upravené sýpce, jež kapacitně nepostačovala, a proto se vyučovalo polodenně.

Stavba nové budovy trvala něco přes rok. Výuka zde byla zahájena 1. září 1879. Děti nadále přibývalo (rok 1900: 300 žáků, rok 1919: 395 žáků). Už počátkem 20. století bylo jednáno o rozšíření nebo nadstavbě školní budovy. Povinností obecního výboru bylo opatřit další učebny a byty pro učitele. Ještě za první světové války byla kapitula ochotna prodat místní zámek ke školním účelům, liknavostí obce ke koupi nedošlo. Po I. světové válce obec alespoň pronajala jednu místnost v místním hostinci.³⁴¹

Stále vyšší počet žáků vedl k myšlence založit v Týnci měšťanskou školu. Přípravné práce pro založení měšťanky provedla tehdejší místní školní rada a týnecké obecní zastupitelstvo. Velký Týnec, Vsisko, Čechovice a Hostkovice tak utvořily jedinou školní obec s obvodní školní radou. Obce se současně zavázaly, že budou hradit potřebný náklad poměrně podle placených přímých daní. Místní školní rada rozhodla, že potřebné místnosti pro měšťanskou školu zřídí ve stávající obecné škole. Zemská školní rada v Brně povolila školu výnosem ze dne 21. srpna 1922 a od podzimu téhož roku škola otevřela první ročník s 53 žáky. Počet žáků stále stoupal a v roce 1938 měla škola již 182 žáků ve třech třídách s dvěma pobočkami.³⁴²

Ještě před založením měšťanské školy byla v Týnci zřízena v roce 1920 pokračovací škola zemědělská. Počátky pokračovacího školství v bývalém Rakousku-Uhersku byly položeny říšským (a následně schváleny zemským) zákonem z roku 1870. Většího rozvoje na Moravě však doznalo až koncem 19. století a zejména po vzniku Československa.³⁴³

Tento typ vzdělávání byl určen vyučencům v příslušném oboru. Některé pokračovací školy zanikly pro nedostatek zájemců, další za protektorátu v souvislosti s nuceným nasazením na práce do Říše. Zbytek pokračovacího školství byl ukončen na základě zákona o jednotné škole v roce 1948.

Zemědělské pokračovací školství ve Velkém Týnci bylo zastoupeno ústavem pod názvem Lidová škola hospodářská. Do prvního ročníku bylo zapsáno 43 žáků a první osnovy

³⁴¹ ZEMSKÝ ARCHIV V OPAVĚ - Státní okresní archiv Olomouc, fond 05-73 Osmiletá střední škola Velký Týnec, č. listu NAD 919, č. pomůcky 1905, roč. 1953-1961.

³⁴² VYCHODIL, Štěpán. Počátky měšťanky ve Velkém Týnci. In: *Sborník Základní devítileté školy ve Velkém Týnci*. Olomouc, 1970, s. 17-20.

³⁴³ ZEMSKÝ ARCHIV V OPAVĚ - Státní okresní archiv Olomouc, fond 05-187 Lidová škola zemědělská Velký Týnec, č. listu NAD 1033, č. pomůcky 436, roč. 1920-1948.

zde zahrnovaly předměty: mluvnice a pravopis, přírodopis, počty a měřičství, zemědělství. Výuka probíhala v prostorách obecné školy, pravidelně dva dny v týdnu vpozdvečer, případně v neděli odpoledne.

Od roku 1922 byly vyučovací předměty rozšířeny o řeč vyučovací a písemnictví, účetnictví, přírodní a národohospodářské základy zemědělství s družstevnictvím a pojišťováním, zdravotědu s tělesnou výchovou. V druhém ročníku navíc občanská výchova. Ve dvacátých letech se počet žáků v obou třídách pohyboval kolem padesáti.

V době německé okupace přibyla povinně výuka němčiny a místo občanské výuky se vyučovalo předmětu zemědělská správa. Ve školním roce 1942/1943 byla škola přejmenována na Lidovou školu zemědělskou ve Velkém Týnci.

Po druhé světové válce skladba předmětů velkotýnecké zemědělské školy doznala dalších změn. V obou ročnících byly vyučovány: občanská nauka s politickou výchovou, vlastivěda s písemnostmi, počty s účetnictvím, zemědělská nauka, hospodyňská nauka a péče o dítě. Od roku 1946 se ve druhém ročníku realizovaly též ruština, zemědělská technika a nauka o domácím hospodářství.³⁴⁴

Za obdobným účelem jako pokračovací škola zemědělská byla v Týnci zřízena Všeobecná živnostenská škola pokračovací. Podle dochovaných materiálů nelze zjistit přesný datum vzniku a zániku, ale pravděpodobně působila mezi lety 1924–1933.

Pokračovací školství bylo určeno především vyučeným obchodníkům, řemeslníkům i živnostníkům. Umožňovalo však přijetí také žákům s dokončenou obecnou nebo měšťanskou školou.

Velkotýnecká pokračovací škola byla organizována jako dvouletá. V prvním ročníku se vyučovalo písemnostem, živnostenským počtům a odbornému kreslení. Ve druhém ročníku k těmto předmětům ještě přibýly živnostenské účtování a kalkulace a občanská nauka.

Školu navštěvovalo v obou ročnících okolo padesáti žáků. Frekventanti byly nejčastěji z oborů holič, kolář, kovář, krejčí, mlynář, obchodník, obuvník, pekař, pokrývač, řezník, soustružník, stavitel, stolař, švadlena, zámečník a zedník. Ředitelem školy byl Štěpán Vychodil.³⁴⁵

³⁴⁴ ZEMSKÝ ARCHIV V OPAVĚ - Státní okresní archiv Olomouc, fond 05-187 Lidová škola zemědělská Velký Týnec, č. listu NAD 1033, č. pomůcky 436, roč. 1920-1948.

³⁴⁵ ZEMSKÝ ARCHIV V OPAVĚ - Státní okresní archiv Olomouc, fond 05-90 Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velký Týnec, č. listu NAD 936, č. pomůcky 1575, roč. 1924-1933.

V meziválečném období tak existovaly v Týnci již čtyři vzdělávací instituce: Národní škola obecná, Občanská škola měšťanská, Lidová škola hospodářská a Živnostenská škola pokračovací. Všechny školy se tísnily v jediné školní budově s pěti učebnami až pro 400 žáků.

Od 1. září 1936 začal působit na týnecké škole jako ředitel Jan Němčák s výslovným posláním okresního školního inspektora, zajistit stavbu nové školní budovy. Místní školní rada a zastupitelstvo obce vyjednávalo o koupě pozemku, ale marně. Dohadování o příliš vysokou cenu za pozemky nakonec přerušila II. světová válka a za německé okupace nebylo žádoucí zřizování dalších škol.

Po roce 1945 vedly opětovné snahy ze strany obce a školy k zahájení stavby nové školní budovy v roce 1947 a po nelehkých překážkách se stavebními pracemi byla nová školní budova v roce 1950 slavnostně otevřena.³⁴⁶

Velký Týnec tak měl nadále dvě školní budovy, přičemž původní sloužila pro výuku 1. stupně národní školy a nová školní budova pro výuku 2. stupně střední školy v devítileté povinné školní docházce dle školského zákona o jednotné škole z roku 1948.

Od roku 1953 byly obě budovy pod společnou správou jednotné Osmileté střední školy, po roce 1961 Základní devítileté školy. Od roku 1953 bylo ve škole 12 tříd s celkovým počtem 354 žáků. Ve školním roce 1953/1954 byly zřízeny tzv. státní pracovní zálohy, které podchycovaly žáky bývalých třetích ročníků středních škol a tento jednorozční učební kurz tehdy suploval čtvrtý ročník střední školy. Jeho frekventanti i absolventi osmileté střední školy museli až do roku 1958 podstupovat závěrečné zkoušky před nástupem do učebního poměru nebo na odbornou či všeobecnou střední školu.³⁴⁷

Koncem února 1958 proběhly ve škole prověrky všech učitelů. Prověřovací komise sestávala z jednoho učitele, dvou dělníků a předsedkyní se stala členka JZD. V řádném termínu se pak přihlásilo 15 žáků do odborných i všeobecných škol třetího stupně. Ředitel školy však čtyři nedoporučil, protože byly děti z rodin, které nezaručovaly, že z nich vyrostou dělnické třídy oddaní inteligenti. Ve školním roce 1958/1959 měla týnecká škola již na 400

³⁴⁶ NĚMČÁK, Jan. Vzpomínky z doby 1936-50. In: *Sborník Základní devítileté školy ve Velkém Týnci*. Olomouc, 1970, s. 17-20.

³⁴⁷ ZEMSKÝ ARCHIV V OPAVĚ - Státní okresní archiv Olomouc, fond 05-73 Osmiletá střední škola Velký Týnec, č. listu NAD 919, č. pomůcky 1905, roč. 1953-1961.

žáků ve dvanácti třídách a od 1. ledna 1961 je i v týnecké škole zavedena povinná základní devítiletá docházka.³⁴⁸

Dění po roce 1950 uvádí Linek J. v bakalářské práci *Vznik, dějiny a proměny školství v obci Velký Týnec a nástin vývoje školství v českých zemích* takto: „Tak jako jinde v republice i v týnecké škole byl v padesátých letech základem další školní výchovy směr jednotného vzdělání. Nový směr společenského vývoje, určovala politika vládnoucí dělnické třídy. Škola měla vést mládež od počátku k materialistickému světovému názoru a vychovávat ji v uvědomělé členy nové socialistické společnosti. Prvky sovětizace byly začleňovány do vyučování i výchovy. Náročné požadavky na jednotné vzdělání měly negativní dopady i na týnecké žáky. Slabší žáci byli přetěžováni, výborní naopak zaostávali. Výběrové školy stále více poukazovaly na snižující se úroveň vědomostí přicházejících studentů. Od 1. ledna 1961 je rozšířena osmiletá školní docházka o jeden rok. Současně s tím se zaváděly nové učebnice a učební plány. I v týnecké škole se začal prosazovat diferencovaný přístup k dětem. V podstatě to bylo vyučování v odděleních. Pokusně se v týnecké škole zavedla v roce 1964 i vnější diferenciaci. Od roku 1967 se prováděla diferenciaci jen v nejvyšších třídách. Při rozdělování žáků do studijních nebo praktických tříd se vycházelo ze studijních předpokladů jednotlivých žáků. Byla ale zachována možnost přechodu z jedné třídy do druhé. Od roku 1964 odcházelo na další studia přibližně 25–31 % žáků. Pro srovnání v roce 1900–1920 odcházeli na další studia z Velkého Týnce a Vsiska průměrně 1–2 žáci ročně, na vzdálené měšťanky průměrně 3 žáci ročně. Do roku 1939 asi 3 žáci ročně.

Od roku 1949 byly na škole zakládány různé zájmové kroužky: dramatický, pěstitelský (mičurinský), pěvecký, tělovýchovný, výtvarný a zdravotní. Mnohdy dosahovaly úspěchy na celorepublikových soutěžích. V roce 1950 byla založena pionýrská organizace a veškerá zájmová činnost postupně přecházela do jejího rámce (v roce 1963 již 324 členů). Ve školních a pionýrských kronikách se pak všemožně oslavují úspěchy pionýrské organizace.“³⁴⁹

Po roce 1989 prošly obě školy dynamickým rozvojem po stránce velkých investic do modernizace vnějšího i vnitřního vybavení školních budov. Stejně jako v celé České republice je škola po roce 1989 provázena celou řadou legislativních změn.

³⁴⁸ ZEMSKÝ ARCHIV V OPAVĚ - Státní okresní archiv Olomouc, fond 05-73 Osmiletá střední škola Velký Týnec, č. listu NAD 919, č. pomůcky 1905, roč. 1953-1961.

³⁴⁹ Srov. LINEK, Josef. *Vznik, dějiny a proměny školství v obci Velký Týnec a nástin vývoje školství v českých zemích*. Olomouc, 2012. Dostupné z: <https://library.upol.cz/aRLreports/kp/00172436-275007026.pdf>. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Vedoucí práce Mgr. Pavel Neumeister, Ph.D., s. 43-44.

V současnosti je základní škola úplnou školou s 1. až 9. postupným ročníkem. Školu navštěvuje 267 žáků z Velkého Týnce a jeho místních částí Čechovic a Vsiska, dále z nedalekých obcí Grygova a Krčmaně. Několik žáků dojíždí do týnecké školy z Hostkovic, Majetína a Olomouce.³⁵⁰

6.13.2 Mateřská škola ve Velkém Týnci

Celkový vývoj MŠ ve Velkém Týnci charakterizuje Linek J. v bakalářské práci *Vznik, dějiny a proměny školství v obci Velký Týnec (...)* takto: „Po roce 1945 byla ve Velkém Týnci péče o předškolní děti zajištěna pouze formou zemědělského útulku. Zpravidla jen od 1. května do 31. října z důvodu polních prací. Umístěn byl v místní sokolovně. Pěstounskou péči zajišťovala Věra Eliášová. Od 15. listopadu 1950 byl útulek, nyní už nazýván mateřskou školou, přestěhován do místního zámku. Učitelkou byla jmenována Jindřiška Parmová, od 1. prosince nastoupila na její místo Libuše Pospíšilová. Jednalo se o jednu místnost v 1. poschodí s nevyhovujícím zázemím.

Teprve až od 1. ledna 1951 byla MŠ přestěhována do nově postavené tehdejší střední školy, kde jí byl určen uzavřený trakt s jedním oddělením. Od 1. února 1952 byla ředitelkou MŠ jmenována Silva Ondráčková. Zapsáno bylo k docházce 50 dětí, takto vysoký počet vedl k žádosti o rozšíření jednoho oddělení. Žádosti bylo vyhověno a od 15. února je zřízeno i druhé oddělení.

Mateřská škola měla konečně důstojné prostory pro výchovu dětí, ale bez potřebného inventáře. Za spoluúčasti Sdružení přátel školy, MNV a ONV se inventář postupně doplňoval.

Počet dětí navštěvující MŠ postupně narůstal. V roce 1950 to bylo 50 dětí, ve školním roce 1954/1955 již 74 dětí. V letech 1950 až 1960 byla průměrná docházka do MŠ 61 dětí.

Dvě oddělení na takto vysoký počet dětí byla již nedostačující. V roce 1960 došlo k jednání o přestavbě sokolovny na MŠ. Důkladnou prohlídkou bylo ale zjištěno, že z hygienických důvodů jsou prostory nevyhovující. Proto bylo ve školské a kulturní komisi dohodnuto, postavit v co nejkratší době novou MŠ o třech odděleních. V roce 1961 byly vypracovány plány na stavbu a určeno místo k výstavbě v blízkosti nové ZDŠ. Základy měly

³⁵⁰ Škola v Království: Úvod. *Základní škola Milady Petřkové Velký Týnec* [online]. Velký Týnec, © 2010 [cit. 2014-03-31]. Dostupné z: <http://zs.velkytynec.cz/index.htm>

být provedeny brigádnicky. Jednáním s vedením místního JZD a ÚP závodů byla dohodnuta materiální a finanční pomoc v celkové výši 200 000 Kčs. O rok později přišlo zamítavé stanovisko z ONV, s odůvodněním, že je v celé republice velká rozestavěnost budov a stavba se odkládá na neurčito. Veškeré plány tak skončily uloženy na Místním národním výboru.

Až v roce 1975 se otevřelo třetí oddělení pro nejstarší ročník předškolní výchovy a to v budově bývalé ZŠ v Čechovicích. Tato tíživá situace vedla k rozhodnutí MNV o stavbě nové MŠ (znovu po 15 letech). S výstavbou se začalo 25. září 1977 na návrší u kostela, shodou okolností na místě kde se kdysi uvažovalo o stavbě měšťanské školy. Na výstavbě se podílely sdruženými finančními prostředky místní UP závody, který přispěl částkou 1 800 000 Kčs, a JZD Družba Velký Týnec, které přispělo částkou 1 150 000 Kčs. Výstavba probíhala formou brigádnických prací a protáhla se na celé čtyři roky. 26. srpna 1981 byla stavba úspěšně kolaudována.

Po třiceti letech se tak mateřská škola ve Velkém Týnci stěhuje do vlastní budovy a děti do důstojných prostor pro předškolní vzdělávání.

S nově otevřenou mateřskou školou jsou otevřena dvě oddělení pro děti od tří do šesti let a nově jsou zřízeny jesle pro děti do tří let. Jesle byly v provozu od školního roku 1981/1982 až do roku 1990/1991, kdy jsou zrušeny. Průměrná docházka do jeslí v uvedeném období byla 18 dětí. Se zrušením jeslí se v MŠ otevřelo třetí oddělení.

Na základě usnesení ze zasedání Zastupitelstva obce Velký Týnec konaného dne 26. srpna 2002 zrušilo zastupitelstvo obce organizační složku „Mateřská škola Velký Týnec“ ke dni 31. října 2002 a zřídilo Mateřskou školu Velký Týnec, příspěvkovou organizaci, jejíž součástí zůstala školní jídelna při mateřské škole.

Od roku 2003 probíhaly v MŠ rozsáhle rekonstrukce až do dnešní efektivně a moderně zařízené školní budově.

Od roku 2004, na základě Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání, bylo nutné vypracovat vlastní školní vzdělávací program. Mateřská škola ve Velkém Týnci program nazvala „Rok v naší mateřské škole aneb od podzimu do léta“.

Mezi roky 1991 až 2001 je průměrná docházka 70 dětí. Od roku 2002 počet žádostí o umístění dětí do MŠ postupně rostl. Ve školním roce 2002/2003 je zapsáno 75 dětí a v roce 2011/2012 již 107. Takto vysoký počet dětí by již nebylo možné přijmout z důvodu překročení kapacity tří oddělení. V roce 2009 proběhla celková přestavba bývalé kuchyně na čtvrté oddělení, které bylo uvedeno do provozu od školního roku 2010/2011. V roce 2012 již

nestačila ani tato kapacita a probíhaly přípravné práce na úpravu prostor v budově 1. stupně základní školy pro otevření pátého oddělení mateřské školy.³⁵¹

Shrnutí

Elementární vzdělávání ve Velkém Týnci má dlouholetou tradici, téměř 350 let. Již v druhé polovině 17. století je zmiňována farní škola. Od samotných počátků školu provázelo nedostatečné zázemí, částečně vyřešeno stavbou nové školní budovy v roce 1879, která ale již za 20 let opět nepostačovala pojmout všechny žáky o počtu až 400 dětí.

V meziválečném období docházelo v Týnci k velkému rozvoji vzdělávání, kdy se v obci nacházely čtyři školní instituce – obecná, měšťanská, zemědělská a hospodářská škola pokračovací.

Po válce, v roce 1950, dostává Týnec novou školní budovu s kapacitou až 400 žáků, která byla po roce 1989 postupně modernizována a přestavována do dnešní podoby, jenž je na velmi dobré úrovni s nadstandardním zázemím pro tělesnou výchovu a veškeré pohybové aktivity. Rovněž MŠ dopěla za více jak 60 let působení v obci k výraznému kvantitativnímu i kvalitativnímu rozvoji.

Dnešní dobré zázemí doprovázející vzdělávání v obci Velký Týnec má nezastupitelné místo. Dle demografického vývoje v obci lze předpokládat další nárůst žáků docházejících do týneckých školních zařízení.

6.14 Věrovany

Obec Věrovany, o katastrální výměře 1 781 hektarů, je tvořena ze tří místních částí s názvy Věrovany, Rakodavy a Nenakonice, které byly do roku 1952 samostatnými obcemi. Dnes jsou domovem asi 1 400 obyvatelům.³⁵² Věrovany leží v rovině při Mlýnském rameni řeky Moravy asi 3 km severně od Tovačova.³⁵³

³⁵¹ Srov. LINEK, Josef. *Vznik, dějiny a proměny školství v obci Velký Týnec a nástin vývoje školství v českých zemích*. Olomouc, 2012. Dostupné z: <https://library.upol.cz/aRLreports/kp/00172436-275007026.pdf>. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Vedoucí práce Mgr. Pavel Neumeister, Ph.D., s. 37-40.

³⁵² *Olomoucký kraj: města a obce Olomouckého kraje : tradice, historie, památky, turistika, současnost*. Rožnov pod Radhoštěm: Proxima Bohemia, [2009], s. 48.

³⁵³ ZEMSKÝ ARCHIV V OPAVĚ - Státní okresní archiv Olomouc, fond 01-169 Archiv obce Věrovany, č. listu NAD 696, č. pomůcky 1368, roč. 1635-1945.

Na území obce bylo archeologicky doloženo prehistorické osídlení. První písemná zmínka o vsi Věrovanech pochází již z roku 1131, kdy zde vlastnil dva lány kostel sv. Václava v Olomouci. Vesnice byla původně zeměpanským majetkem a v 1. polovině 14. století se stala součástí tovačovského panství. Od roku 1850 byly Věrovany samostatnou obcí a v roce 1960 se staly součástí olomouckého okresu.³⁵⁴

Mlýn Věrovany, současná důležitá dominanta obce, reprezentuje zdejší zemědělskou a mlynářskou tradici. Další významnou stavbou je hřbitovní kaple sv. Fr. Xaverského z roku 1690 a zámek Nenakonice z první poloviny 18. století. V obci se nachází řada památek místního významu.³⁵⁵

6.14.1 Vývoj školství ve Věrovanech

O škole ve Věrovanech můžeme hovořit až v 18. století. Předtím nepochybně děti z Věrovan navštěvovaly farní školu v Tovačově, o níž je zmínka už v roce 1554 v listině Jana z Pernštejna.³⁵⁶ Děti z Nenakonic a Rakodav chodily do farní školy v Dubu.³⁵⁷

První zmínka o učiteli ve Věrovanech je z roku 1754. Po roce 1774 se v souladu se školskou reformou zavádí i ve Věrovanech výuka trivia a náboženství.

25. září 1840 postihla věrovanskou školu katastrofa, vyhořela při požáru, který zachvátil Věrovany. Budova školy měla dvě přízemní místnosti. O nichž není známo, zda obě sloužily k vyučování, protože ve škole zcela určitě bydlel i učitel. Na vesnicích nebylo obvyklé, že učitel bydlel v jedné místnosti a ve druhé místnosti vyučoval. Učitelství bylo naprosto nedoceňovaným povoláním a učitel školy patřil mezi nejchudší obyvatele.

Školní budova byla znovu postavena a uvedena do provozu. Po roce 1846 jako škola jednotřídní, teprve od roku 1878 dvojtřídní a v roce 1910 již trojtřídní.

V 70. letech 19. století obecní zastupitelstvo shledalo, že školní budova je zcela nevyhovující, proto přijalo záměr vystavět novou.

³⁵⁴ ZEMSKÝ ARCHIV V OPAVĚ - Státní okresní archiv Olomouc, fond 01-169 Archiv obce Věrovany, č. listu NAD 696, č. pomůcky 1368, roč. 1635-1945.

³⁵⁵ *Olomoucký kraj: města a obce Olomouckého kraje : tradice, historie, památky, turistika, současnost.* Rožnov pod Radhoštěm: Proxima Bohemia, [2009], s. 48.

³⁵⁶ VOŽDA, Gustav. *Dějiny Věrovan: do roku 1848.* Věrovany: Jaroslav Krempel, 2001. Region Věrovany, s. 276.

³⁵⁷ VOŽDA, Gustav. *Region Věrovany. 16, Školy.* Věrovany: Obecní zastupitelstvo, [1994], s. 5.

Nejprve došlo k demolice staré školy čp. 75 a začala se stavět škola nová. Po dobu stavby se provizorně učilo v rakodavském dvoře, v tzv. kasárně. Stavitelem Karlem Vlahou byla vytvořena velmi pěkná architektura.

Prvním nadučitelem byl jmenován Otmar Kočfř, který učil ve Věrovanech již od roku 1871, podučitelkou se stala Rosalie Pospíšilová. Počítalo se se 150–160 žáky, což pozdější vývoj potvrdil. Slavnostní otevření nové školy se konalo 15. září 1878.³⁵⁸

Žáků v nepříliš velké hanácké vesnici přibývalo, takže věrovanská škola musela být v roce 1923 podstatně rozšířena a nadstavěna. Po rekonstrukci se zde nacházelo celkem 11 místností, z toho čtyři prostorné učebny, tělocvična však stále chyběla. Do druhé světové války bylo zavedeno elektrické osvětlení, nadále se však topilo tuhým palivem.³⁵⁹

Vedle ředitelny a kabinetu se v 1. poschodí nacházel poměrně komfortní dvoupokojový naturální byt, k němuž patřilo nezbytné hospodářské zázemí.

Ke škole patřil další dvůr, který v létě sloužil jako cvičiště, později zde bylo vybudováno pískoviště pro MŠ. Dosti rozlehlá zahrada byla využívána nejen k výuce, ale i k obohacení jídelničky. K další větší úpravě školy došlo v roce 1957.

Po válce vznikla úpravou jednoho hospodářského objektu školní kuchyně a v ředitelském bytě byla zřízena mateřská škola, v níž však chyběl vodovod a koupelna.

V souvislosti se zákonem o jednotné škole byla v roce 1948 přeměněna trojtřídká ve Věrovanech na národní školu o třech třídách a pěti postupných ročnících. Tento stav zůstal nezměněn do roku 1961, kdy byla na základě už třetí poválečné reformy školského systému věrovanská národní škola transformována na nižší stupeň základní devítileté školy.³⁶⁰

Po roce 1980, kdy byla postupně zaváděna osmiletá základní škola, se ve Věrovanech vyučovalo 1. stupni ZŠ od 1. do 4. ročníku a druhý stupeň navštěvovali žáci v Dubu nad Moravou.³⁶¹

Mateřská škola ve vlastní budově byla ve Věrovanech, místní části Rakodavy, zprovozněna v roce 1982 s kapacitou 60 dětí.³⁶²

³⁵⁸ VOŽDA, Gustav. *Region Věrovany. 16, Školy*. Věrovany: Obecní zastupitelstvo, [1994], s. 5.

³⁵⁹ ZEMSKÝ ARCHIV V OPAVĚ - Státní okresní archiv Olomouc, fond 05-161 Archiv ZDŠ 1.-5. ročník Věrovany, č. listu NAD 1007, č. pomůcky 1555, roč. 1871-1963.

³⁶⁰ Tamtéž.

³⁶¹ VOŽDA, Gustav. *Region Věrovany. 16, Školy*. Věrovany: Obecní zastupitelstvo, [1994], s. 1.

³⁶² Tamtéž.

Shrnutí

Elementární vzdělávání má v obci Věrovany dlouholetou tradici. První zmínky o vzdělávání věrovanských dětí se objevují ještě před tereziánskou školskou reformou. Vlastní důstojné školy se obec dočkala v roce 1878, která později sloužila i potřebám MŠ.

V současnosti je věrovanská základní škola vedena jako malotřídní pro 1. stupeň ZŠ. Na druhý stupeň docházejí žáci zpravidla do ZŠ v Dubu nad Moravou.

6.15 Shrnutí vývoje školství na území mikroregionu Království

Ve všech sledovaných obcích mikroregionu Království se v minulosti nacházely školní instituce. Jedinou obcí bez historie vlastní školní instituce byla obec Čelechovice, ze které děti v minulosti i současnosti docházejí převážně na ZŠ v Kokorách.

V obci Dub nad Moravou a Velký Týnec je v historických pramenech zmiňována výuka ve farních školách již v 16. a 17. století, tedy mnoho let před samotným zavedením všeobecné vzdělávací povinnosti tereziánskými reformami v roce 1774. Hlavní úlohu ve vzdělávání zde zastupovala církev.

Kolem období tereziánských reforem je možné pozorovat postupné zřizování triviálních škol na celém území regionu. V převážné většině obcí byly prvopočátky vzdělávání velmi žalostné. Vyučovalo se v privátních místnostech, místních hostincích nebo hospodářských staveních. Výuku prováděli učitelé bez patřičné kvalifikace – bývalí vojáci, řemeslníci apod. Postavení učitele bylo rovněž velmi špatné, pro nedostačující příjem si učitelé museli přivydělávat hraním v hostincích, písařstvím a hlavně sloužit potřebám církve jako kostelníci a varhaníci. Církevnímu dozoru také učitelé podléhali.

Teprve až po sto letech, v poslední třetině 19. století, je možné pozorovat ve všech obcích regionu stavby vlastních školních budov nebo alespoň přestavby stávajících nedostačujících zařízení. Obce byly v podstatě nuceny zřizovat vlastní školní instituce dle zákonů po roce 1867, které omezovaly nadvládu církve nad elementárním školstvím. S Hasnerovým zákonem v roce 1869 přišla nová soustava národního školství a na vesnicích se tak zřizovaly školy obecné nebo měšťanské v závislosti na počtu dětí v místě a určeném okolí.

Krokem zpět byla novela zákona z roku 1883, kterou byly povoleny opětovné úlevy z docházky a navýšení žáků na jednoho učitele z 80 na 100, což bylo ve sledovaném regionu velmi patrné.

Nejvyšší kulminace počtu žáků v jednotlivých školách jsou pozorovatelné kolem roku 1910. Pozdější klesající tendence byla zapříčiněna především I. světovou válkou a ve dvacátých letech postupným zřizováním měšťanských škol v obcích Brodek u Přerova, Dub nad Moravou a Velký Týnec na které žáci z menších obcí docházeli jako na školy obvodní, později újezdni. Hospodářská krize třicátých let, druhá světová válka a vylidňování venkova v padesátých letech klesající tendenci počtu žáků ve venkovských školách mikroregionu Království jen potvrdily.

Mimo školy v Dubu nad Moravou, Brodku u Přerova a Velkém Týnci byly všechny ostatní sledované školy vždy malotřídní a oscilovaly jako jednotřídní až pětitřídní v závislosti na demografickém vývoji a právě platných školských zákonech.

Nejen z pohledu regionální významnosti bylo vzácné zřízení soukromé mateřské školy v Brodku u Přerova již v roce 1920.

V meziválečném období mělo v dalším vzdělávání venkovské mládeže důležitou roli zřizování tzv. pokračovacích škol živnostenských a zemědělských, jenž bezesporu vedly k určitému zkvalitnění základního vzdělávání. Ve sledovaném regionu byly zřízeny při měšťanských školách v Dubu, Brodku a Týnci.

Poválečné období je charakteristické zřizováním mateřských škol, které provázely prakticky až do 80. let nevhodné prostory a nedostačující počet kvalifikovaných pedagogických pracovníků.

Od roku 1948 až do roku 1989 byly všechny školy v regionu řádně spravovány dle platných školských zákonů. V sedmdesátých a osmdesátých letech pak dochází po dlouholeté školní tradici v některých obcích ke zrušení škol. Důvodem byl především celonárodní trend integrace obcí do větších správních celků.

V roce 1976 byla zrušena ZŠ v Císařově a v roce 1980 i MŠ. V Citově došlo ke zrušení jednotřídky v roce 1980 a v současnosti se zde nachází pouze MŠ. V Suchonicích zanikla ZŠ v roce 1984 a v současnosti je zde zřízena pouze MŠ.

Zánik existence základních škol hrozí v současnosti z důvodu malého počtu žáků v obcích: Blatec s počtem 20 žáků, Charváty – 24 žáků, Kožušany-Tážaly – 24 žáků a kritická situace je v obci Krčmaň s 10 žáky v jednotřídce pro 1. až 3. ročník základní školy.

Jako úplné základní školy s 1. až 9. ročníkem jsou v současnosti zřízeny jen v obcích Dub nad Moravou, Brodek u Přerova a Velký Týnec, které jako spádové zajišťují výuku ve vyšších ročnících pro okolní obce zkoumaného regionu.

Závěr

Během celého historického vývoje elementárního vzdělávání v českých zemích je možno pozorovat především vnější vlivy na výchovnou a vzdělávací stránku. Ve sledovaném období od 9. století bylo vzdělávání převážně jen církevní záležitostí. Nutnost vzdělanějšího lidu je sledována v období přechodu z feudálního do kapitalistického zřízení. Postupné zavádění manufakturní výroby v 17. a 18. století, ekonomické, politické a náboženské změny v celé Evropě a tím i v českých zemích vyvolávaly stále větší tendenci řešit oblast školství.

Skutečná institucionální forma vzdělávání s dohledem státu je zaváděna až s tereziánskými reformami koncem 18. století. Mimo zavedení vzdělávací povinnosti dochází k prvním snahám o laicizaci školství a tím pochopení nezastupitelnosti úlohy státu ve vztahu ke školství. Celé 19. a počátek 20. století je pozorován stále velký zájem církve o nadvládu nad obecním školství. Vliv církve na školství tak zesiloval právě dle politické a hospodářské situaci státu. Se vznikem Československa dochází k postátňování všech škol a po roce 1948 k definitivnímu omezení církevního vlivu na elementární vzdělávání.

Demokratizační tendence s hlavní úlohou státu lze doložit tereziánskými reformami po roce 1774, které umožňovaly elementární vzdělání všem dětem. Přestože ještě po dlouhá léta bylo vzdělávání omezováno různou formou v podobě úlev, sociálním původem, nedostatečným zázemím apod., lze konstatovat nezastupitelnost státu při dozoru nad školstvím. Postupný kvantitativní nárůst škol a prodlužování povinné školní docházky vedly k podstatným pozitivním změnám ve vzdělanosti českého lidu.

Další kvantitativní nárůst škol po vzniku samostatného Československa vedl k eliminaci ngramotnosti a v meziválečném období přineslo podstatné zkvalitnění vzdělávání zřizování měšťanských škol i na vesnicích.

Reformní snahy meziválečného období ukončila II. světová válka s fašistickou okupací a následnou degradací celého českého školství. V roce 1948 přišla první ucelená jednotná školská soustava. Vlivem politického zřízení státu až do roku 1989 bylo školství silně ideologicky ovlivňováno a četné změny školských zákonů vycházely především z hospodářsko-politických podnětů.

Ve sledovaném mikroregionu Království jsou zmiňované vnější vlivy na školství pozorovány v 18. a 19. století především ze strany církve. Podstatný vliv na zřízení školy měla existence fary či kostela v obci a docházka dětí do konkrétní školy v určené obci byla podmíněna obvodem farnosti (přifaření a přiškolení). Po roce 1848 přešla hlavní starost

o vesnické školy na obce a v souvislosti zákonů po roce 1867 je ve sledovaném regionu zaznamenán výrazný kvantitativní rozvoj škol. Ve všech obcích docházelo postupně k vzájemnému vyškolení a zřizování vlastních vzdělávacích institucí.

Z dochovaných archivních materiálů je patrná nesnadná ekonomická stránka zajištění stavby a provozu školních budov a stejně tak hmotné zajištění pedagogického sboru.

Zajímavým zjištěním byly faktory ovlivňující zřizování počtů tříd v jednotlivých školách či zřizování a rušení škol ve zkoumaných obcích. Vlivů bylo shledáno několik: demografický vývoj, hospodářská krize, válečná období, politické zřízení, nejasné financování, integrace obcí, vylidňování venkova, obvod farnosti a z regionálního hlediska především spolupráce zkoumaných obcí a naopak v určitých případech až rivalita a liknavost obcí k otázce zřizování škol ve vlastní obci či neochota přiškolení do spádových obcí. Vzájemná kontinuita obcí v oblasti školství byla dle zjištěných faktů nejsilnější v posledním čtvrtletí 19. století vyvolaná v souvislosti nových školských zákonů a pochopením důležitosti zřizování vlastních škol. V tomto období byla zjištěna podstatná vzájemná spolupráce při zajištění povinné školní docházky okolním obcím, které nedisponovaly dostatečným zázemím pro vzdělávání žáků. Další zřetelné období kooperace je velmi patrné ve dvacátých a třicátých letech 20. století, v souvislosti se školskými zákony o zřizování obvodových a později újezdních měšťanských škol. V tomto období byla zjištěna nejen spolupráce, ale také silná tendence ze stran obcí na prosazení vlastní vzdělávací instituce pro úplné základní vzdělání. V určitých případech až s prvky rivality. V poválečném období v souvislosti se státní vzdělávací politikou a celonárodní tendencí integrace obcí do větších správních celků (tzv. střediskové obce) nastoupila nutnost vzájemného zajištění úplného základního vzdělání. V totalitním režimu již ale vlastní názory obcí nehrály velkou roli a rušení malotřídních škol bylo neodvratné. V přítomnosti je udržitelnost malotřídních škol záležitostí především ekonomickou.

V současnosti reprezentuje mikroregion Království 14 obcí, ve třech základní školy zcela zanikly a ve čtyřech je existence ohrožena z důvodu malého počtu žáků a s tím ekonomických problémů v udržitelnosti školy v obci. Zájem obcí o zachování škol s malotřídkou je natolik vysoký, že jsou školy dotovány z obecních rozpočtů. Pouze ve třech obcích jsou zřízeny úplné základní školy s 1. až 9. ročníkem, které rovněž zajišťují okolním obcím mikroregionu Království výuku ve vyšších ročnících základní školy. Opačný problém mají mateřské školy, které jsou naopak nuceny z kapacitních důvodů odmítat přijetí dalších dětí. Obce tuto skutečnost intenzivně řeší rozšiřováním a modernizací prostor pro mateřské

školy. MŠ byla ve zkoumaném regionu zrušena z důvodu integrace pouze jedna. Souhrnem je možné konstatovat, že školství ve sledovaném regionu tvoří celek, který svými možnostmi naplňuje potřeby elementárního vzdělávání celého regionu.

Díky komplexnímu pohledu na politické, hospodářské a sociální dějinné souvislosti ve státě a sledovaném regionu je možno úvodní tezi diplomové práce s tvrzením, že historické proměny regionálního školství vycházely nejen z regionálních specifik, ale byly podmíněny a odvozovány od obecnějšího pojetí vzdělávací politiky státu a dobových proměn společnosti, politiky a ekonomiky na základě zjištěných faktů jednoznačně potvrdit.

Výsledkem diplomové práce je kompaktní přehled a strukturalizace vývoje školství na území českých zemí od 9. století do roku 1989 v kontextu dobových, hospodářských a politických změn ve společnosti s komparací a deskripcí změn v regionálním školství na území mikroregionu Království.

Možnost dalšího využití je spatřována v pedagogické praxi jako komparativní materiál a u široké veřejnosti jako ucelený zdroj informací o vývoji regionálního školství v kontextu dobových proměn společnosti.

K 15. výročí založení dobrovolného sdružení obcí mikroregionu Království bude diplomová práce věnována obecním a školním knihovnám ve sledovaných obcích.

Události po roce 1989 jsou v diplomové práci zmiňovány pouze okrajově. Vzhledem k velmi rozsáhlým a dynamickým změnám ve společnosti a školství v tomto období je možné doporučit zpracování tohoto časového úseku v samostatné bakalářské či diplomové práci.

Seznam použité literatury a pramenů

1. Literatura

BAĐURA, Miloslav. Historie školství v Majetíně. In: *Hanácký kalendář 2011*. Olomouc: Společnost přátel vesnice a malého města, 2010.

BARTOŠ, Josef a Stanislava KOVÁŘOVÁ. *Paměti obce Krčmaň: [1252-2002]*. Krčmaň: Obecní úřad, 2002.

Brodek u Přerova: historie a současnost. Brodek u Přerova: Obecní úřad, 2001.

BUCHTOVÁ, Ivana. *Paměti obce Kožušany-Tážaly*. Olomouc: Danal, 2000. ISBN 80-85973-76-6.

Císařov - Historie a současnost: 220 let od založení obce Císařov. Obec Císařov: Císařov, 2005.

210 let založení obce Císařov: 1785-1995. Obecní úřad Císařov: Císařov, 1995.

ČECHÁK, Pavel, Jiřina DAŇKOVÁ, Mojmír DOČKAL aj. *Majetín v proměnách času*. Obec Majetín: Majetín, 2012.

DRECHSLER, Aleš a kol. *Citov: historie a současnost obce: [1283-2008]*. Citov: Obec Citov, 2008. ISBN 978-80-254-4482-5.

FILKA, Jaroslav. *Metodika tvorby diplomové práce: praktická pomůcka pro studenty vysokých škol*. Brno: Knihař, 2002. ISBN 80-86292-05-3.

HÁBL, Jan a Kamil JANIŠ. *Přehled dějin pedagogiky*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010. ISBN 978-80-7435-044-3.

HEJHALOVÁ, Ivana. *Paměti obce Grygov*. Grygov: Obecní úřad, 1998. ISBN 80-85973-48-0.

HOLOUŠOVÁ, Drahomíra a kol. *Jak psát diplomové a závěrečné práce*. 2., přeprac. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2000. ISBN 80-7067-841-0.

HÝBL, František. *Citov: Historie a současnost obce: Školství v citově*. Citov, 2008.

JŮVA, Vladimír a Zdenka VESELÁ. *Dějiny výchovy, školy a pedagogiky*. Praha: Statní pedagogické nakladatelství, 1988.

KALÁBKOVÁ, Pavlína a kol. *Grygov 1306-2006*. Grygov: Obec Grygov, 2006. ISBN 80-239-8731-3.

KASPER, Tomáš a Dana KASPEROVÁ. *Dějiny pedagogiky*. Praha: Grada, 2008. Pedagogika. ISBN 978-80-247-2429-4.

KOVÁŘÍČEK, Václav. *Prameny k dějinám školství: Určeno pro stud. ped. fakulty. Díl 1., Vývoj základního a středního školství v českých zemích*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1984.

KOVÁŘÍČEK, Václav. *Prameny k dějinám školství: Určeno pro stud. ped. fakulty. Díl 2., Vývoj vzdělání učitelů základních škol v českých zemích*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1984.

KOVÁŘÍČEK, Václav a Iva KOVÁŘÍČKOVÁ. *Prameny k dějinám školství: Určeno pro stud. ped. fakulty. Díl 3.* Olomouc: Univerzita Palackého, 1987.

KOVÁŘÍČEK, Václav a Iva KOVÁŘÍČKOVÁ. *Vývoj školských soustav v českých zemích*. Olomouc: rektorát Univerzity Palackého v Olomouci, 1989.

KOVÁŘÍČEK, Václav. *Vývoj školství v českých zemích. Část I., Regionální školství: Transformace školství na střední Moravě: (výzkumná studie)*. Olomouc, 1995.

KOVÁŘÍČEK, Václav. *Regionální školství. Řada A, Kraj Olomouc. Školství v Olomouckém kraji v roce 1995*. Olomouc: Votobia, 2005. ISBN 80-7220-225-1.

KOVÁŘOVÁ, Stanislava. *Paměti obce Blatec*. Blatec: Obecní úřad, 1999. 58 s. ISBN 80-85973-57-X.

KRÁLÍKOVÁ, Marie, Josef NEČESANÝ a Václav SPĚVÁČEK. *Nástin vývoje všeobecného vzdělání v českých zemích*. Praha: SPN, 1977. Dějiny školy a výchovy.

KREUTZ, Rudolf. *Vlastivěda moravská: II.: Místopis Moravy. Čís. 53, Přerovský okres. Jičínský kraj*. Brno: Musejní spolek v Brně, 1927.

KROPÁČOVÁ, Jitka. *Dějiny obce Charváty*. Olomouc, 2002. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, Katedra historie. Vedoucí práce Mgr. David Papajík, Ph.D.

KUCHAŘOVÁ, Věra a Kamila SVOBODOVÁ. *Sít' zařízení denní péče o děti předškolního věku v ČR*. Praha: VÚPSV, 2006. ISBN 80-870-0751-4.

KUZMIN, Michail Nikolajevič. *Vývoj školství a vzdělání v Československu*. Praha: Československá akademie věd, 1981.

LINEK, Josef. *Vznik, dějiny a proměny školství v obci Velký Týnec a nástin vývoje školství v českých zemích*. Olomouc, 2012. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta, Ústav pedagogiky a sociálních studií. Vedoucí práce Mgr. Pavel Neumeister, Ph.D. Dostupné také z: <https://library.upol.cz/aRLreports/kp/00172436-275007026.pdf>

NAVRÁTILOVÁ, Eva a Jiří VIDLIČKA. *Paměti obce Suchonice: 1303-2003*. Suchonice: Obecní úřad, 2003. ISBN 80-239-1764-1.

NEŠPOR, Václav. *Dějiny Velkého Týnce u Olomouce: Díl II. Část první: Hmotné základy. Strojopis v majetku Obecního úřadu ve Velkém Týnci*, [b.r.].

NĚMČÁK, Jan. *Vzpomínky z doby 1936-50*. In: *Sborník Základní devítileté školy ve Velkém Týnci*. Olomouc, 1970.

Olomoucký kraj: města a obce Olomouckého kraje: tradice, historie, památky, turistika, současnost. Rožnov pod Radhoštěm: Proxima Bohemia, [2009]. ISBN 978-80-254-8949-9.

OTÁHAL, Jaromír. *Citov: Historie a současnost obce: Historie a současnost Mateřské školy v Citově*. Citov, 2008.

PEKAŘ, Josef. *Dějiny československé*. 2. vyd. [Praha]: Nakladatelství Akropolis; Agentura Tip Š, 1991. ISBN 80-900-3542-6.

POSPĚCH, Pavel a kol. *Dub nad Moravou, Tučapy, Bolelouc: historie a současnost*. Dub nad Moravou: Obecní úřad Dub nad Moravou, 2001. ISBN 80-238-8958-3.

PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 6., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-807-3676-476.

RÝDL, Karel a Eva ŠMELOVÁ. *Vývoj institucí pro předškolní výchovu (1869–2011)*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012. Monografie. ISBN 978-80-244-3033-1.

SCHELLE, Karel. *Vývoj veřejné správy na území českých zemí a Slovenska: monografie [sic]*. Podhájska: Východoeurópska agentúra pre rozvoj, 2011. ISBN 978-80-970836-0-1.

SOMR, Miroslav a kol. *Dějiny školství a pedagogiky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987. Učebnice pro vysoké školy.

SPÁČIL, Vladimír. *Historický místopis okresu Olomouc-venkov 1848-1960*. Olomouc: Kabinet regionálních dějin, 1967. Učební texty vysokých škol (UP).

ŠAFRÁNEK, Jan. *Vývoj soustavy obecního školství v království českém od roku 1769-1895: Příspěvek k děj. čes. vyučování*. Praha: F. Kytka, 1897.

ŠAFRÁNEK, Jan. *Rozvoj českého školství*. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1898. Památník na oslavu padesátiletého panovnického jubilea Jeho Veličenstva císaře a krále Františka Josefa I.: vědecký a umělecký rozvoj v národě českém 1848-1898.

ŠAFRÁNEK, Jan. *Školy české: obraz jejich vývoje a osudů*. Sv. 1, r. 862-1848. Praha: Matice česká, 1913. Novočeská bibliotéka; č. 33 Spisy musejní; č. 175.

ŠAFRÁNEK, Jan. *Školy české: obraz jejich vývoje a osudů*. Sv. 2, r. 1848-1913. Praha: Matice česká, 1918. Novočeská bibliotéka; č. 33 Spisy musejní; č. 183.

ŠAFRÁNEK, Jan. *Národ a škola*. Praha: Melantrich, 1921. Besedy: lidov ýchovná knihovna, sv. 13.

- ŠTVERÁK, Vladimír. *Stručné dějiny pedagogiky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1983. Učebnice pro vysoké školy.
- ŠTVERÁK, Vladimír a Milada ČADSKÁ. *Stručný průvodce dějinami pedagogiky*. Praha: Karolinum, 1997, ISBN 80-718-4508-6.
- TICHÁK, Milan. *Paměti obce Velkého Týnce*. Olomouc: Danal, 1998. ISBN 80-85973-46-4.
- TRAPL, Miloš a kol. *Okres Olomouc*. Ostrava: Profil, 1981.
- URBANOVSKÁ, Eva. *Regionální dějiny školství na stránkách diplomových prací studentů PdF UP Olomouc*. [Praha], 1988.
- VÁŇA, Josef. *Dějiny pedagogiky*. 4. upr. vyd. Praha: Státní pedagogické nakl., 1963.
- VÁŇA, Josef. *Dejiny pedagogiky*. 3. vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakl., 1971.
- VÁŇOVÁ, Růžena. *Vývoj počátečního školství v českých zemích*. Praha: SPN, 1986.
- VOŽDA, Gustav. *Region Věrovany. 16, Školy*. Věrovany: Obecní zastupitelstvo, [1994].
- VOŽDA, Gustav. *Dějiny Věrovan: do roku 1848*. Věrovany: Jaroslav Kreml, 2001. Region Věrovany.
- VESELÁ, Zdenka. *Vývoj české školy a učitelského vzdělání*. Brno: Masarykova univerzita, 1992. Spisy univerzity Masarykovy v Brně. Filozofická fakulta. ISBN 80-210-0458-4.
- VRÁNOVÁ, Vendula a kol. *Čtení o Velkém Týnci*. Velký Týnec: Jan Machovský, 2007. ISBN 978-80-254-6412-0.
- VYCHODIL, Štěpán. Počátky měšťanky ve Velkém Týnci. In: *Sborník Základní devítileté školy ve Velkém Týnci*. Olomouc, 1970.

2. Prameny

a) archivní prameny

ZEMSKÝ ARCHIV V OPAVĚ - Státní okresní archiv Olomouc, fond 01-4 Archiv obce Blatce, č. listu NAD 532, č. pomůcky 301, roč. 1678, 1680-1945.

ZEMSKÝ ARCHIV V OPAVĚ - Státní okresní archiv Olomouc, fond 05-117 ZDŠ, 1.-5. ročník Blatce, č. listu NAD 963, č. pomůcky 1513, roč. 1874-1963.

ZEMSKÝ ARCHIV V OPAVĚ - Státní okresní archiv Přerov, fond ZŠ Brodek u Přerova, č. listu NAD 461, č. pomůcky 623, roč. 1790-1976.

ZEMSKÝ ARCHIV V OPAVĚ - Státní okresní archiv Přerov, fond MěŠ Brodek u Přerova, č. listu NAD 462, roč. 1919-1948.

ZEMSKÝ ARCHIV V OPAVĚ - Státní okresní archiv Přerov, fond ZOŠZ Brodek u Přerova, č. listu NAD 463, roč. 1941-1950.

ZEMSKÝ ARCHIV V OPAVĚ - Státní okresní archiv Přerov , fond Archiv obce Císařov, č. listu NAD 1920, č. pomůcky 1326, roč. 1871-1945.

ZEMSKÝ ARCHIV V OPAVĚ - Státní okresní archiv Přerov , fond ZŠ Citov, č. listu NAD 485, č. pomůcky 1045, roč. 1787-1980.

ZEMSKÝ ARCHIV V OPAVĚ - Státní okresní archiv Olomouc, fond 01-17 Archiv obce Dubu nad Moravou, č. listu NAD 545, č. pomůcky 1294, roč. 1858-1945.

ZEMSKÝ ARCHIV V OPAVĚ - Státní okresní archiv Olomouc , fond 05-52 Střední škola Dub nad Moravou, č. listu NAD 888, č. pomůcky 1967, roč. 1923-1953.

ZEMSKÝ ARCHIV V OPAVĚ - Státní okresní archiv Olomouc, fond 05-53 Osmiletá střední škola Dub nad Moravou , č. listu NAD 889, č. pomůcky 1509, roč. 1953-1960.

ZEMSKÝ ARCHIV V OPAVĚ - Státní okresní archiv Olomouc, fond 01-18 Archiv obce Grygova , č. listu NAD 546, č. pomůcky 1295, roč. 1893-1945.

ZEMSKÝ ARCHIV V OPAVĚ - Státní okresní archiv Olomouc, fond 05-183 Archiv ZDŠ, 1-5. ročník Grygov , č. listu NAD 1029, č. pomůcky 1564, roč. 1874-1968.

ZEMSKÝ ARCHIV V OPAVĚ - Státní okresní archiv Olomouc, fond 01-27 Archiv obce Charvát , č. listu NAD 555, č. pomůcky 1304, roč. 1653-1945.

ZEMSKÝ ARCHIV V OPAVĚ - Státní okresní archiv Olomouc, fond 05-35 Obecná škola Charváty, roč. 1807-1948 , č. listu NAD 871, č. pomůcky 382.

ZEMSKÝ ARCHIV V OPAVĚ - Státní okresní archiv Olomouc, fond 01-64 Archiv obce Tážal , č. listu NAD 592, č. pomůcky 1351, roč. 1820-1945.

ZEMSKÝ ARCHIV V OPAVĚ - Státní okresní archiv Olomouc, fond 01-30 Archiv obce Kožušan , č. listu NAD 558, č. pomůcky 1309, roč. 1704-1944.

ZEMSKÝ ARCHIV V OPAVĚ - Státní okresní archiv Olomouc, fond 05-127 ZDŠ, 1-5 ročník, Kožušany, č. listu NAD 973, č. pomůcky 405, roč. 1807-1963.

ZEMSKÝ ARCHIV V OPAVĚ - Státní okresní archiv Olomouc, fond 01-31 Archiv obce Krčmaně, č. listu NAD 559, č. pomůcky 1310, roč. 1625-1945.

ZEMSKÝ ARCHIV V OPAVĚ - Státní okresní archiv Olomouc, fond 05-171 Archiv ZDŠ, 1.-5. ročník Krčmaň, č. listu NAD 1017, č. pomůcky 1534, roč. 1870-1963.

ZEMSKÝ ARCHIV V OPAVĚ - Státní okresní archiv Olomouc, fond 01-60 Archiv obce Suchonic, č. listu NAD 588, č. pomůcky 1347, roč. 1838-1945.

ZEMSKÝ ARCHIV V OPAVĚ - Státní okresní archiv Olomouc, fond 01-75 Archiv obce Velký Týnec, č. listu NAD 603, č. pomůcky 1361, roč. 1787-1945.

ZEMSKÝ ARCHIV V OPAVĚ - Státní okresní archiv Olomouc, fond 05-73 Osmiletá střední škola Velký Týnec, č. listu NAD 919, č. pomůcky 1905, roč. 1953-1961.

ZEMSKÝ ARCHIV V OPAVĚ - Státní okresní archiv Olomouc, fond 05-187 Lidová škola zemědělská Velký Týnec, č. listu NAD 1033, č. pomůcky 436, roč. 1920-1948.

ZEMSKÝ ARCHIV V OPAVĚ - Státní okresní archiv Olomouc, fond 05-90 Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velký Týnec, č. listu NAD 936, č. pomůcky 1575, roč. 1924-1933.

ZEMSKÝ ARCHIV V OPAVĚ - Státní okresní archiv Olomouc, fond 01-169 Archiv obce Věrovany, č. listu NAD 696, č. pomůcky 1368, roč. 1635-1945.

ZEMSKÝ ARCHIV V OPAVĚ - Státní okresní archiv Olomouc, fond 05-161 Archiv ZDŠ 1.-5. ročník Věrovany, č. listu NAD 1007, č. pomůcky 1555, roč. 1871-1963.

b) legislativa (pro přehlednost řazeno chronologicky dle data vzniku)

Zákon č. 292/1920 Sb., zákonů a nařízení, jímž se upravuje správa školství.

Zákon č. 226/1922 Sb., zákonů a nařízení, jímž se doplňují a mění zákony o školách obecných a občanských.

Zákon č. 233/1935 Sb., kterým se mění a doplňují zákony o zřizování a vydržování veřejných měšťanských škol, o docházce do nich a o jejich správě.

Zákon č. 300/1941 Sb., Vládní nařízení o nové úpravě obecných a měšťanských škol s českým vyučovacím jazykem.

Zákon č. 95/1948 Sb., o základní úpravě jednotného školství.

Zákon č. 31/1953 Sb., o školské soustavě a vzdělávání učitelů (školský zákon).

ČESKOSLOVENSKO. Zákon č. 186/1960 Sb. ze dne 15.12.1960, o soustavě výchovy a vzdělávání (školský zákon). In: *Sbírka zákonů Československé socialistické republiky*. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1960, č. 186, částka 82.

ČESKO. Zákon č. 63/1978 Sb., o opatřeních v soustavě základních a středních škol. In: *Sbírka zákonů ČR*, ročník 1978, částka 14. [online]. Dostupné také z : <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1978-63> [cit. 2014-03-11]. ISSN 1211-1244.

ČESKO. Zákon č. 76/1978 Sb., České národní rady o školských zařízeních. In: *Sbírka zákonů ČR*, ročník 1978, částka 17. [online]. Dostupné také z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1978-76> [cit. 2014-03-11]. ISSN 1211-1244.

ČESKO. Zákon č. 29/1984 Sb., o soustavě základních a středních škol (školský zákon). In: *Sbírka zákonů ČR*, ročník 1984, částka 5. [online]. Dostupné také z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1984-29> [cit. 2014-03-11]. ISSN 1211-1244.

ČESKO. Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení). In: *Sbírka zákonů Česká republika*. Praha: Ministerstvo vnitra, 12.04.2000, roč. 2000, č. 128, částka 38.

c) internetové zdroje

Dokumenty: Usnesení ZO č. 35/2014. *Obec Charváty* [online]. Charváty, © 2008, 22.02.2014 [cit. 2014-03-25]. Dostupné z: <http://www.charvaty.cz/index.php?id=4>

Dokumenty: Výroční zpráva 2009/2010. SEDLÁŘOVÁ, Bronislava. *ZŠ a MŠ Blatec* [online]. 2010, 14.12.2007 [cit. 2014-03-13].

Dostupné z: <http://www.skolablatic.wz.cz/dokumenty.html>

Historie: Historie obce Suchonice. *Suchonice* [online]. Suchonice, © 2014 [cit. 2014-03-25]. Dostupné z: <http://www.suchonice.cz/index.php?nid=5457&lid=cs&oid=758804>

Historie obce: Školy. *Obec Citov* [online]. Citov, © 2014 [cit. 2014-03-18]. Dostupné z: <http://www.obeccitov.cz/index.php?nid=1166&lid=cs&oid=2433486>

Historie: Současnost. *Mateřská škola Suchonice: Úvod* [online]. Suchonice, © 2008-2009 [cit. 2014-03-25]. Dostupné z: <http://www.skolkasuchonice.unas.cz/index.php>

Historie školy: Z pramenů kronikáře Jaroslava Vavrdy. VAVRDA, Jaroslav. *ZŠ a MŠ Blatec* [online]. 14.12.2007 [cit. 2014-03-13].

Dostupné z: <http://www.skolablatic.wz.cz/histotext/historickytext.html>

Informace o obci: Základní informace o městysu Dubu nad Moravou. *Dub nad Moravou* [online]. Dub nad Moravou, 17.03.2014 [cit. 2014-03-20].

Dostupné z: <http://www.dubnadmoravou.cz/informace-o-obci/>

KLOČKOVÁ, Lenka. 165 let Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy: Ministerstvo školství v habsburské monarchii. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. © 2013-2014 [cit. 2014-03-05]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/ministerstvo/165-let-ministerstva-skolstvi-mladeze-a-telovychovy>

KLOČKOVÁ, Lenka. 165 let Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy: Ministerstvo školství v období samostatné Čs. republiky. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. © 2013-2014 [cit. 2014-03-05]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/ministerstvo/165-let-ministerstva-skolstvi-mladeze-a-telovychovy>

KLOČKOVÁ, Lenka. 165 let Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy: Ministerstvo školství v letech nacistické okupace 1939–1945. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. © 2013-2014 [cit. 2014-03-05]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/ministerstvo/165-let-ministerstva-skolstvi-mladeze-a-telovychovy>

O městysu: Statistické údaje. *Brodek u Přerova* [online]. © 2000-2014, 12.1.2011 [cit. 2014-03-15]. Dostupné z: <http://www.brodekuprerova.cz/cs/o-mestysu/statisticke-udaje.html>

- O škole: Historie školství v Brodce u Přerova. *Základní škola Brodek u Přerova* [online]. 23.07.2011 [cit. 2014-03-15]. Dostupné z: <http://www.zsbrodek.cz/html/historie.html>
- O škole: Současnost. *Mateřská škola Citov* [online]. Obec Citov - MŠ, © 2014 [cit. 2014-03-18]. Dostupné z: <http://www.msCitov.cz/index.php?nid=10452&lid=cs&oid=2407344>
- O škole: Z historie. *Mateřská škola Citov* [online]. Obec Citov - MŠ, © 2014 [cit. 2014-03-18]. Dostupné z: <http://www.msCitov.cz/index.php?nid=10452&lid=cs&oid=2407342>
- Obecní úřad: Základní informace. *Obec Citov* [online]. © 2014 [cit. 2014-03-18]. Dostupné z: <http://www.obecCitov.cz/index.php?nid=1166&lid=cs&oid=108251>
- Obecní úřad: Základní informace. *Obec Krčmaň* [online]. Obec Krčmaň, © 2014 [cit. 2014-03-22]. Dostupné z: <http://www.krcman.cz/index.php?nid=5402&lid=cs&oid=744392>
- Obecní úřad: Základní informace. *Obec Majetín* [online]. Majetín, © 2014 [cit. 2014-03-23]. Dostupné z: <http://www.majetin.cz/index.php?nid=1193&lid=cs&oid=112357>
- Obecní úřad: Základní informace. *Suchonice* [online]. Suchonice, © 2014 [cit. 2014-03-25]. Dostupné z: <http://www.suchonice.cz/index.php?nid=5457&lid=cs&oid=3279829>
- Statistiky: Počet obyvatel v obcích. *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. Praha, © 2014, 1.1.2014 [cit. 2014-03-26]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/statistiky-pocty-obyvatel-v-obcich.aspx>
- Statut: Stanovy dobrovolného svazku obcí Sdružení obcí mikroregionu Království. *Mikroregion Království* [online]. Grygov, 2001 [cit. 2014-03-12]. Dostupné z: <http://www.mrkralovstvi.cz/index.php?nid=5372&lid=cs&oid=781550>
- Škola v Království: Úvod. *Základní škola Milady Petřkové Velký Týnec* [online]. Velký Týnec, © 2010 [cit. 2014-03-31]. Dostupné z: <http://zs.velkytynec.cz/index.htm>
- Školy: Mateřská škola. *Obec Charváty* [online]. Charváty, © 2008 [cit. 2014-03-25]. Dostupné z: <http://www.charvaty.cz/index.php?id=14>
- Školy: Základní škola. *Obec Charváty* [online]. Charváty, © 2008 [cit. 2014-03-25]. Dostupné z: <http://www.charvaty.cz/index.php?id=14>
- Titulní strana: Statistické údaje. *Dub nad Moravou* [online]. Dub nad Moravou, © 2014 [cit. 2014-03-20]. Dostupné z: <http://www.dubnadmoravou.cz/titulni-strana/>
- Výroční zpráva rok 2009-2010. *Grygov: Základní škola* [online]. Grygov, 2010 [cit. 2014-03-21]. Dostupné z: <http://www.grygov.cz/zivot-v-obci/zakladni-skola/#more-61>
- Základní informace: Statistické údaje. *Kožušany-Tážaly: Obecní úřad* [online]. © 2014 [cit. 2014-03-21]. Dostupné z: <http://www.kozusanytazaly.cz/index.php?nid=1244&lid=cs&oid=118253>

Základní škola a Mateřské škola Kožušany-Tážaly: Dokumenty: Informační leták MŠ. *Kožušany-Tážaly* [online]. Kožušany-Tážaly, 2013 [cit. 2014-03-22]. Dostupné z: <http://www.skolakozusany.cz/>

Základní škola a Mateřské škola Kožušany-Tážaly: Výroční zpráva o činnosti školy 2011/2012. *Kožušany-Tážaly* [online]. Kožušany-Tážaly, 2013 [cit. 2014-03-22]. Dostupné z: <http://www.skolakozusany.cz/>

Základní škola a Mateřské škola Kožušany-Tážaly: Výroční zpráva o činnosti školy 2012/2013. *Kožušany-Tážaly* [online]. Kožušany-Tážaly, 2013 [cit. 2014-03-22]. Dostupné z: <http://www.skolakozusany.cz/>

d) ostatní zdroje

MACHOVSKÝ, Jan. *Průvodce regionem*. Mikroregion Království: Mikroregion Království, 2006.

MACHOVSKÝ, Jan. MIKROREGION KRÁLOVSTVÍ. *Hrajeme si, sportujeme a bavíme se v Království*. Mikroregion Království: Jan Machovský, 2008.

Obrazová příloha

Příloha č. 1

Mapa Sdružení obcí mikroregionu Království. Zdroj: www.mrkralovstvi.cz [Jan Machovský]

Poznámka k mapě: obec Hrdibořice již není členem sdružení.

Seznam zkratek

ČR	Česká republika
ČSR	Československá republika
ČSSR	Československá socialistická republika
ČŠI	Česká školní inspekce
JZD	Jednotné zemědělské družstvo
Kčs	Koruna československá
KSČ	Komunistická strana Československá
MěŠ	Měšťanská škola
MŠ	Mateřská škola
MNV	Místní národní výbor
NAD	Národní archivní dědictví
ONV	Okresní národní výbor
SPN	Státní pedagogické nakladatelství
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
UP závody	Umělecko-průmyslové závody
ÚV KSČ	Ústřední výbor Komunistické strany Československa
VÚPSV	Výzkumný ústav práce a sociálních věcí
ZDŠ	Základní devítiletá škola
ZŠ	Základní škola

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Bc. Josef Linek
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	Mgr. Pavel Neumeister, Ph.D.
Rok obhajoby:	2014

Název práce:	Historické proměny vzdělávání na území mikroregionu Království a nástin vývoje elementárního školství v českých zemích
Název v angličtině:	Historical changes in education in the region Království and description of the development of elementary education in the Czech countries
Anotace práce:	Cílem diplomové práce je rekonstruovat proces historických proměn školských institucí v mikroregionu Království v kontextu obecných sociálních, politických a ekonomických změn a vzdělávací politiky státu.
Klíčová slova:	dějiny školství, regionální školství, vývoj elementárního vzdělávání, mikroregion Království

Anotace v angličtině:	The aim of the thesis is to reconstruct the process of historical transformation of educational institutions in the region of the Království in the context of general social, political and economic change and educational policy.
Klíčová slova v angličtině:	History of Education, regional education, development of elementary education, region Království
Přílohy vázané v práci:	Příloha č. 1: mapa
Rozsah práce:	121 s. (190 166 znaků)
Jazyk práce:	CZ